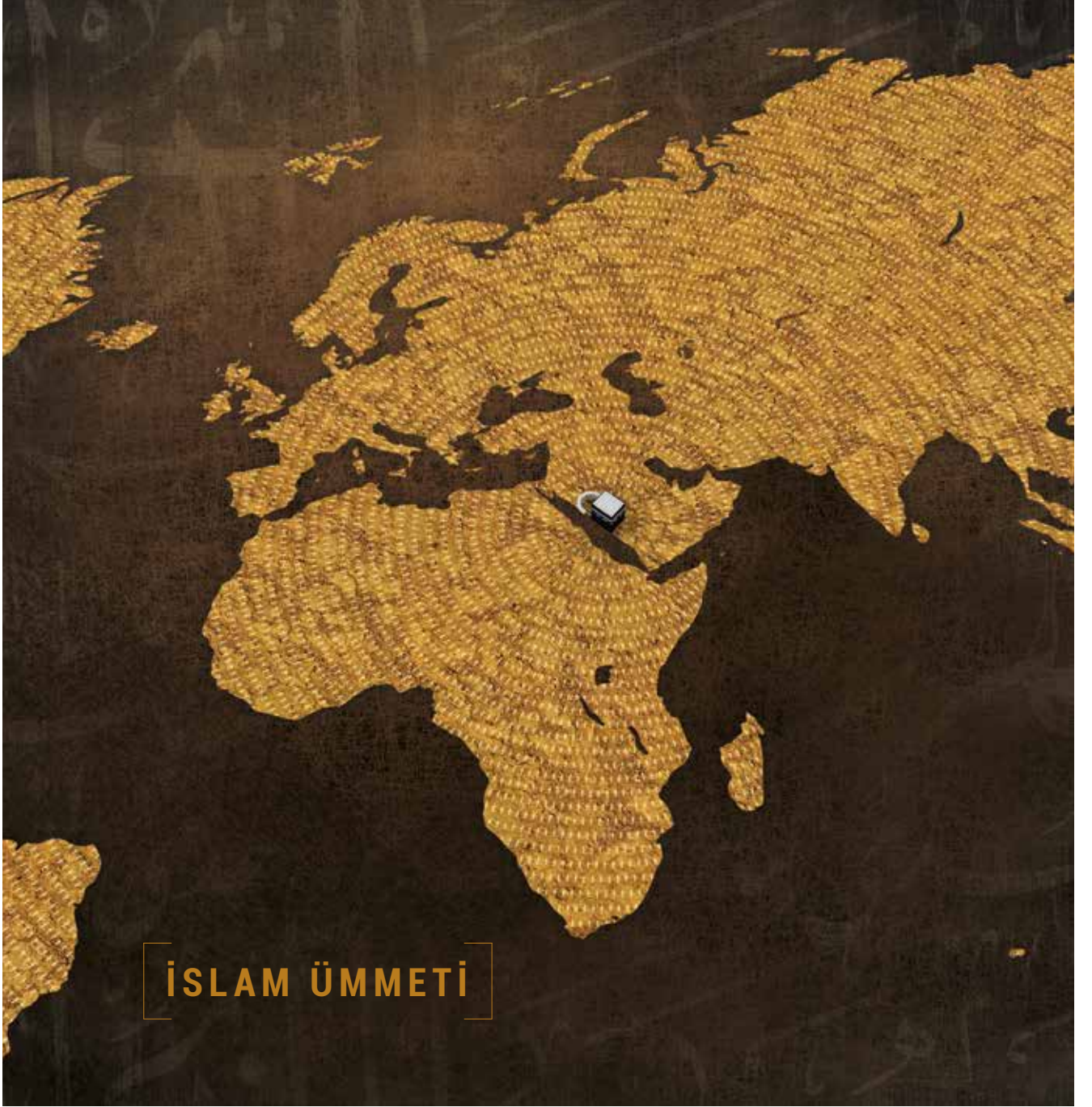

diyanet

Aylık Dergi | Mayıs 2016 | Sayı 305

İSLAM ÜMMETİ

HAYRA ANAHTAR, ŞERRE KİLİT: İSLAM ÜMMETİ

Birlik olmak çağrısı, bizzatıhi değerlidir, zira bu tercih ve hassasiyet yitirilmediğinde, aile, millet, devlet vb. yapısal hiçbir varlık söz konusu edilemeyecektir.

VASAT ÜMMET OLABİLMEK

Serlevha olarak yazımıza başlık olarak seçtiğimiz ayette Yüce Rabbimiz son dinin mensuplarına "vasat ümmet" nitelemesinde bulunmuştur.

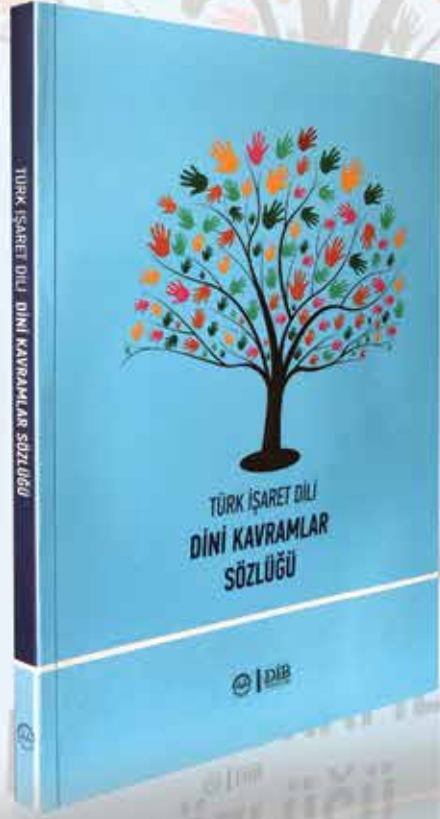
YENİ KÜRESEL FAY HATLARI VE İSLAM ÜMMETİ

Batı dünyası ve küresel güçler Müslüman dünyada ve Ortadoğu'da özellikle köksüzleştirilmiş hareketlere destek vermektedirler.

ÖMER KORKMAZ İLE İSLAM ÜMMETİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Ümmet kavramı Müslümanları birleştiren, kardeş kılan ve etnik yapıları eşitleyen, bir kılan dini bir kavram olduğu kadar aynı zamanda politik bir kavramdır.

YENİ YAYINLARIMIZ

TÜRK İŞARET DİLİ DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İSLAM inancına göre bütün insanlar aynı anne babanın çocuklarıdır. Renkleri, ırkları, dilleri ne olursa olsun bütün Müslümanlar birbirlerinin dostudurlar. Rabbimiz daha doğmadan bizleri kardeş ilan etmiştir. Bizlere Müslüman adını veren de O'dur. Bu yüzden aynı yaratıcıya, aynı peygambere ve aynı kitaba inanan Müslümanlar âdeta bir annenin evlatları gibi birbirleriyle derin ve köklü bir kardeşlik hukukuna sahiptirler. Aynı inancın müntesiplerini ifade eden ümmet de bir anlamda aynı sütü emen, aynı kaynaktan beslenen kardeşler topluluğunu ifade eder.

Hz. Peygamberin (s.a.s.) etrafında, Kur'an ve sünnetin menbaında yetişen Müslümanlar bu bilinçle kardeşlik ve birlik ruhunu sonraki kuşaklara taşımışlardır. Öyle ki âdetleri, gelenekleri, yaşam tarzları farklı olan Müslümanlar, değişik coğrafyalarda bulunsada ümmet bilinciyle aynı ruhu ve aynı düşüncüyü tarih boyunca hep korumuşlardır. Bölgesel, coğrafi farklılıklar Müslümanlar için bir zenginlik, kaynaşma ve tanışma vesilesi olmuştur. İslam ortak paydası, bütün farklılıklara rağmen onlara kesrette vahdetti, vahdette kesreti yaşatmıştır. Zorlukta, darlıkta ve sıkıntılı zamanlarda dünyanın öbür ucunda da olsa mümin kardeşlerine hem dualarıyla hem de maddi manevi imkânlarıyla destek olmuşlardır. Acılar ve sevinçler birlikte yaşanmış, bu birlikten güç ve kuvvet doğmuştur. Birlik ve kardeşlik şuuru, ümmet olma bilinci ortaya çıkmıştır. İlhamını Hz. Peygamber'den ve onun oluşturduğu erdemli toplumdan alan Müslümanlar, bu sayede tarihsel süreçte insanlığın gıpta ettiği örnek toplumun, zengin kültürün, sanat ve estetiğin beşiği olan ülkeler meydana getirmişlerdir.

Bugün İslam'ın insanlığa hayat veren barış ve kardeşlik çağrısı âdeta unutulmuş, İslam'ın yaşandığı çoğu coğrafya, iç çatışmalar ve dış müdahaleler ile tahrip edilmiş bir vaziyettedir. İslam'ın özünü teşkil eden vahdet birlik şuuru zedelenmiş, rahmet ve kolaylık sebebi olan mezhepler âdeta bir çatışma unsuruna dönüşmüştür. İslam'ın üstünlüğü takvada gören kuşatıcı ilkesine rağmen ırk, renk, dil ve nesep bir ayrıcalık veya ayrımcılık olarak telakki edilir olmuştur.

Gün, bir ve beraber olma günüdür. Aynı ümmetin parçaları olduğumuzu idrak etmedikçe, muhtaç olduğumuz kardeşlik ve huzura yeniden kavuşmamız mümkün değildir. İslam ümmeti, "bir" ümmettir. Örnek ümmet; Allah'a teslim olan, hayırlı ve faziletli işler yapan, iyiliği emredip kötülükten sakındıran, hak ve adaleti gözeten, Allah'a karşı derin saygı ve sorumluluk duygusuyla hareket eden müminlerden meydana gelen birlik topluluğudur. Bu ümmet, günah ve düşmanlıkta değil, iyilik ve takvada yardımlaşarak Allah'ın vadettiği dünya ve ahiret mutluluğuna erişir.

Bu ay "İslam Ümmeti" başlıklı gündem konumuzla İslam coğrafyasının bugün yaşamış olduğu sorunları ve yapılabilecek hususları ele aldık. "Hayra Anahtar, Şerre Kilit İslam Ümmeti" isimli makalesiyle Prof. Dr. Yavuz Ünal, hayır şer kıskacında Müslümanın tavrının nasıl olması gerektiğini dile getirdi. "Vasat Ümmet Olabilmek" adlı makalesinde Prof. Dr. Mehmet Ünal, vasat ümmeti insanlık için muvazene unsuru olan; taşıdığı örnekliği ve öncülüğü ile çağına tanıklık edebilen kimselerden olması gerektiğini vurguladı. Doç. Dr. İhsan Çapçoğlu, "Ümmetin Kuşatıcı Anlamını Yeniden Düşünmek" başlığıyla ümmet kavramını yeniden düşünmemiz gerektiğini hatırlattı. Prof. Dr. İbrahim Hilmi Karlı, "Sen Hâbil'in Yolunu Tut" yazısıyla ideal ahlaka ve tevhidin temsilcilerinin vahdetle bağdaşmayan tutumlarına dikkatlerimizi çekti. Konunun sosyal açıdan değerlendirmesini, "Yeni Küresel Fay Hatları ve İslam Ümmetinin Geleceği" adlı makalesiyle Prof. Dr. Muhittin Ataman yaptı. Yrd. Doç. Dr. Selim Argun, "İslam Dünyasının Geleceği" başlığıyla İslam ümmetinin tarih boyunca maruz kaldığı meydan okumaları ele aldı ve medeniyet tasavvurumuzun yeniden inşası için bize bir nevi reçete önerdi. Mutlu Doğan'ın, Dr. Ömer Korkmaz'la dosya konusuna ilişkin gerçekleştirdiği ufuk açıcı söyleşiyi de beğeniyle okuyacaksınız.

Müslümanların ümmet bilinciyle yeniden birlik ve beraberlik şuurunu yaşatması, hikmetli ve sağduyulu duruşu koruması ve İslam dünyasında selam ve emanın egemen olması niyazıyla, üç ayların ihmal ettiğimiz kardeşlik bilincinin yeniden hayat bulmasına vesile olmasını diliyorum.

Bir sonraki sayıda buluşmak dileğiyle...

Dr. Yüksel Salman

06 G Ü N D E M

- 6** Hayra Anahtar, Şerre Kilit:
İslam Ümmeti
Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
- 10** Vasat Ümmet Olabilmek
Prof. Dr. Mehmet ÜNAL
- 14** Ümmetin Kuşatıcı Anlamını
Yeniden Düşünmek
Doç. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU
- 18** Sen Habil'in Yolunu Tut
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
- 22** Yeni Küresel Fay Hatları ve İslam Ümmeti
Prof. Dr. Muhittin ATAMAN
- 26** İslam Dünyasının Geleceği
Yrd. Doç. Dr. Selim ARGUN
- 30** Ömer Korkmaz ile Söyleşi
Mutlu DOĞAN
- 34** Fetih Ahlakı yahut Gönüllerin Fethi
Dr. Sadık ERASLAN
- 38** Kur'an Bakış Açısıyla
Tarih ve Tarihi Eserler
Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ
- 40** Dirilişin Sırrı: Zikir
Elif ERDEM
- 42** Tevhit Sanatçısının Gizli Hazinesi:
İnsan Yüzündeki Sır
Leyla IPEKÇI
- 45** Görünmeyen Üniversitenin Müderrisi
Mehmet Zahit Kotku
Kâmil BÜYÜKER

Diyanet İşleri Başkanlığı
Adına Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Ali AYGÜN
Muhammed Kâmil YAYKAN

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

diyanetdergi@diyanet.gov.tr
facebook.com/diyanetaylikdergi
twitter.com/DiyanetDergisi

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61
Faks : 0312 295 61 92

SÖYLEŞİ

30

SÖZÜN YANKISI

42

DİN VE HAYAT

50

GEZİ-YORUM

63

48 Bir Medeniyet Projesi Ahilik
Çağatay Yasin KARABOĞA

50 Martin Lings Bir Modern Zaman Dervışı
Pof. Dr. Ali KÖSE

52 Dua
Dr. Lamia LEVENT ABUL

54 Ensar Şehri Kilis ve Ubeyde
Sema YİĞİT

56 Kalemler Burak Sayfalar Refref
Olunca
Yrd. Doç. Dr. Musa TOZLU

60 Piyasanın Güçlerine
Direnebilmek
Muhammet Emin GÜRDAMUR

63 Hüzün Diyanı Kerbela'ya Yolculuk
Doç. Dr. Enver ARPA

66 Japonya'ya Bir Deniz Yolculuğu:
Ertuğrul Fırkateyni
Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

70 Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kalaycı ile Söyleşi
Ali AYGÜN

74 Bir Mihrapta 46 Yıl
Esra IŞIK YENİYOL

76 Mutlak Adaletin Yegâne Sahibi
Fatma BAYRAM

78 Osmanlı Devletinde Surre-i Hümâyün ve
Surre Alayları
İbrahim İLHAN

80 Kur'an
Esmâ CAN

Abone İşleri
Tel : 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurtiçi yıllık: 72.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 000 1 00 25 330 599 4308 5019 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara adresine gönderilmesi gerekir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - **Yurtdışı:** Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri / Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım: Aral Grup [www.aral.org] Tel: +90.312 219 53 26 [Mustafa Kemal Mahallesi 2141. Cadde 33/3 Çankaya/Ankara
Baskı: İleri Haber Ajansı Tanıtım İletişim Matbaacılık Yayıncılık ve Teknik Hizmetleri A.Ş. Tel: 0212 454 32 90
Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe) **Basım Tarihi:** 02/05/2016 ISSN-1300-8471

Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyaret İşleri Başkanı

Hız. İbrahim'in Milleti, Hız. Muhammed'in Ümmeti

“ÜMMET” ve “millet” kavramları modern zamanlarda anlam değişimine uğramış ve millet, ümmetin bir alt parçası olarak algılanarak maalesef etnik bir hüviyet kazanmıştır. Hâlbuki Kerim Kitabımızın kullandığı anlamıyla millet, “din” ile eşanlamlı bir kavram olup etnik yapılar söz konu olmaksızın dinî bir aidiyet ve mensubiyetin en genel adıdır. Daha çok “bir peygambere bağlı topluluk” anlamında kullanılan ümmet kelimesi ise anne kelimesiyle aynı kökten gelmekte, annenin çocuklarını birbirinden ayırmaması gibi bir kuşatıcılığı, muhabbeti ve bütünlüğü içinde barındırmaktadır. Ümmet, bir anneden doğmuş çocuklar gibi birbirine bağlı, ancak kanla, asabiyetle değil, peygamberlerin rehberliğinde mutlak hakikat fikriyle, yüce değerlerle, güvenle, sadakatle ve adaletle birbirine bağlanmış topluluk demektir. Bu anlamıyla eskiler daha çok “İbrahim Milleti ve Muhammed Ümmeti” tabirlerini kullanırlardı.

Bugün ümmet kelimesi bir peygambere itiba edenlerden ziyade bir dine mensup olanları belirtmek için kullanılmaktadır. Bizler hak din olarak sadece İslam'ı görürüz ve bütün peygamberlere “Biz peygamberler arasında ayırım yapmayız.” (Bakara, 2/285.) ayeti gereği iman ederiz. Bu anlamıyla Hz. İsa da İslam peygamberidir, Hz. Musa da ve diğer tüm peygamberler de. Hatta en geniş anlamda bütün insanlık iki ümmet olarak kabul edilmiştir: Biri “ümmet-i davet” diğeri “ümmet-i icabet”. Biri Yüce Yaraticının hak, rahmet ve adalet çağrısını kabul etmiş, diğeri ise her an bu çağrıyı kabul etmeyi bekleyen iki topluluk.

Millet kelimesi ise, Arap milleti, Türk milleti, Kürt milleti gibi kullanımlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde etnik köken birliğine işaret eder hale gelmiştir. Hâlbuki etnik temele dayalı tanımlama için İslami terminolojide daha çok “kavim” kelimesi kullanılır. Millet kavramının bu yeni kullanımı, tamamen ulus devletlerin inşasıyla meydana gelen bir anlam kaymasıdır.

Modern zihniyetin inşa etmek istediği birey ve toplum, klasik ve geleneksel toplumdan tamamen farklıdır. Modern dönemde önce ilahî dinlerin ortak paydası yok edilerek dinî topluluklar birbirinden ayırıştırılmıştır. İkinci olarak, ümmet çatısı altında buluşanlar birbirinden ayırıştırılarak etnik yapılara bölünmüştür. Aynı ayrı millet bilinçleri yerleştirilmiş ve bunun üzerine uzaklaşan, bölünen, yabancılaşan toplumlar bireyselleştirilerek sadece kendi mutluluğunu düşünen, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden insanlar var edilmiştir.

İslam'da asıl olan, kişinin kendi iradesiyle yapıp ettiklerinin sorumluluğunu üstlendiği, kendi hesabını kendisinin vereceğine inandığı ancak toplumdan kopmadığı bir yapılanmadır. Bu yapılanma gereği kişi hem tek başınadır, hem de yaşadığı toplum ile iç içe geçmiş hâldedir. Bir taraftan Allah karşısında “kul” olarak üzerine düşen bireysel sorumlulukların, diğer taraftan da “halife” olarak toplumsal sorumluluklarının farkındadır. İbn Arabî'nin tespitiyle “vahdette kesret, kesrette vahdet” hâli yaşar. Bu anlamıyla İslam, insanı toplumdan ayırmaz ve Hz. Peygamber'in ifadesiyle “Ey İnsanlar hepiniz Âdemdensiniz, Âdem de topraktır.” (Tirmizi, Menakıb, 74.) diyerek herkesi insanlık paydasında buluşturur.

Anlaşıldığı üzere, İslam bütünlüğü esas alırken modernizm, parçalanmayı esas almaktadır. İslam, insan ile toplum, insan ile kâinat, insan ile Yaratıcı arasında daima bağ kurarak birlik ve bütünlüğe odaklanır. Modern zihniyet ise, insanı toplumundan, tabiattan ve hatta Yaratıcısından koparır, yalnızlaştırır. Bugün İslam coğrafyasında yaşanan parçalanmışlık da bu zihniyetin eseridir. Geleneksel bilinçte ırk, mezhep, dil ve din farklılıkları insanlık âleminin tabii yansımaları olarak görülürken, bugün farklılıklar ötekileştirmeye ve dışlamaya sebep olmaktadır.

Bizler bütün peygamberlerin getirdiği dini İslam olarak görür, bu anlamıyla “İslam milletinin” bir parçası olduğumuza inanırız. İttiba etme noktasında ise Hz. Muhammed’in (s.a.s.) risaletine muhatap olduğumuzdan dolayı kendimizi “Muhammed Ümmeti” olarak tanımlarız. İslam Peygamberinin Medine Vesikasında yer alan ümmet tarifi bizim rehberimizdir. Buna göre, sadece Müslümanlar değil, Müslümanlarla birlikte yaşamayı kabul eden, birlikte yaşama ahlakı ve hukuku çerçevesinde güvenle Müslüman topluma bağlı olan farklı din mensupları da ümmetin ayrılmaz parçasıdır. Ümmet olma, bir toplum değildir. Farklılıkları ayrılık değil zenginlik vesilesi olarak görebilmektir. Adalete, merhamete, meşverete dayalı bir hayat düzenini elbirliğiyle kurmak, korumak ve yaşatmaktır.

Üzülerek ifade edeyim ki, İslam medeniyetinin güzide şehirlerinde dün ayrı dinlere mensup olanlar aynı mahallede huzur içinde yaşarken, maalesef bugün aynı dine mensup olanlar bile farklı mezhep ve meşrepten kaynaklı bir ayrışmayla, beraber yaşayamaz hâle gelmişlerdir.

İslam, gücün ahlakını değil ahlakın gücünü tesis eden bir ümmet ister. Hak, hukuk, paylaşım, yardımlaşma ve dayanışma gibi sosyal sorumlulukları ibadet olarak görür ve namaz ile zekâtı, iman ile infakı bir arada zikreder. Her şeyden önemlisi müminlerden, tavır ve davranışlarında iman bilinciyle ve hesap günü şuuruyla hareket etmelerini, vicdan ve insafı elden bırakmamalarını bekler. Müminler, Kur’an-ı Kerim’in ifadesiyle, “vasat ümmet” ve “şüheda alen nas” yani insanlığa en yüce modeldir. Yeryüzünü imar ve islah etmek, hakkı ve adaleti ikame etmek, iyiliği yaymak, kötülüğü engellemek, erdem ve fazileti yaymak gibi vasıfları içinde barındıran toplum, İslam toplumdur ve böyle bir toplum İslam ümmetinin bir parçasıdır. Aynı ahlaki kaygılarla, ortak inanç ve ideallerle bir araya gelen insanlar, aile gibi en küçük toplumsal birimden en büyük topluluklara kadar gerçek bir ümmetin parçalarını oluşturur. İç dinamiklerini harekete geçirerek İslam ümmetini inşa eder.

Bugün İslam dünyasının sorunlarını aşmak için öncelikle böyle bir ümmet bilincine ihtiyacımız vardır. Tevhide inanan milyonlarca insanın bu eşsiz ilkedен hareketle vahdete ulaşmalarının önündeki engelleri kaldırmak, ancak ümmet bilincini tazelemekle mümkün olacaktır. İslam dünyasından barut kokuları yükseliyorsa, acımız ortak, derdimiz ortak, duamız ortak olmalıdır. Birliğimizi ve bütünlüğümüzü zedeleyen her türlü ideolojiyle, nevezuhur dinî akımla, ırkçılığa ve radikalizme kayan yaklaşımlarla mücadele etmek önceliğimiz olmalıdır.

Bugün hiçbir strateji Müslüman kanının dökülmesini önlemekten daha öncelikli olamaz. Hiçbir siyaset, Müslümanların parçalanarak zayıflamasını, düşmanca duygularla birbirini katletmesini önlemekten daha önemli olamaz. İbrahim’in milletinden olan her Müslüman, Müslüman kardeşleri arasındaki vahdeti ve uhuvveti tesis etmekten, din kardeşlerinin maslahatını ön planda tutmaktan, bu uğurda hakkı, hakikati, adaleti ve ahlakı savunmaktan geri duramaz. Ülkemize, gönül coğrafyamıza ve insanlığa barış, huzur, esenlik, selamet aşılamanın yolu, Müslüman zihinlere tevhidin anlamını ve vahdete uzanan gerçeğini hatırlatmaktan geçmektedir. Rabbimizin beyanı, inanç ve irademizin kaynağıdır: “Hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin.” (Enbiya, 21/92.)

GÜNDEM

HAYRA ANAHTAR, ŞERRE KİLİT: İslam Ümmeti

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL
Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

■ Nitelikli bir topluluğa dikkatleri yöneltten ümmet kavramı, ahlaki, hassasiyetleri, kaygıları ve idealleri yani hayata bakış tarzları benzer insanların oluşturduğu organik bir yapıya işaret etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) ümmetin açılımı olan müminlerin birbirleri ile olan ilişkini anlatırken biri beden (*Müslim, Birr*

ve *Sıla, 66.*), diğeri de unsurları birbirine geçmiş bina (*Buhari, Mezalim, 5.*) örneklerini kullanmaktadır. Aynı olguya vurgu yapan Yüce Mevla ise yapısal olarak kaynaşmaya müsait, birleştirilmesi için de emek edilmiş dolayısıyla iç içe geçmiş kurşunlu bina (*Saf, 61/4.*) örneğini kullanmaktadır. Bu yapıdaki topluluk/ümmet,

mensuplarının sahip olduğu vasıfların yüksek değer ifade etmesi nedeniyle de Yüce Mevla'nın, "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz" (*Âl-i İmran, 3/110.*) övgüsüne mazhar olmuştur. Burada ümmet, ten rengi, zenginliği, ırkı, sosyal statüsü vb. kendi elinde olmayan şeylerle övgüye layık bulunmamıştır. Aksine onu oluş-

turan bireylerin bilinçli bir tercih (iman), bu yönde emek (amel) ve bir hedef (cennet) uğrunda, kontrol altına alınmış bir kalp, sırat-ı müstakime odaklanmış bir zihin ve sosyal ilişkiler ağında rızay-ı Bari'yi esas alan varlıklarıyla temayüz etmektedir.

Bölünme, parçalanma, ya da ayrı unsurlar olarak hareket edildiği için sonuç alınmadığı ya da yüksek risk ihtimalinin ortaya çıktığı özel durumlarda vurgulanan 'birlik olmak' çağrısı, dinî literatürde Vahdet kavramıyla karşılanmaktadır. Vahdet ise ümmet olgusunun beyanıdır. Birlik olmak çağrısı, bizatihi değerlidir, zira bu tercih ve hassasiyet yitirildiğinde, aile, millet, devlet vb. yapısal hiçbir varlık söz konusu edilemeyecektir. Bu aynı zamanda bireylerin de 'başka yapıların' malzemesi olacağı anlamına gelmektedir. Ancak kendisine ait yapı içerisinde köşe taşı olanlar, diğerlerinde varlıklarının hiçbir anlamı olmayan bir dolgu malzemesi olabileceklerdir.

Söz konusu çağrı, başarabilmek, daha fazla menfaat temin edebilmek vb. özel durumlar, diğer bir ifadeyle konjonktürel şartlar nedeniyle bir iradenin arzusunu ortaya koyup bulduğu karşılığa göre, aile, millet, devlet vb. oluşumları mümkün kılmaktadır. Söz gelimi aile için, bireylerden birinin evlilik teklifini diğerinin kabul etmesi gerekmektedir. Ancak kabul ettikten sonra artık birey değil aile vardır. Şahsiyetini, saygınlığını ve birey olarak bütün haklarını sürdürmesine rağmen, artık o yeni bir oluşumun parçasıdır. Bu nedenle aile, iki saygın bireyin yapıtaşlarını oluşturması

hasebiyle, zihinlerde 'ben'i 'biz'e evirecek kadar güçlü dönüştürücü özelliği olan bir kavramdır. Bu konseptte kullanılan özel terimlerden biri de ümmet kavramıdır. Ancak buradaki dönüşüm bireyin toplum içinde kaybolması, toplumun da bireyin vasıflarını tebarüz ettirmesi şeklinde farklı bir yapı arz etmektedir. Bu ben'in biz'e dönüşümü, biz'in de ben'de tecessüm etmesi anlamına gelmektedir. Böylece birey, ait olduğu bütünle şereflenir. (*Al-i Imran, 3/139*)

Yüce Mevla'nın Kur'an-ı Kerim'de bu vasfıyla kullandığı ümmet kavramı, iyilik ya da kötülük yapabilme yeteneği verilen, ancak imtihan alanı olarak nitelenen bu dünya atmosferinde iyiliğin temsilcisi olması istenilen bireylerin oluşturduğu özel bir yapıya atıfta bulunmaktadır. Burada hedef olarak belirlenen, 'kurtuluşa' erecek olan Müslümanın, Allah'ın yapılmasını istediği iyilikleri tercih eden, hatta varlığıyla özdeşleşmiş bir şahsiyet sahibi olması, dolayısıyla, bencillığın, nankörlüğün, kinin, nefretin, intikam duygusunun kaynağı olan nefsin kontrol altına alması gerekmektedir. Bu denklemde büyük küçük ayırımı yapmadan kötü ve çirkin olan her söz, eylem ve ideal, sahibini kontrol altına almak isteyen nefsin gıdası olarak görülmektedir. Bu nedenle onun zayıflatılması ve arındırılması İslam açısından kurtuluşun imkânı olarak gösterilmektedir.

Allah Teala'nın ümmet kavramıyla dikkatlere sunduğu toplum, nankörlükten uzak, iki yüz lüğü karakterizasyon olarak gören, varlığı itibarıyla iyi olmayı ve iyilik

yapmayı önemseyen, dolayısıyla kötü olan ve kötülüklerden uzak duran, nihai kurtuluşu hedefleyen bu yönüyle kendisiyle teması olan eşi, arkadaşı, ailesi, komşusu vb. her bireyle kaynaşması mümkün olan fertlerden oluşmaktadır. Bu vasıfta olmayan bireylerden hayır gelmeyeceği uyarısı, bizzat Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından belirtilmiştir. (*Ibn Hanbel, II, 400.*) Burada asıl olan, karakteristik özellikleri birbirine benzeyen bireylerdir. Zira Allah toplumun pozisyonunu bireylerin pozisyonuna bağlamıştır. Birey değişirse toplum da değişecektir. (*Ra'd, 13/11; Enfal, 8/53.*)

Ümmet kavramıyla idealize edilen toplum inşasında bireyin varlığı, tercihleri ve şahsiyeti önemli bir yer tutmaktadır. İyilikle temsil edilen toplumda, bireyin iyilik yapması önemlidir, ancak bunu neden yaptığı yani niyeti daha önemlidir. Söylemesi önemlidir, ancak kendi yapmadığı şeyi başkasına söylemesi, kabul edilemez bir zafiyeti ifade etmektedir. İnsanların gördüğü yerde güzellikleri temsil eden, onların vâkıf olmadıkları yerlerde nefsinin ya da şeytanı memnun eden kişilik, muteber bir şahsiyet değildir. Bu vurgu ve ayırım hemen her alanda dikkat çekmektedir. Hatta Müslüman, münafık, kâfir vb. kategorik ayırım ifade eden kavramlar bu ayrımı esas almaktadır.

Allah'ın elçi ve model olarak tayin ettiği Rasulü'nün rehberliğinde şekillenen bireylerden oluşan Ümmet, hitabın doğrudan muhatabı olmuş, bu bağlamda ayırıcı vasıfları da belirtilmiştir. Allah'a ve ahirete iman eden, yaptığı

İyilik üzerine kurulu denkleme ümmet, temsilcisi olduğu marufun yani güzel olan ne varsa onların öne çıkmasını sağlayacak, münker yani çirkin/kötü olan ne varsa onu da hayattan uzaklaştıracaktır. Ancak bu sözün değil, eylemin; öldürmanın değil olmanın öncelenmesini zorunlu kılan bir süreçtir.

zerre kadar bile olsa her iyiliğin veya her kötülüğün şahitli olarak mizanda önüne konulacağını bilen, (Zilzal, 99/7-8.) buna göre de mükâfat veya ceza göreceğine inanan Müslüman toplumunda, denklem iyilik üzerine kurulmuştur. Öyle ki, kötülük yaptığınızda bunun vicdanınızı rahatsız etmesi gerekmektedir. Anlık hatalar, hayatın akışı içerisinde nedametler oluşturmamalıdır; geri dönüp onu temizlemek için pişman olmak, bir daha yapmamaya karar vermek ve onu telafi etmek için çaba sarf etmek gerekmektedir. Bu döngü içerisinde kötülük, pişmanlık ve telafi çabası sayesinde, sahibini saflaştıran ve olgunlaştıran bir ateş olacaktır. Eğer geçici imtihan alanında bu gerçekleşmezse, gerçek hayatta yani ahirette onun azabını, sıkıntısını artıracaktır.

İyilik üzerine kurulu denkleme ümmet, temsilcisi olduğu marufun yani güzel olan ne varsa onların öne çıkmasını sağlayacak, münker yani çirkin/kötü olan ne

varsa onu da hayattan uzaklaştıracaktır. Ancak bu sözün değil, eylemin; öldürmanın değil olmanın öncelenmesini zorunlu kılan bir süreçtir. Zira kişinin yapmadığı şeyi söylemesi kabul edilemez bir eylem olarak görülmektedir. (Saf, 61/3) Hepsinin temelinde ise niyet yatmaktadır. (Buhari, Bedü'l-Vahy, 1.)

Bu bağlamda insanların arasından ve insanlık için çıkarılmış bu topluluk, ümmetlerin en güzeli olarak görülmektedir. Zira o, yer kürede, mazlumu ve mağduru kollayan, adaletin güvencesi, ihtiyaçları gideren, dolayısıyla insanlık açısından teminat ve denge unsurudur. Ancak bu sadece Hz. Peygamber (s.a.s.) ve dönemine has bir şey olarak görülmemektedir. Zira Peygamber'ine (s.a.s.) yüklediği misyonun, aynı zamanda ona tabi olanlar tarafından da sürdürülmesini murad eden Yüce Mevla, hakkın tebliğcisi ve temsilcisi olmayı sahipsiz bırakmamış, hatta ümmetin bütün bireylerini onunla tanımlamıştır.

(Bakara, 2/143.) Burada hayırlı ümmet olgusu, vahyin kontrolünde hayat süren Hz. Peygamber tarafından tesis edilmiştir. Bu yapının hem sağlanmasını ve hem de kendisinden sonra sürdürülmesini temin edecek uyarılar da yine O'nun tarafından yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan en önemli şey, "Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer." (Müslim, Birr ve Sila, 66.) teşbihiyle, her Müslümanın ana yapının bir parçası olduğunun vurgulanmasıdır. Aidiyet bilincini tesis eden bu tanım, bütün bireylere özel bir rol ve tarihi bir misyon yüklemektedir. Bu bağlamda Müslümanların durumuyla ilgilenmeyi de onlardan olmamakla tehdit etmek suretiyle hassasiyetleri artırma çabası içerisinde olmuştur:

"Müslümanların işleriyle ilgilenmeyen kimse onlardan değildir. Allah adına, peygamberi adına, kitabı adına, yöneticisi adına ve bütün Müslümanlar adına nasihat etmeyen (hassas davranmayan) kimse onlardan değildir." (Taberani, el-Mu'cemü's-sağır, II, 131.)

Hız. Peygamber (s.a.s.) yapının korunması açısından da Müslümanın diğer Müslümanlarla ilişkisinde yıpratıcı ve yıkıcı her şeyden uzak durulmasını sağlamak amacıyla, "Zandan sakının! Zira zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin sözlerine kulak kabartmayın. Birbirinizin özel hallerini araştırmayın. Birbirinizle üstünlük yarışı içine girmeyin. Birbirinize haset etmeyin. Birbirinize

kin beslemeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeşler olun!" (Müslim, Birr ve Sila, 28.) uyarılarını yapmıştır.

Allah Rasulü (s.a.s.) ümmetin iç işlerinin düzenlenmesinde, olası haset, karşılık beklentisi, hayal kırıklığı, ya da kibire sevk edilecek ihtimalleri ortadan kaldıracak, toplumun en zayıf halkasını Rabbiyle muhatap kılacak, nimetler olarak görülmesini sağlayacak bir ilişki ağı oluşturmuştur:

"Kim bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarında bir sıkıntıyı giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim darda kalan bir kimsenin işini kolaylaştırır, Allah da dünya ve ahirette onun işlerini kolaylaştırır. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse, Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da onun yardımcısı olur." (Ebu Davud, Edeb, 60.)

Buna göre siz Müslümanın sıkıntısını gidererseniz Allah da sizin sıkıntınızı giderecektir. İşini kolaylaştırırsanız Allah da sizin işinizi kolaylaştıracaktır. Ayıbını örterseniz Allah da sizin ayıbınızı örtecektir. Açıkçası burada mazlum, mağdur, mülteci, yetim vb. pozisyonda olanlar, imkânı olan Müslüman için Allah'ın kendisini kollamasını sağlayacak, özel fırsatlar olarak görülmektedir. Aslında Müslüman, malına konulan zekât, sadaka, fitre vb. tasarruflarla bu yöne yatkın hâle getirilmiştir. Bu noktada sadece malla alakalı olmayan iradi bir yönlendirme ve ahlaki bir hassasiyet oluşturulmuştur. Sonuçta ümmet yapısının tahkimi, Müs-

lümanların kendilerini güvende hissetmeleri, bütün insanlık için de güvence oluşturması amaçlanmıştır.

İnşa edilen bu yapının sürdürülmesini sağlayacak uyarı ise, iman edenleri muhatap alan Yüce Mevla'nın, "Allah'ın ipine sınıksız sarılın ve dağılmayın" (Al-i İmran, 3/103.) emriyle, tecessüm etmiştir. Zira onları, yolda, yönde ve hedefte bir kılacak olan söz konusu ip teşbihiyle anlatılan Yüce Kitabımızdır. Aynı zamanda "Ey iman edenler!" hitabıyla dikkatleri çekilen ümmete, "...İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir." (Maide, 5/2.) uyarısı yapılmaktadır. Emir kipiyle gelen bu talimatlar, farkındalık sahibi inanan insan için hassasiyet oluşturduğu gibi, muhayyerlik hakkı da tanımamaktadır.

Günümüzde yaşanan bilinç sorunu nedeniyle oluşan kimlik krizi, aidiyet ve özgüven eksikliği bir taraftan ümmet olgusunun varlığını tehdit ederken, diğer taraftan dünyadaki mazlumların güvencesini de riske sokmaktadır. Bu ise insanlığın bunalımı demektir. Karaya vuran Yunus balıkları, insanlığın sorunu olarak ilginin merkezine otururken, evinden kaçmak zorunda olan milyonlarca insan, ya da Avrupa'nın göbeğinde akıbeti meçhul on binlerce çocuk, sıradan haberin ötesinde bir sorun olarak insanlığın gündemine girememektedir. Öyle zannediyorum ki bu, her Müslüman aydınının onlarca kez düşünmesi gereken bir sorundur.

Vasat Ümmet OLABİLMEK

Prof. Dr. Mehmet ÜNAL
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

“Ve işte böylece
Biz sizi vasat /örnek
bir ümmet kıldık ki
insanlar nezdinde
Hakk'ın şahitleri
olasınız ve Peygamber
de sizin hakkınızda
şahit olsun...”

(Bakara, 2/143.)

■ Vasat, bir şeyin ortası, en hayırlısı, en adil ve en güzel olanı anlamında sıfat olarak kullanılan bir kelimedir. Arap toplumunda bu kelime daha çok, hayır, adalet, iyilik, yücelik, insaf ve yüksek makamı ifade etmek için kullanılmıştır.

Ümmet ise, cemaat, yol, din, nesil gibi anlamlara gelmekte olup, terim olarak, kendi iradeleriyle veya bir zorunluluk sonucunda aynı yerde, aynı zamanda veya aynı dine uymak suretiyle bir arada yaşayan insan topluluğuna denmektedir.

Kur'an incelendiğinde ümmet ol-mada aynı amaç etrafında bütünleşme (Kasas, 28/23.), aynı kaynaktan beslenen ortak inançlara sahip olma (Zuhruf, 43/22-23; Nahl, 16/93.) ve belirli bir zaman diliminde yaşama gibi (Araf, 7/34.) özelliklerin yer aldığı görülür.

Bu kavramlar yanında Kur'an'da yer alan ve bizlere yaptığımız muamelelerde adil olmayı, dengeli hareket etmeyi emreden “adalet”, “mizan, “istikamet” ve “hikmet” gibi birçok kavram vardır ki, tümünün bize işaret ettiği ve bize telkin ettiği husus, ölçülü ve dengeli, orta hâlli, ifrat ve tefritten uzak örnek ümmet olmaktır. (Öz, Ahmet, Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet Örneği, Doktora Tezi, 2006 Konya, s. 12.)

Serlevha olarak yazımıza başlık olarak seçtiğimiz ayette Yüce Rabbimiz son dinin mensuplarına “vasat ümmet” nitelemesinde bulunmuştur.

Seçkin ve göz dolduran bir nesle sahip olmak kuşkusuz her peygamberin arzuladığı bir şey olmuştur. Ancak tarih boyunca yaşanan acı tecrübelerle bakıldığında ifrat ve tefrit çizgisinde

birçok aşırılıkların yaşandığını, peygamberlerin bunlarla mücadele ederek hayatlarının geçtiği bilinmektedir. Kur'an bu noktada Ümmet-i Muhammed'i uyararak dinde aşırı gitmemeleri konusunda birçok ayette hatırlatmalarda bulunmuş, her namazda okuduğumuz Fatıha suresinde “kendilerine nimet verdiği kimselerden olma ve dalalette olanların ve gazaba uğramışların yolundan olmama” konusunda dua etmemizi bize peygamber yoluyla öğretmiştir. Ele aldığımız bu ayette son Nebiye vurgu yapan Yüce Rabbimiz, “Böylece sizi insanlara şahit olmanız için vasat (orta, adil, dengeli) bir ümmet yaptık. Rasul de size şahittir. Biz Rasul'e uyanı, ökçesi üzerinde geriye dönenen ayıralım diye, yöneldiğini kible yaptık.” (Bakara, 2/143.) buyurmuştur. Görüldüğü gibi Allah, Müslümanları insanlara şahit yani hakikatin örnekliliğini ve tanıklığını yapan bir ümmet kıldığını belirtmektedir. Bu ümmet, vasat bir ümmettir. Vasatlığın ve şahitliğin anlamını kavramak için de Âl-i İmran suresinin 110. ayetine bakmak bizi aydınlatacaktır. “Siz insanlar içerisinde çıkarılmış, iyiliği emreden, kötülükten men eden ve Allah'a iman eden hayırlı bir ümmetsiniz.” (Âl-i İmran, 3/110.)

Kur'an-ı Kerim, ümmet kavramı içine bir fikir ve ideal etrafında toplanan insanların vücut verdiği ünite yanında, aynı kategoriye giren hayvanların da birer ümmet olduğunu söyler. Örneğin, sürüngen veya uçan tüm hayvanların her biri kendi içinde ümmettir. (En'am, 6/38.) Nitekim hadislerde de hayvanların birer ümmet/tür olduğuna yer verilir. (bkz. Müslüm, Selam, 148; Tirmizi, Sayd, 16; İbn Mace, Sayd, 2.)

Ümmet, en geniş dairede, tevhit ilkesi gereği, temel yapı ve hedefi bakımından aynı duygu ve değerle bağlı olan insanların oluşturduğu bir kümenin adıdır. İkinci daire, çoğunluk bakımından en önde gelen Muhammed ümmetidir. Muhammed ümmetinin ise içinde alt gruplar bulunmaktadır. İyiliği emreden kötülükten sakındıran bir davet grubunun bulunması buna örnek verilebilir. Buna göre ümmet; a) Canlı topluluklar, b) İnsan toplulukları, c) Bir nebeye bağlı topluluk, d) Bir nebinin ümmeti içinden alt gruplar, e) Aksiyonlarıyla tarihe büyük değerler bırakmış şahsiyetler gibi anlamları kuşatan bir anlam yelpazesine sahiptir. (Öztürk, Yaşar, Kur'an'ın Temel Kavramları, Yeni Boyut, 600.)

Ragıp el-İsfehani, bu kavramı ele alırken, “Aynı dine inanma, aynı zamanda yaşama veya aynı mekânda bulunma gibi önemli bir unsurda toplanan gruplar” diyerek ümmet olmanın unsurlarına dikkat çeker. (el-Müfredat, “emm” md.)

Merhum Hamdi Yazır; ayette yer alan ümmet kavramına şu sözleriyle dikkat çeker: “Siz peygamberi, söz ve davranışlarınızda, oturup kalkışınızda, kendinize şahit tutar, imam ve önder kabul eder; bir örnek, bir numune-i imtisal edinirseniz ve onun getirdiği sırat-ı müstakim üzerinde giderseniz bütün insanlar sizin arkanızdan gelir ve sizi cemaatinizle birlikte kendisine imam tanır, hakkın açığa çıkması için size ve sözünüze başvururlar.” (Elmahlı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 1, 416.)

Bu açıklamaları ilham kaynağı kılarak vasat ümmeti, insanlık için muvazene unsuru olan; taşıdığı

örnekliği ve öncülüğü ile çağına tanıklık edebilen; âdil, mutedil ve mutemet; hududullahı aşmayan, hablullahtan şaşmayan bir hüviyetle; numune-i imtisal; insanlık için bir merci ve melce; yaşadığı toplumun ve çağının şahidi, varisi, halifesi ve imami olabilen; hakkı ikame, arzı islah ve ihyaya amade; aşırılığı olmayan, uçlarda gezinmeyen, ifrat ve tefritten uzak müstakim ve mustakar kimseler olarak tanımlamak mümkündür. (<http://www.rahle.org/index.php/makaleler/119-makaleler/kavram-dnyas/slam-dncesi/17030-vasat-mmet>)

İslam âlimlerinin ümmeti iki manada kullandığını da belirtmek gerekir. Birinci anlamda, son peygamberin gelişi ve İslamiyet'in doğup Arabistan yarımadasının dışında duyulmasından itibaren bundan haberdar olan bütün insanları ifade eder. Bu insan kitlelerine “ümmet-i davet, ümmet-i belağ” denilmiştir. Bu anlayış Kur'an-ı Kerim'de geçen, Rasulüllah'ın bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı (Sebe, 32/28; krş. A'raf, 7/158), âlemlere rahmet vesilesi (Enbiya, 21/107.) bir elçi olarak gönderildiği şeklindeki beyanlara dayandırılmıştır. İkinci anlam ise, “Hz. Muhammed'e iman edip tabi olan kitleler” (Ümmet-i Muhammed) şeklindedir ve kelimenin yaygın kullanılışı da bu yöndedir; bu kitlelere de “ümmet-i icabet” denilmiştir. (DIA, 42/308-309.)

Hicretten sonra Hz. Peygamber'in Mekke müşriklerine karşı Medine halkının bağlılığını sağlamak için ehlikitap dâhil bu şehirdeki bütün gruplarla yaptığı antlaşmada (Medine vesikası) Yahudi kabilelerinin müminlerle beraber “ümmet” diye zikredilmesi, bu kavramın kapsamı hakkında

farklı görüşlerin ortaya atılmasına da yol açmıştır. Nitekim W. Montgomery Watt ümmetin Müslümanlardan ziyade müminlerle ilişkilendirildiğini ve Medine Yahudilerinin ümmet-i Muhammed içinde sayıldığını ileri sürmüştü (Muhammad at Medina, s. 240-241.) Bu kanaat, ümmet konusunda bizde olması gereken bilince ters görüne de “ümmet-i davet” olarak kendi değerlerimizi insanlıktan ve yaratılıştan kardeş olan tüm beşeriyete duyurmada vasıta olabilecek bir donedir.

Taberi, vasat kelimesini “orta yolu takip ederek ifrat ve tefrite kaçmayan” şeklinde açıklamıştır. Zira Hristiyanlar Hz. İsa'yı tanı olarak nitelendirdikleri gibi içlerinden bir grup dünyadan el etek çekmek suretiyle aşırılığa kaçmış, Yahudiler de Allah'ın kitabını değiştirip peygamberleri öldürdükleri ve bazı sözleri Allah'tan gelmiş gibi gösterdikleri için küfre düşmüştür. (Camii'l-beyan, II, 10-11.)

Bu nedenle Kur'an ehlikitabı, inançlarında Allah (c.c.)'i eleştirecek kadar ileri gitmeleri (Maide, 5/64.); araştırmadan ve cahilce kendi batıl örflerine ve zanlarına uymaları, (Bakara, 2/78.) Allah'ın ayetlerinden menfaatlerine uygun olanları kabul edip ahkâma dair ayetleri kabul etmemeleri (Bakara, 2/85.); dünya ve dünya nimetlerine düşkünlükte haddi aşmışları (Bakara, 2/95-96.); imanın bedeli olan mücadeleden kaçarak rahat günün insanları olmaları (Maide, 5/21-22.) ve birlik ve beraberlikten uzak daima tefrika üzere olmaları (Bakara, 2/213.) nedeniyle eleştirmişti.

Kur'an-ı Kerim; Müslümanları, bütün bir insanlık için ortaya çı-

Kur'an-ı Kerim;
Müslümanları, bütün
bir insanlık için ortaya
çıkarılmış, iyilikleri
emreden, kötülüklerden
alıkoyan, iman
eden, namaz kılan,
zekât veren, adaleti
yeryüzünde gözeten;
hayırda yarışan, Allah'a
ve rasulüne itaat eden
vasat bir ümmet olarak
tarif etmektedir.

karılmış, iyilikleri emreden, kötülüklerden alıkoyan, iman eden, namaz kılan, zekât veren, adaleti yeryüzünde gözeten; hayırda yarışan, Allah'a ve rasulüne itaat eden vasat bir ümmet olarak tarif etmektedir. Müslüman olmak, aynı zamanda hakikatin, adaletin, faziletin ve takvanın sözcüsü, temsilcisi olmak anlamına gelir. Varoluşun anlamını hakikatle, dünyanın anlamını adaletle; hayatın anlamını faziletle, ibadetin anlamını takva ile bütünleştirerek kavramaya çalışmalıyız.

Hız. Peygamber'in hayatına baktığımızda toplumu ayakta tutan unsurlar olarak; büyüğe ikram; birlik ve beraberlik; arkadaş çevresi; emr-i bil mar'uf nehy-i ani'l-münker; fitratı muhafaza; güzelden yana olma; iyiliğe öncülük edip kötülüklerle birlikte olmama; Müslümanın Müslümanı gözetmesi övülürken toplumu ve ümmeti yok eden unsurlardan olarak Müslümanın kardeşini dışlaması; bidatler; kamusal haklarda eşitliğin gözetilmemesi; fitne,

hurafe ve falcılık; kötü fiillerin yapıldığı mekânlarda bulunmak; ırkçılık; rüşvet ve zina gibi eylemler zikredilmektedir. (bkz. Gökdemir, Ahmet; Hz. Peygamber ve Ümmet İlişkileri, Yüksek Lisans, İstanbul 2001.)

Gün bir olma, beraber olma gü-nüdür. Evet, bugün bizlerin, aynı dini paylaşmış olsak da dilsel, mezhepsel ve etnik açılardan bazı farklılıklara da sahip olmamız mümkündür. Bazı farklı mülahazalar ve kanaatler tarihte olduğu gibi bugün de olmuştur ve olacaktır. Bizler, tüm bu farklılıkları, birer kültürel zenginlik kaynağı olarak görmek ve çok seslilik şeklinde değerlendirmek durumundayız. Yoksa farklılıklarımızı, birer ihtilaf malzemesi yapmak ve ayrışmaya çevirmek isabetli değildir. "Tanışasınız diye sizi boylara ve kabilelere ayırdık." diyen ilahî uyarıyı dikkate alarak, bölgesel farklılıklar konusunda ayrışmalara girmememiz, kardeşlik bilincini daima hatırdta tutmamız; aynı dinin mensupları olduğumuzu, aynı Nebi'ye ümmet olduğumu-

zu dikkate alarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Aynı ve farklı düşüncelerimizi, güneşten gıdalanılan bitkilerde var olan renk ve lezzet farkı gibi değerlendirmek; muhalefet yerine var olan ortak noktaların üzerinden giderek birlik ve beraberlik duygularını öne çıkartmak yerinde olacaktır.

Bugün Suriye ve Irak başta olmak üzere İslam dünyasında akan kanlar, dökülen gözyaşları ve hayatlarına son verilenler bedenler hep Müslümanlara aittir. Tevhit dininin mensubu olduğunu söyleyen insanlarımız, maalesef aynı inancın mensuplarını farklı bahanelerle dışlamakta, öteki olarak görebilmekte hatta hayatına bile son verebilmektedir. Etrafımızda çağdaş Kerbelalar ve Siffinler yaşanmaktadır. Müslüman kanı hiç bu kadar ucuz olmamıştır. Ümmet olarak buna bir son vermek, birbirimizi tanımak, farklılıklarımıza karşı tahammül edebilmek; "belki o haklı ve isabetlidir" diyerek müsamaha ve hoşgörüş çizgisinde kalabilmek gerekmektedir.

Ümmetin Kuşatıcı Anlamını Yeniden Düşünmek

Doç. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dekan Yardımcısı

Allah dileseydi bütün insanları tek bir ümmet olarak yaratabilirdi, ancak aksine onları farklı farklı ırk, dil, renk ve kültürlerde yarattı. O'nun dilemesiyle gerçekleşen bu farklılığın, renkliliğin, çeşitliliğin ve harmoninin amacı, en basit anlamıyla, kimin “hidayeti”, kimin “dalaleti” istediğini; kimin ise daha iyi işler yapacağını görmek için insanları özgür seçimleriyle başbaşa bırakmaktır.

■ “Ümmet” sözcüğü, grupsal çağrışımlarla örüntülenmiş ve birbirine yakın içeriklerle yüklü pek çok anlama sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de “ümmet”, bazı ayetlerde özel tahsis içerecek şekilde sadece Müslümanlar için, bazı ayetlerde ise “canlılar âlemini” (*Bakara*, 2/213; *A'raf*, 7/38; *En'am*, 6/38.), “geçmişteki ve günümüzdeki farklı insan topluluklarını” (*Ra'd*, 13/30; *Yunus*, 10/49; *Hac*, 22/34.), “Müslümanlar içinde özel görevleri üstlenmiş bir topluluğu” ve nihayet “bütün insanlığı” (*Yunus*, 10/19, 47.) ifade etmek için kullanılır. “Ümmet” sözcüğünün “bütün insanlık” anlamında kullandığı Yunus suresindeki ayetlerde, insanların başlangıçta tek bir “ümmet” olduklarından ve daha sonra ayrılığa düştüklerinden söz edilmektedir. Kanaatimizce, günümüzde “ümmet” sözcüğünün, söz konusu ayetlerdeki “bütün insanlık” vurgusundan hareketle,

başlangıçtaki bu “kuşatıcı anlamı” üzerinde özellikle düşünmek gerekir. Çünkü bugün ümmete yüklenen bu Kur'ani içeriğin kavranmasının sadece Müslümanlar için değil, bütün dünya milletleri için de her geçen gün artan bir ihtiyaca dönüştüğü görülmektedir. Bilindiği gibi bugün insanlık, dünyanın hemen her köşesinde gittikçe artan güvenlik kaygılarının oluşturduğu gündemlerin daraltıcı atmosferinde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Daha düne kadar “emniyet ve güven yurdu” (*medinetül-emin*) olarak anılan İslam beldelerinde yaşayanlar bile, gittikçe artan güvensizlik ve risk içeren gündemlere konu olan bir ortamda yaşamaya mahkûm edilmiştir. Bu bağlamda, “ümmet” sözcüğünü Yunus suresi 49. ayette işaret edilen anlamı çerçevesinde bütün insanları içine alacak kuşatıcılıkta ele

► **İdeal ümmetin; Allah'a teslim olan (Bakara, 2/128.), hayırlı ve faziletli işler yapan (Bakara, 2/143.), iyiliği emredip kötülükten sakındıran (Âl-i İmran, 3/104.), hak ve adaleti gözeten (A'raf, 7/159, 181.), özellikle geceleri kıyamda durup Allah'ın ayetlerini tilavet eden ve secde eden (Âl-i İmran, 3/113.), Allah'a karşı derin saygı ve sorumluluk duygusuyla hareket eden (Mü'minun, 23/52.) müminlerden meydana geldiğine dikkat çekilmektedir.**

alan görüşler de bulunmaktadır. Acaba bu anlamıyla ele alındığında “ümme”, her geçen gün daha da karmaşıklaşan sorunlarımızın çözümüne yönelik bir bakış açısının geliştirilmesine katkıda bulunabilir mi? Hiç şüphe yok ki, bu kapsayıcı bakış açısı, öncelikle İslam mesajının özündeki evrensellik vurgusuyla örtüşür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de “ümme” sözcüğünün geçtiği ayetlerin içeriklerinden ortaya çıkan çerçeveye baktığımızda, söz konusu bakış açısını destekleyen aşağıdaki sonuçlara ulaşabiliriz:

Öncelikle Allah dileseydi bütün insanları tek bir ümme olarak yaratabilirdi, ancak aksine onları farklı farklı ırk, dil, renk ve kültürlerde yarattı. O'nun dilemesiyle gerçekleşen (Maide, 5/48; Nahl,

16/93.) bu farklılığın, renkliliğin, çeşitliliğin ve harmoninin amacı, en basit anlamıyla, kimin “hidayeti”, kimin “dalaleti” istediğini; kimin ise daha iyi işler yapacağını görmek için insanları özgür seçimleriyle başbaşa bırakmaktır.

Ancak bu tercih sürecinde Allah, kullarına lütufta bulunmuş ve yardım/kılavuzluk etmesi için (Nahl, 16/36), her ümme kendi içlerinden peygamberler (şahitler) göndermiştir. (Ra'd, 13/30; Kasas, 28/75.) Bu peygamberler, doğru yola ileten rehberler olarak, insanlar arasında adaletle hükmetmişler (Yunus, 10/47.) ve her biri, insana yaraşır bir dünyanın mümkün olduğuna dair umutları tazeleyen yaşantılarıyla ‘güzel ahlak’ numuneleri oluşturmuşlardır.

Her ümme, Allah'a yakınlıklarının ifade edebilmeleri için farklı yollar tayin edilmiştir. (Hac, 22/34.) Yine her ümmetin tabii olduğu yükümlülükler diğerlerininkinden farklıdır. Dolayısıyla insanlar, öncelikle Allah karşısında tek tek sorumludur. Ancak Allah'a giden yolların çeşitliliğine karşın, yaşamın nihai amacı O'nun hoşnutluğunu kazanmaya yönelik iyi, güzel iş ve davranışlarda (amel-i sâlih) bulunmaktır.

Her ümmetin bir eceli (niha-i yaşam süresi) vardır (Yunus, 10/49; Mü'minun, 23/43.) ve bu ecelin ileri ya da geri alınması mümkün değildir. (Hicr, 15/5.) Bu bağlamda tarihin şahitlik ettiği ümmetlerin bir kısmının kıssaları Kur'an-ı Kerim'de anlatılmaktadır. Bu kıssalarda, genellikle, Allah'ın emirlerine karşı

çıkıp O'nu inkâr edenlerin ve hesap gününü yalanlayanların akıbetine de dikkat çekilmektedir.

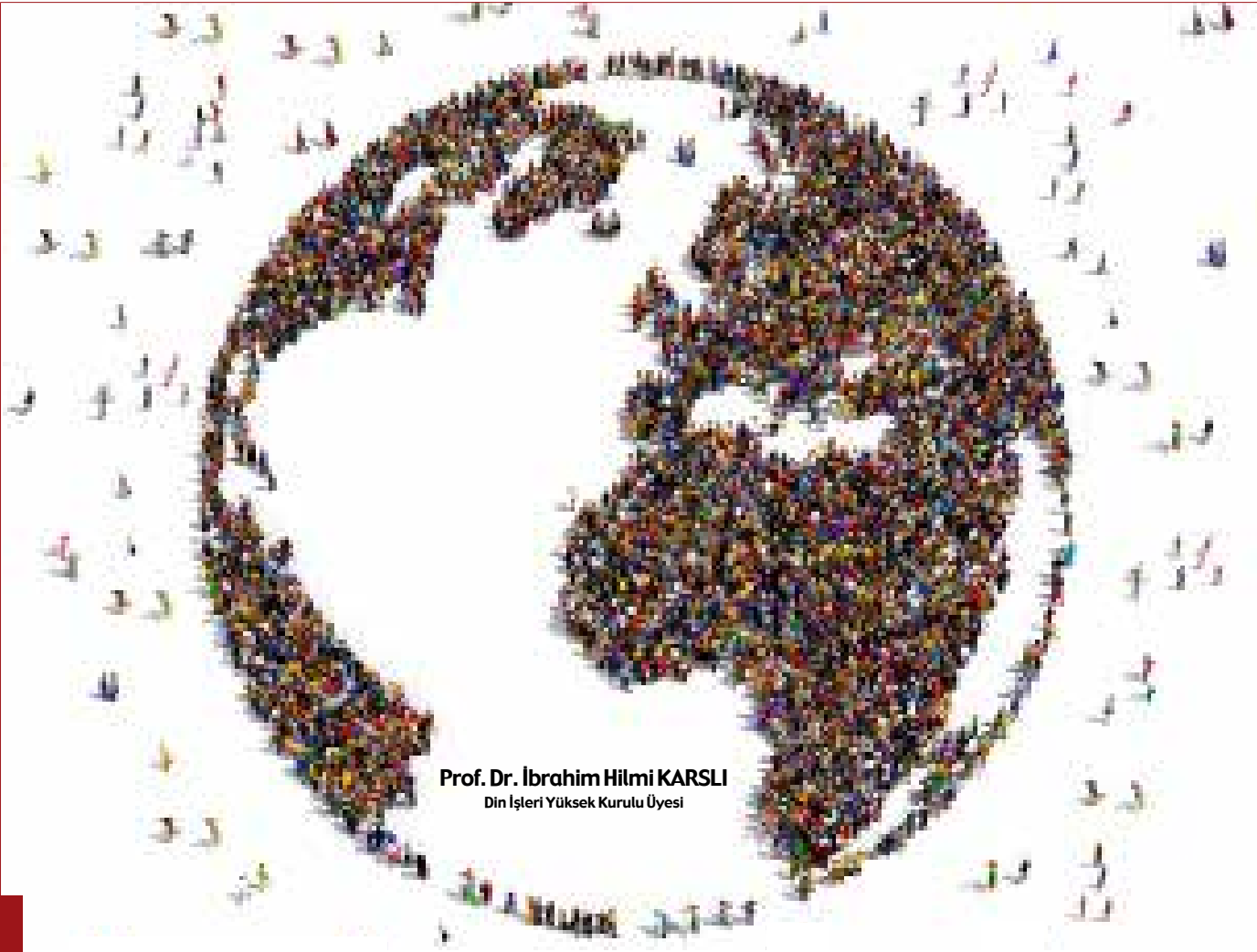
Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim'de ümmet sözcüğünün çerçevesi, insanın dünyaya gönderiliş amacına uygun olarak çizilmekte ve insana öncelikle sorumlulukları hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda ideal ümmetin; Allah'a teslim olan (*Bakara, 2/128.*), hayırlı ve faziletli işler yapan (*Bakara, 2/143.*), iyiliği emredip kötülükten sakındıran (*Al-i İmran, 3/104.*), hak ve adaleti gözeten (*A'raf, 7/159, 181.*), özellikle geceleri kıyamda durup Allah'ın ayetlerini tilavet eden ve secde eden (*Al-i İmran, 3/113.*), Allah'a karşı derin saygı ve sorumluluk duygusuyla hareket eden (*Mü'minun, 23/52.*) müminlerden meydana geldiğine dikkat çekilmektedir. Bu özelliklere sahip kişilerden oluşacak ideal ümmet, günah ve düşmanlıkta değil, iyilik ve takvada yardımlaşarak (*Maide, 5/2*) Allah'ın vadettiği dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşacaktır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de çizilen bu çerçeve, insanların ihtilafa düşmelerinin doğal, toplumsal bir gerçeklik; ihtilafların ise çatışma değil, önce kendini daha sonra karşısındakileri tanıma ve onlarla tanışma fırsatı olduğunu göstermektedir. Zira farklılıkların doğallığını idrak edebilen her ümmet, insanlığın evrensel değerlerinin geliştirilip yüceltilmesine kendi açısından katkıda bulunacak ve böylece "Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişi den yaratmış ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanımız, O'na karşı gelmekten en çok sakın-

nınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olan-
dır." (*Hucurat, 49/13.*) ayetine uygun bir yaşamın gelişip filizlenmesi mümkün hâle gelecektir.

Kur'an-ı Kerim'deki "ümme" çerçevesinin, bizzat Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlar tarafından da söz konusu bağlamda anlaşılıp uygulandığını söyleyebiliriz. Bu tespitin dayanağı, bizatihi Hz. Peygamber'in gayrimüslimlere bakış açısını yansıtan uygulamaları ve onlarla ilişkilerinde gözettiği ilkelerdir. Burada öne çıkan ilke, "insana her şeyden önce kâinatın en değerli varlığı, yani 'Hz. İnsan' olduğu için değer verilmesi" gerektiridir. Nitekim Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ile birlikte temellerini attığı toplum modelinde, herkesin insanca yaşayabilme esası üzerine inşa edilen temel haklarına saygının merkeze alındığı anlaşılmaktadır. Yine İslam geleneğinde korunması gereken temel haklar olarak bilinen can, mal, nesil, akıl ve dinin bütün insanlığın ortak değeri olarak kabul edildiği ve Hz. Peygamber'in örneklediği bir arada yaşama modelinde bu esaslar üzerine temellenen bir toplum yapısının oluşturulduğu görülmektedir.

Ancak Hz. Peygamber'in vefatının ardından dört halife döneminin sonlarına doğru Müslümanlar arasında ihtilafların çatışmaya dönüşmesi, Müslüman toplumların zamanla kendi iç çekişmelerinin oluşturduğu gündemlerle meşgul olmalarına yol açmıştır. Her ne kadar, özellikle Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar dö-

nemlerinde zaman zaman Hz. Peygamber'in "kapsayıcı ümmet" fikrine geri dönülse de, Müslüman toplumların iç ve dış çatışmaların boğucu atmosferinde kendilerine özgü uzun soluklu taşıyıcı gündemler oluşturamadıkları bilinmektedir. İlk bakışta günümüzdeki tablonun çok daha iç karartıcı olduğunu düşünebiliriz. Ancak unutulmamalıdır ki, günümüz Müslümanları "kapsayıcı ümmet" düşüncesine geri dönmek için her zamankinden daha fazla fırsata sahiptir. Zira bugün kitle iletişiminin her geçen gün artan hızı ve yoğunluğu sayesinde Müslümanların kendi özgün geleneklerini güncelleyerek dünya gündemine iyi örnek ve örnekliklerle taşıma imkânının önü açıktır ve bu potansiyel giderek genişlemeye devam etmektedir. Çünkü İslam dünyası ve Müslümanların imajı, çeşitli propaganda araçlarıyla her fırsatta karalanmaya çalışılsa ve Müslümanlar mevcut halleriyle bu gündeme bilerek ya da bilmeyerek katkıda bulunmaya devam etse de, İslam dünyası söz konusu imajını restore edebilecek Kur'an-ı Kerim gibi taptaze bir kaynağa, Hz. Peygamber gibi çağlar üstü bir örneğe ve onun 'en güzel örnekliliği'ne sahiptir. Yapılması gereken, Müslümanların daha fazla zaman kaybetmeden ellerindeki bu imkânın bir an önce farkına varmalarına ve potansiyellerini bütün insanlığın barış ve esenliği istikametinde kullanabilecekleri adımları atmalarına katkıda bulunmaktır.

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Sen Habil'in Yolunu Tut

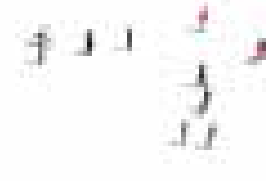
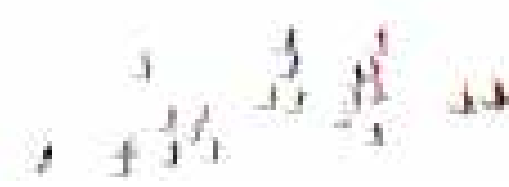
Müslümanlar arasında affetme erdemi, bireysel ve toplumsal bir ahlak haline gelmediği müddetçe, birbirine eziyet sona ermeyecektir. Bu talihsiz gidişattan, şiddet sarmalından kurtuluş mümkün olmayacaktır. Çünkü şiddet, şiddeti doğuracak ve bu durum zincirleme devam edecektir.

■ Müslümanlar bir araya geldiklerinde, birlik ve beraberliğin gerekli olduğunu vurgulamaktan geri durmazlar. İslam dünyasının mevcut halinden acı duyduklarını söylemeyi ihmal etmezler. Ancak öte taraftan Müslüman toplumlarda tefrika, kaos ve kargaşa bütün hızıyla devam etmektedir. Tevhidin temsilcileri, vahdetle bağdaşamayan tutumlarından hiç de vazgeçmemektedirler.

Söylenenler ile davranışlar arasındaki bu çelişkiyi nasıl izah edeceğiz? Şüphe yoktur ki, bunun en önemli nedeni, inançlarla ameller

arasındaki boşluktur. Diğer bir ifadeyle insanlar, inandıklarını dürüstçe yerine getirmemektedirler. Bu anlamda ciddi bir samimiyet yoksulluğu yaşanmaktadır.

Neden bu duruma geldik? Çünkü İslami değerleri hayatında yaşamayı birincil mesele haline getiren örnek Müslümanların sayısı günden güne azalmaktadır. Gittikçe dinle olan ilişki, özünü ve ruhunu kaybetmekte, şekil ve isimden ibaret bir hâle dönüşmektedir. Dolayısıyla sıradan bir sarsıntıda kardeşlik ahlakı unutulmakta, herkes dengesini kay-

bedip sağa sola savrulmaktadır. İslam dünyasındaki mevcut tefrikanın ve kargaşanın siyasi, sosyal ve kültürel birçok nedeninden bahsedilebilir. Ancak Müslümanların dinî hayatlarında nefis terbiye ve tezkiyesini ciddiye almamalarının, bunun en temel nedenlerinden biri olduğunda kuşku yoktur.

Aslında İslam dünyasında yaşanan çalkantılar, deruni hayatlardaki teslimiyet yoksunluğunun dışarıya yansımalarıdır. Müslümanlar, asıl kurşunları nefislerinin tuzağına düşerek yemekte, asıl bombalara şeytanın ayartmalarına kapılarak hedef olmaktadır. Şu halde nefiste ve deruni hayatta köklü bir değişime ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu kargaşa ve kaos devam edecektir. (bk. *Ra'd, 13/11.*)

Nefislerindeki savaşta başarılı olamayanların dışarıda sulh ve selâmete ermeleri mümkün değildir. Çünkü parçalanmaya ve dağılmaya götüren esas kaynak insandaki 'fücür' eğilimidir. (bk. *Şems, 91/8.*) Başka bir ifadeyle kendini beğenmişlik, bencillik, haset, art niyet, düşmanlık, taklit, samimiyetsizlik ve bütün bunların doğurduğu taassup, Müslümanların kardeşliğini bitiren hastalıklardır.

Demek ki Müslümanlar, kendi iç dünyalarında şer ve fesattan kaynaklanan günahları terbiye etmedikleri müddetçe, birlik ve beraberlik gerçekleşmeyecektir. Bu en temel şartlardan biridir. Nitekim müminleri kardeşliğe çağırın ayetin devamında bu hususlara dikkat çekilmekte ve insanlar arası ilişkileri tarumar

eden bir dizi hastalığın tedavi edilmesi emredilmektedir. (bk. *Hucurat, 49/11-12.*)

Bu bağlamda yine belirtmelidir ki, Müslümanlar arasında affetme erdemi, bireysel ve toplumsal bir ahlak haline gelmediği müddetçe, birbirine eziyet sona ermeyecektir. Bu talihsiz gidişattan, şiddet sarmalından kurtuluş mümkün olmayacaktır. Çünkü şiddet şiddeti doğuracak ve bu durum zincirleme devam edecektir.

Yeryüzünde fesat çıkarmak, kan akıtmak insanoğlunun bir kaderi değildir. Bu, ancak Kabil ve onun yolundan gidenlerin bir özelliği olabilir. Müslümanların tutması gereken yol ise, Habil'in Kabil'e karşı izlediği yoldur. Bu durum, ayette bizzat Habil'in ifadeleriyle şöyle dile getirilmektedir: "Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için elini kaldırırsan da ben seni öldürmek için elimi kaldırmayacağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'a karşı gelmekten korkarım." (*Maide, 5/28.*)

Ayetten saldırı karşısında kişinin kendini savunmasının doğru olmadığı şeklinde bir sonuç çıkmaz. Burada sadece saldırgana karşı aynıyla mukabele etmemek, yani saldırmazlık ahlakını tercih etmek vardır. Ancak bu ideal ahlak, günümüzde sanki geçerliliğini yitirmiş ve unutulmuş bulunmaktadır.

Ayette belirtildiği gibi, bahsedilen ahlak Allah Teala'nın koyduğu sınırları çiğnemekten korkanların hayat ilkesidir. Yani takva sahiplerinin, Müslümanların yoludur. Herhalde Bakara suresinde meleklerin fark edemediği hu-

sus da bu idi. (bk. *Bakara, 2/30.*) Yani yeryüzünde bu ideal yolu, fazilet yolunu tercih edecek fert ve topluluklar her zaman olacaktır.

Hakikatin kendi tekelinde bulunduğunu iddia etmek, Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın içerisine düştüğü bir sapmaydı. Kur'an bu bağlamda onlar arasında geçen polemiklere dikkatlerimizi çeker. (bk. *Bakara, 2/111, 113.*) Ne yazık ki bugün de Müslümanlar bu hataya düşmüşlerdir. Bazı cemaat ve meşrepler hakikati kendi inhisarlarında görmektedirler. Kendilerini dinin gerçek mensupları, üstatlarını da peygamberin asil temsilcileri olarak kabul etmektedirler.

Bu tür bir anlayış, doğal olarak taassuba ve dar görüşlülüğe götürmektedir. Çünkü bu yorum ve anlayışlar, özel, manevi görevli olduğuna inanılan cemaat liderlerinden gelmektedir. Dolayısıyla cemaat çevresinde kabul edilen dini anlayış ve yorumlardan başka doğrular olabileceği düşünülmemektedir.

Ne yazık ki bu kemikleşmiş yapı, cemaat mensuplarının düşünce üretme, yanlışları görme, hürâfelerden arınma, farklı düşüncelerden istifade etme, hak ve hakikate varma becerilerini felce uğratmaktadır.

Hakikatin kendi tekellerinde bulunduğunu düşünen gruplar, diğer Müslümanları dışlamakta hatta kendi doğrularını onlara dayatma yoluna gitmektedirler. Böyle bir tutumu İslam'ın davet metoduyla bağdaştırmak mümkün değildir. Çünkü Yüce Yaratıcı, peygambere tebliğle yetin-

Müslümanlar, kendi iç dünyalarında şer ve fesattan kaynaklanan günahları terbiye etmedikleri müddetçe, birlik ve beraberlik gerçekleşmeyecektir. Bu en temel şartlardan biridir.

mesini, kimseye dini illa da kabul ettirme çabası içerisine girmemesini emretmektedir. (bk. Gâşıye, 88/22.) Yine hak ile batılın açıkça belli olduğu, dolayısıyla dinde zorlama ve dayatmanın olmadığı hususu, Kur'an'ın bu konudaki temel ilkelerinden biridir. (bk. Bakara, 2/255.)

Bahsedilen anlayışların ortaya çıkmasında iki etkenin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır: Birincisi, dinî liderlere hak etmedikleri vasıfların izafe edilmesi ve bir nevi kutsallaştırılmalarıdır. Bu, tarih boyunca insanoglunun düştüğü önemli hatalardan biridir. İnsanlar, birçok defalar üstatlarını beşer üstü görme eğiliminde olmuş, tereddütsüz onlara teslim olmuşlardır. Nitekim Kur'an, doğru olup olmadığına bakmaksızın üstatların söylediklerini kabul etmenin, onları tanrılaştırmaya götürdüğü uyarısını bizlere yapar. (bk. Tevbe, 9/31.)

İkinci konu da, 'din' dediğimiz

olgunun anlaşılmasında yeterli bilgiye sahip olmamaktan kaynaklanmaktadır. Burada bir kafa karışıklığı söz konusudur. Şöyle ki din, temel kaynaklar dediğimiz Kur'an, sünnet bir de yorum boyutlarından oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle dini anlayış, değişmeyen sabitelerden yine şartlara bağlı olarak değişime açık yorum ve içtihatlardan oluşmaktadır.

İşte dinî liderlerin bu ikinci şıkla ilgili ileri sürdükleri yorum ve kanaatler tartışmaya açıktır. Burada isabet edebilecekleri gibi yanlış bir kanaat sahibi de olabilirler. Bahsedilen bu durumun göz ardı edilmemesi gerekir.

Milletler arasında savaş insanlık tarihinde hiç eksik olmamıştır. Bugün de devam etmektedir. Fakat toplumlararası mücadelede eskiye göre yeni bir süreç yaşanmaktadır. Şöyle ki eski çağlarda galip ve mağlup ülkeler savaş meydanında belli oluyordu. Ancak zamanımızda durum böyle

değildir. Bugünkü savaş daha çok bilim, kültür, sanat, medya ve ekonomi alanlarında olmaktadır. Nitekim günümüzde küresel güçler egemenliklerini savaşla değil, daha ziyade bu yolla sağlamaktadırlar.

Günümüzde Müslüman toplulukların, kendi medeniyet ve kültür perspektiflerinden yeni bir inkişafa ihtiyaçları vardır. Aksi takdirde İslam dünyasındaki bu kargaşa ve kaotik durumun sona ermesi zor görünmektedir.

Günümüzde medya bazen iletişime değil, bir bakıma iletişimsizliğe sebep olmaktadır. Çünkü insanlar doğrudan doğruya birbirleri ile muhatap olmamakta, aksine dolaylı olarak birbirini tanımaktadırlar. Dolayısıyla birbiri hakkındaki kanaatleri, bizzat kendi tecrübeleri ile değil üçüncü şahıslar yoluyla oluşmaktadır.

Üçüncü şahıslar medya aktörleridir. Onlar bizi nasıl tanıtmak istiyorsa, biz de birbirimizi öyle tanı-

yoruz. Tabii bu arada çoğunlukla asılsız birtakım tespitler, önyargılar oluşmakta; insanlar, gruplar, cemaatler birbirine yaklaşacakları yerde birbirinden uzaklaşmaktadır.

Kısaca medya, fertleri, cemaatleri birbirine yaklaştırmak, onlar arasındaki bağları güçlendirmek şöyle dursun, aksine birbirinden uzaklaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Şu hâlde yapılması gereken, grup veya cemaatlerin kendilerine ulaşan bilgileri teyit etmeden inanmamaları (bk. Hucurat, 49/6.), yine iletişimlerini medya yoluyla değil doğrudan yapmalıdır.

Yine dinî cemaatler arasında doğrudan iletişim zayıfladıkça, birbirini hakkında olumsuz düşünceler çoğalmakta ve önyargılar yaygınlaşmaktadır. Sonuçta her iki taraf, birbirine hak etmedikleri bir bakış açısı geliştirmekte ve olumsuz bir tutum sergilemektedir.

Bahsedilen durum, zamanla dinî grup veya cemaatlerin birbirinden uzaklaşmaları ve kendi dünyalarına çekilmelerine zemin hazırlamaktadır. Dış dünyadan çekilen ve toplumdan kendini soyutlayan cemaat, neticede dışarıya karşı bir tehdit algısı geliştirmekte ve muhalif hisler beslemeye başlamaktadır.

Şu hâlde cemaat yapılanmaları, toplumla iletişim kanalları açık, diğer gruplarla etkileşim içerisinde, şeffaf bir faaliyet tarzını benimsemelidirler. Aksi takdirde, taassup, dışlama ve ötekileştirmenin önü alınamayacaktır. Hatta ekonomik ve siyasi istikrarın bozulması hâlinde şiddete varan

olayların meydana gelmesinden korkulur.

Cemaatlerin toplumsal bir gerçek olduğu ve mensuplarında güven duygusu, sosyalleşme, dayanışma, dinî duyarlılığın güçlenmesi gibi olumlu birtakım değerler kazandırdıkları izahattan varestedir. Ancak bu olumlu yanlarına rağmen, bireysel farklılıkları törpüledikleri, farklı düşüncelere fırsat vermedikleri, kişinin elinden itiraz hakkını aldıkları da bir gerçektir. Kitle psikolojisinin oluşturduğu etkiyle zamanla cemaat mensubu adeta bir akıntıya kapılır, akli selimle düşünme, kendi tercihlerini ortaya koyma özelliğini iyice kaybeder.

Bu durum, cemaatin kendini özeleştiriyeye tabi tutarak olgunlaşmasını engellediği gibi, ne yazık ki sorgusuz sualsiz aynı yanlışlar etrafında kümelenmesini de doğurur. Cemaat mensubu bu-

rada kendi irade ve tercihleriyle var olma yerine cemaate yaslanmanın, onun kalıp yargılarını, 'kabul et veya etme' dediklerini benimsemenin rahatlığını yaşar. Bunun çözümü, kişisel gelişim ve farklılıkları göz ardı etmeden ve insanın itiraz etme hakkını elinden almadan cemaat halinde yaşamının usul ve yöntemini öğrenmektir.

Yine bilinmelidir ki, kişinin cemaate yaslanarak birtakım yanlışları ve sapmaları kabullenir tutumlar sergilemesi, kişisel sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu anlamda hiç kimsenin günahlarını içerisinde bulunduğu topluluğa fatura etmesi mümkün değildir. Çünkü yarın her bir insan, ilahî huzura tek başına çıkacak ve bilinçli veya bilinçsizce yaptığı her davranıştan bizzat sorumlu tutulacaktır. (bk. Kehf, 18/47-48.)

Yeni Küresel Fay Hatları ve

İslam Ümmeti

Prof. Dr. Muhittin ATAMAN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte medeniyetler arasındaki fay hatlarını tetiklemeyi başaramayan küresel Batılı güçler, İslam medeniyeti içindeki farklı damarlarla oynayarak ciddi fay hatları oluşturdu.

■ Soğuk Savaş Döneminin ideolojik rekabet ve çatışma ortamının sona ermesinden sonra medeniyetlerin küresel sistemdeki çatışmanın yeni fay hatları olarak tanımlanmasından itibaren İslam dini ve medeniyeti, küresel güçler tarafından ötekileştirilmeye başlanmıştı. Komünizmin siyaseten ortadan kalkmasından sonra kızıl tehdidin yerini yeşil tehdit almıştı. Ancak kısa süre içerisinde, bekledikleri, İslam medeniyetini temsil edecek bir siyasal gücün/aktörün ortaya çıkmadığı görüldü. Daha doğrusu gerçek manada bir İslam dünyası bile yoktu, daha çok halkı Müslüman olan elli küsur ülkeden de ciddi bir siyasal muhalefet çıkarılamadı. Müslüman ülkelerin çoğu da siyaseten Batı dünyasına veya başka küresel güçlere bağımlı durumda idiler. Bunun üzerine Batılı ülkeler bir strateji değişikliğine giderek medeniyet içi fay hatlarını ortaya çıkarıp belirginleştirmeye ve yeni fay hatları oluşturmaya başladılar.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte medeniyetler arasındaki fay hatlarını tetiklemeyi başaramayan küresel Batılı güçler, İslam medeniyeti içindeki farklı damarlarla oynayarak ciddi fay hatları oluşturdu. Müslüman aktörler arasında mezhep ve din temelli ayrışmalar siyasileştirildi ve Müslüman halklar arasında inanç temelli bir ben ve öteki ayrışması

ile din-merkezli siyasal tanımlamalar yapılmaya çalışıldı. Neticede, bölgedeki Müslümanlar bir diğerini ötekileştirmeye ve birbirleriyle çatışmaya başladı.

Öte yandan, Müslüman devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri ile küresel güçlerle olan münasebetleri birbirleriyle bağlantılı hususlar olarak Müslüman dünyadaki çatışma konularını da belirlemiştir. Batı dünyası İran Devrimi'nden 11 Eylül saldırılarına kadar daha çok Şii İslami yorumu ötekileştirmişti; 11 Eylül saldırılarından bu yana ise daha çok Sünni –özellikle Selevi ve Vahhabi-İslami yorumu ötekileştirmiş bulunmaktadır. Bu bölünet stratejisi ile Müslümanlar da Batılıları takip ederek bir diğerine mezhepçi bir perspektiften bakmaya başladı.

Siyasi aktörlerin, özellikle küresel güçlerin Müslüman dünyaya bakışları, Müslüman devletlerdeki örgütlerin ve siyasi yapıların şekillenmesinde de büyük rol oynamaktadır. Buradan hareketle, küresel güçlerin doğrudan ve dolaylı olarak Müslüman dünyanın aktörlerini ve siyasal ve toplumsal gelişmelerini kontrol altına tutmaya çalıştıkları söylenebilir.

Birbirlerini acımasızca boğazlayan şiddet eğilimli radikal hareketlerin ortaya çıkmasıyla İslam medeniyetinin en kötü şekilde temsil edilmesi sağlandı. Batı

dünyası başta olmak üzere tüm dünyada İslam ve Müslüman karşıtı düşünceler gelişti. Kendi ülkelerinde güvenliklerini sağlayamayan ve neredeyse tüm varlıklarını kaybeden milyonlarca Müslüman, tek sığınak olarak gösterilen Batılı devletlere sığınmak için yollara düştüler. Ancak tüm bunlar durumlarını sadece daha dramatik hale getirdi.

Sonrasında da Batılı devletler, Müslümanların ve Arapların medeniyetten ve demokrasiden uzak, radikal ve şiddet eğilimli toplumlar olduğunu göstermeye çalıştılar. Böylece, kendi hazırladıkları bölge akıbetini, kaçınılmaz bir son olarak ilan ederek daha uzun süre bölge halklarının kendi kaderlerini tayin hakkından mahrum kalmalarını sağladılar. Yani, bölgeyi kaotik bir ortama mahkûm eden Batı, bölgedeki yeraltı ve yerüstü kaynaklarını bir süre daha sömürmeye devam edecektir. Sonuç olarak, İslami hareketler sahip oldukları inşa edici ruhu ve İslam medeniyetine ve ümmetine karşı gerçekleştirilen saldırılara karşı koyma iradesini, dolayısıyla bölgesel siyasetteki etkilerini kaybetmeye başladılar.

Batı dünyası ve küresel güçler Müslüman dünyada ve Ortadoğu'da özellikle köksüzleştirilmiş hareketlere destek vermektedirler. Destek verdikleri bu hareketlerin dinsel veya seküler olması da fark etmiyor. Sekü-

► İslam'ı siyasi amaçlarının aracı olarak kullanan IŞİD ve el-Kaide gibi örgütler toplumsal veya dinsel olmaktan ziyade siyasal ve ideolojik hareketler olarak hem bölgesel hem de küresel ölçekte mevcut uluslararası sisteme muhalefeti temsil ederler. Batı dünyasının bunları ötekileştirip gayrimeşru ilan etmesi ve bunun üzerinden İslam medeniyetine karşı küresel mücadele yürütmesi oldukça kolay olmaktadır.

ler olmak sadece desteklenmesi gereken hareketler ve aktörler arasında bir tercih sebebi olabilir. Batılı devletler seküler veya dinsel yerli, millî ve/veya tarihî olan ve kültürel/medeniyetsel derinliği bulunan bütün hareketleri ve siyasi aktörleri ötekileştirmektedirler. Dolayısıyla, Batılı ülkelerin destek vereceği hareketlerin öncelikle coğrafi ve tarihî derinliğe sahip olmaması beklenmektedir. Buradaki temel amaç da Müslüman toplumların ve halkların köksüzleştirilmesi, tarihlerinden ve geleneklerinden koparılmasıdır. İkinci olarak, bu gibi yapıların ve aktörlerin bağımlılıklarını dolayısıyla küresel güçlerin stratejilerinde önemli bir araç olarak kullanılabileceği gerçeğidir.

Bundan dolayı da Batılı ülkeler, Ortadoğu'da IŞİD gibi örgütleri her hâlükârda İhvan ve benzeri ana-akım hareketlere tercih

ederler. İslam'ı siyasi amaçlarının aracı olarak kullanan IŞİD ve el-Kaide gibi örgütler toplumsal veya dinsel olmaktan ziyade siyasal ve ideolojik hareketler olarak hem bölgesel hem de küresel ölçekte mevcut uluslararası sisteme muhalefeti temsil ederler. Batı dünyasının bunları ötekileştirip gayrimeşru ilan etmesi ve bunun üzerinden İslam medeniyetine karşı küresel mücadele yürütmesi oldukça kolay olmaktadır. Bugün itibarıyla, Batılı ülkeler ısrarla IŞİD ve el-Kaide gibi örgütlerin Müslümanları temsil ettiğini iddia ederek siyaset yapmaktadırlar. Bunun üzerinden, diğer İslami grupları ve hareketleri de ötekileştirmektedirler. Bunun sonucunda da bütün Batı dünyasında İslamofobi olarak ifade edilen ve her zamankinden daha tehlikeli ve daha yoğun bir İslam karşıtlığı dalgası yükselmektedir. Siyasi bir durum veya duruş olan İslam

karşıtlığı Batı'da doğal ve fitri bir korkunun kaynağı olarak ileri sürülmektedir.

Tarihsel ve dinsel mirası ve birikimi Batılı değerlerle harmanlayarak günümüze taşımaya çalışan Yeni-İslami hareketler, hem ülke içi hem de ülke dışından destek bularak Batıyla sahip oldukları karşılıklı güvensizliğin giderilmesini sağlama çabası içindeler. İslam ile Batılı kurumların kaçınılmaz bir çatışma içinde olduğundan hareketle ülkelerindeki siyasal ve toplumsal sorunlara, örneğin etnik taleplere ve insan haklarına, hem İslami hem de demokratik bağlamda yaklaşmakta ve benzer sonuçlara varmaktadır. Ekonomik, siyasal ve toplumsal bakımdan daha çoğulcu ve özgürlükçü düşünen Yeni-İslamcılık, demokratik kurumları ve serbest piyasa ekonomisini geliştirmede bir sorun görmüyor.

Arap isyanlarında aktif rol alan İslami hareketlerin liderleri ısrarla değiştikleri ve/veya değişmek istedikleri yönünde açıklamalar yapmaktadırlar. Nahda ve İhvan gibi başından itibaren sivil ve siyaset merkezli bir üslup kullanan hareketlerin yanında Mısır'daki Cemaati İslami ve Nur Partisi gibi hareketler de eski radikal söylemlerini terk ederek daha uzlaşmacı ve esnek bir üslup kullanmaya başladılar.

Bölge ülkeleri tarihi bir dönemeçten ve geçiş sürecinden geçmektedirler. Bütün geçiş süreçlerinde olduğu gibi bölgede yeni bir siyasal sistem oluşturulmuş, bu geçiş sürecinde sıkıntılarının olması da

kaçınılmazdır. İslami hareketler de eski söylemlerini terk etmeye ve yeni bir dünya ve Batı algısı inşa etmeye başladılar. Bugüne kadar muhalefet etmenin avantajlarını kullanan İslami hareketler, iktidara gelme şansı yakaladıkları bu tarihi dönemeci hasarsız atlatmak için gereken değişim iradesini göstermeye meyillidirler. Geçmişteki çatışmacı söylemin kendilerine bir yarar getirmediğini düşünerek daha rasyonel ve daha pragmatik bir yaklaşım sergilemek zorunda olduklarının farkındadırlar. Yani, Müslüman

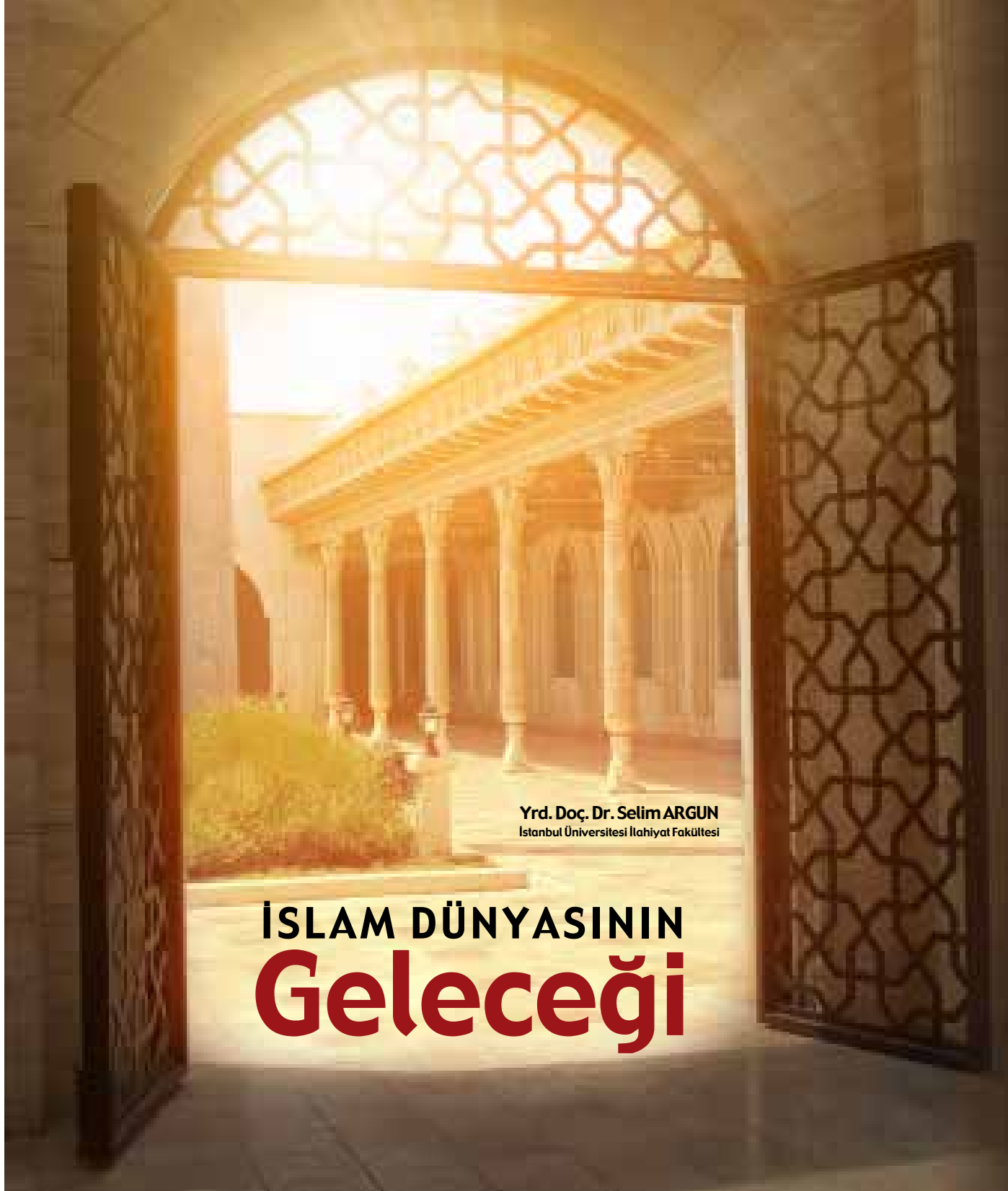

dünyadaki hareketler ve siyasi aktörler siyaset yapmayı öğrenmek zorundadırlar.

Müslüman siyasi aktörler sadece siyaseti değil, yeni bir Müslüman siyasi kültürünü geliştirmeye de ihtiyaçları vardır. Siyasi kültür sadece seçimlerden ve demokratik kurumlardan ibaret değildir. Özellikle Müslüman toplumlar ve devletler arasında bir işbirliği kültürünün geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ortadoğu'daki Müslüman toplumlar ve siyasi aktörler muhteşem geçmişlerini

unutmadan daha çok vatandaşlarının geleceği ve refahına vurgu yapmalıdırlar. Müreffeh bir gelecek için işbirliği hayati bir öneme sahiptir. Müslüman ülkelerin, Batılı ülkelerin Müslüman toplumlar ve devletler arasında oluşturmaya çalıştıkları, maalesef önemli ölçüde başarı sağladıkları, güvensizlik ve işbirliği yapmama dönemini arkada bırakmaları gerekmektedir. Uzun süredir Müslüman halkların yaşadığı mağduriyetin en temel nedenlerinden biri olan bölünme ve bir diğerini

ötekileştirme siyasetini terk ederek, Müslüman dünyanın birlik ve beraberliği için gerekli kurumların ve platformların kurulması elzemdir. Bu kurumlar sadece siyasi aktörler arasında değil; ekonomik, akademik, kültürel ve sivil alanlarda da işbirliği süreçlerinin başlatılmasına öncelik verilmelidir. Müslüman toplumlar geçmişten ve şimdiki dağınıklığından ders çıkararak uzun süreli bir toparlanma süreci başlatmalı ve küresel güçlere karşı bir yumuşak dengeleme siyaseti izlemelidir.

Yrd. Doç. Dr. Selim ARGUN
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İSLAM DÜNYASININ Geleceği

19. yüzyılda hızla artan bir ivme ile yayılan etnik milliyetçilik akımı ve bu ideolojinin politik bir yorum ve yapılanması olan ulus devlet anlayışı, 19. yüzyılda üç büyük imparatorluğun yıkılmasına sebebiyet verdiği gibi geçen yüzyıldan bu yana İslam dünyası başta olmak üzere farklı coğrafyalarda birçok kanlı savaşın da gerekçesi olmuştur.

■ İslam ümmeti tarih boyunca varlığına kast eden çeşitli meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır. Hiç şüphesiz bunların en başında 1096 yılı ile 1291 yılları arasında yaklaşık iki yüzyıl devam eden ve dokuz büyük seferden oluşan Haçlı Savaşları gelir. Avrupa'dan Kudüs'e kadar olan coğrafyadaki tüm devletleri parçalamak gayesi ve 'Doğu Hristiyanlarına yardım' sloganıyla başlayan ve görülmemiş bir vahşet sergilenerek yapılan Haçlı Savaşları bölgede yaşayan hem Müslüman devletlere hem de Doğulu Hristiyanlara büyük zarar vermiştir.

Moğol istilası ise Haçlı seferlerine göre daha kısa sürmesine rağmen Ortaçağ'da Yakındoğu coğrafyasında milyonlarca insanın ölümüne neden olmuş, zanaatkarlar hariç kadın, çocuk ayırımı yapılmaksızın şehir sakinlerinin vahşice öldürüldüğü ikinci büyük meydan okumadır. Bu süreçte İslam kültür mirasının nadide yazılı kaynaklarını içinde barındıran kütüphaneler bilinçli bir şekilde ateşe verilmiş veya kitaplar nehirlerle atılarak yok edilmek istenmiştir. Şehirler yağmalanmış, kısaca İslam medeniyetinin fiziksel varlığı tamamıyla ortadan kaldırılmak istenmiştir. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen bu olaylar hakkında kimi tarihçiler İslam tarihinde Moğol istilası ile mukayese edilebilecek başka bir felaketin olmadığı görüşünü dile getirirlerken kimileri de bu korkunç musibetin Hz. Âdem'den beri insanlık tarihinin maruz kaldığı en büyük felaket olduğu görüşünde birleşir.

Bu iki büyük farklı meydan oku-

manın ortak noktası sayılabilecek husus ise sadece kaba kuvvete dayalı olması, kültürel ve entelektüel bir meydan okumayı bünyelerinde barındırmadığıdır. Bu yüzden de hem Katolik kilisesinin organize ettiği Haçlı savaşları hem de Cengiz Han'ın liderliğinde zirve bulan Moğol istilası İslam dünyasında uzun vadede kalıcı etki bırakamamıştır. Üstelik gerek Haçlılar gerekse Moğollar istila ettikleri topraklar üzerinde kurulu olan ve mimari, sanat, kültür, edebiyat vb. olmak üzere birçok alanda kendilerinden daha üstün olduğunu fark ettikleri İslam Medeniyet'inden birçok şey öğrenerek ricat etmek durumunda kalmışlardır.

İslam Medeniyeti bu iki büyük meydan okumaya karşı, bir toparlanma döneminin ardından, adeta yeniden küllerinden doğarak aynı coğrafyalar üzerinde daha güçlü medeniyet havzaları kurarak cevap vermiştir. Türkler Anadolu'da, Safaviler İran coğrafyasında, Özbekler Orta Asya'da, Babürlüler Hindistan'da kurdukları güçlü devletlerle İslam dünyasını benzer meydan okumalara karşı yüzyıllar boyunca hem korumuş hem de bir medeniyet yorumu olarak İslam'ın geniş coğrafyalarda adaletle hüküm sürmesini sağlamıştır.

Ancak birçok dâhili ve harici sebebin etkisiyle 18. Yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında İslam ümmetinin medeniyet iddiası zayıflamış, Malik bin Nebi'nin kavramsallaştırması ile 'sömürüye açık ve hazır bir hâle' gelmiştir. İslam dünyası bu kez birinci meydan okumada olduğu gibi yine

kıta Avrupa merkezli bir üçüncü meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır. Bu meydan okumayı birinci ve ikinci meydan okumalardan ayırt eden özellik, askerî kuvvetin yanında marifî bir meydan okuma da olmasıdır. Bu yüzden bir medeniyet bunalımına yol açmıştır ve etkilerinin hala devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu meydan okumanın bir diğer farkı da sadece İslam dünyasına yönelik olmaması ve Afrika'dan Kuzey Amerika'ya, Malay Takım Adalarından Latin Amerika'ya kadar birçok bölgede mahalli kültür ve medeniyet temsilcilerini ya tamamen yok etmiş veya etkisi altına almış olmasıdır. 19. yüzyıl sonunda dünya coğrafyasının %15'ini oluşturan Avrupalı devletler dünyanın %85'ini bilfiil sömürgeci haline getirmiştir. Bu kolonizasyon hareketinin Avrupa iç kamuoyuna deklare edilen meşrulaştırıcı sebebi aynı Haçlı Savaşlarında olduğu gibi Doğu Hristiyanlarına yardım ve geri kalan dünyayı medenileştirmek iddiası olmuştur. Ateşli silah gücüne dayanan askerî üstünlük vasıtasıyla sergilenenler Haçlı Savaşları ve Moğol istilasında mey-

dana gelen olaylardan çok farklı değildir. Daha tam anlamıyla yazıldığı söylenemeyen 19. yüzyıl sömürge tarihine dair var olan kitaplardaki detaylar tüyler ürpertici mahiyettedir.

İslam dünyasının öncekilerden farklı olarak bu üçüncü büyük meydan okumaya verdiği karşılık, bölgesel direnişleri örgütleyen İslami hareketlerin kurulması şeklinde olmuştur. Ulemanın öncülük ettiği bu ıslah ve tecdit hareketleri ile Kuzey Afrika'da Hindistan'da ve Orta Doğu'daki İslam ülkelerinde hem sömürge idarelerinin yok etmeye çalıştığı özgüven ve aidiyet duyguları yeniden inşa edilmeye çalışılmış hem de işgale karşı fiziksel anlamda direniş gösterilmiştir.

19. yüzyılda hızla artan bir ivme ile yayılan etnik milliyetçilik akımı ve bu ideolojinin politik bir yorum ve yapılanması olan ulus devlet anlayışı, 19. yüzyılda üç büyük imparatorluğun yıkılmasına sebebiyet verdiği gibi geçen yüzyıldan bu yana İslam dünyası başta olmak üzere farklı coğrafyalarda birçok kanlı savaşın da gerekçesi olmuştur. Günümüz

İslam dünyasının siyasi ve coğrafi anlamda bölünmüşlüğü bu ulus devletçi asabiyet anlayışını sorgulamadan izah etmek mümkün değildir.

Yaşadığımız şu zaman diliminde İslam dünyasının dördüncü büyük meydan okuma ile karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Bugün İslam âlemi, hem maddi varlığını ortadan kaldırmayı hem de kadim manevi mirasını itibarsızlaştırarak yok etmeyi amaçlayan, görseli kirli olan, asimetrik bir savaş ile karşı karşıyadır. Bu savaşın hangi kararlık eller tarafından planlandığı ve uygulandığı sorusunun çok net bir cevabının dahi olmaması meselenin ciddiyetini ortaya koymaktadır. Bazı medya organlarında yer alan ifadeyle 'İslam Against Islam' olarak da özetlenen bu yeni meydan okuma döneminde global ölçekte Sünnî İslam'ı ehl-i beyt sevgisiyle harmanlanmış ve İslam medeniyetini tarih boyunca temsil etmiş olan ana akım ehl-i sünnet ve'l-cemaat çizgisinin değil literalist/zahiri/selefi çizginin temsil etmesi arzulanmaktadır. Ana akım makuliyeti ve ötekileştirmeden birlikte yaşama kültürünü öncelerken, ikinci çizgi ise orantısız ve hukuksuz bir şiddeti referans almakta ve ortaya konan tedhiş hareketleriyle İslam ve şiddet özdeşleştirilmek istenmektedir.

Aslında İslam dünyasında bugün sıkıntısı çekilen zihni bulanıklığın, dost ve düşmanının tefrik edememe ve istikametini doğru tayin edememe hâlinin temelinde geçen yüzyılda gerçekleşen üçüncü meydan okumanın İslam eği-

Moğol istilası

Moğol istilası Haçlı seferlerine göre daha kısa sürmesine rağmen Ortaçağ'da Yakındoğu coğrafyasında milyonlarca insanın ölümüne neden olmuş, zanaatkârlar hariç kadın, çoluk-çocuk ayırımı yapılmaksızın şehir sakinlerinin vahşice öldürüldüğü ikinci büyük meydan okumadır.

tim kurumlarına, bilgi üretim ve yayma mekanizmalarına verdiği tahribatla birebir alakalı olduğunu ifade etmek gerekir. Oysa tarih boyunca vakıflarla desteklenen medrese kurumu, kurumsal istiklaliyete ve sürdürülebilir bir finansal desteğe sahipti.

Görünen o ki, geçen yüzyılda başlayan ve etnik kökene dayalı ulus devletçi anlayış hala devam etmekte, geçmişe dönük hesap yapıldığında her geçen on yılda dünya üzerinde mevcut olan ulus devlet sayısı daha da artmaktadır. Bu durum çoğu zaman yıllar süren sınır mücadeleleri ve kanlı iç savaşlar ile neticelenmekte ve ülkelerin beşeri ve ekonomik kay-

nakları tükenmektedir. Aynı coğrafyalarda yaşayan, aynı dine ama farklı etnik kökene sahip Müslüman toplulukların ulus devletçi asabiyet anlayışını sorgulamaları ve din kardeşlerine yönelik olarak, geçmişte olduğu gibi kuşatıcı bir dil ve kucaklayıcı bir tavır sergileyerek ortak değerler üzerinden ortak bir gelecek tasavvuru inşa etmeleri İslam dünyasının geleceğindeki en önemli belirleyici husus olarak karşımızda durmaktadır. Aksi takdirde farklı etnik kökene sahip olmak bir tefrika ve ayrılık unsuru hâline gelecek, toplumların huzuru kaçacak ve sonu alınamayan siyasi, sosyal ve ekonomik krizlere sebebiyet verecektir.

Tarih boyunca buhran dönemlerinden çıkış yeniden öze dönüş, klasik kaynakların yeniden yorumlanması ve her alanda ilimlerin ihyası ile mümkün olmuştur. Haçlı savaşları ve Moğol istilası tüm şiddetiyle devam ederken İslam dünyası aynı zamanda büyük ihya hareketlerine sahne olmuş, literatürümüzün en nadide referans kaynaklarını oluşturan klasik eserlerden büyük bir kısmı bu kriz dönemlerinde telif edilmiştir.

İslam âleminin geleceği, içinden geçmekte olduğu bu sıkıntılı meyardan okuma döneminin dinamiklerini iyi tahlil etmesi, geçmişten ibret alarak tarih ve coğrafyanın üzerine yüklediği sorumlulukların farkına varması ve hepsinden önemlisi İslami hareket retorığının ötesinde yeni bir ilim ve ihya hareketi ile kendine bir çıkış yolu bulmasına bağlı gözükmektedir.

İbret almayan, ibret olurmuş...

Ömer KORKMAZ

“Orta Doğu halkları bütün etnik, mezhebi ve dini farklılıklarına rağmen ümmet birlikteliği oluşturabilirler.”

Hocam İslam ümmeti kavramı sizin için ne anlam ifade ediyor?

Bir Müslüman olarak yeryüzünde ki 6,5 milyar insanla dünyayı paylaşan birisi olarak kendimi insanlık ailesinin bir ferdi olarak görüyorum. Öte yandan 1,5 milyar civarındaki Müslümanlardan birisi olarak da kendimi bu topluluğun bir üyesi olarak görüyorum. Dolayısıyla bu tür üst kimliklerle dünyayı okuduğunuz zaman dünyaya bakışınız da ona göre değişir. Bir başka görüşe göre ise iki türlü ümmet vardır. İslam'ı kabul eden insanların oluşturduğu ümmet, bir de İslam'a davet edilmesi gereken ümmet. Bu ikinci yorumu savunanlar daha çok dünyayı daru'l-harp-daru'l-İslam toplumları şeklinde ayırma yerine Müslümanlar ve İslam'a davet edilmesi gereken topluluklar olarak tanımlıyorlar. Bu görüşün de ümmet kavramını yorumlama da önemli yeri olduğunu düşünüyorum.

Kısaca ümmet kavramı daha toparlayıcı, daha

birleştirici, etnik kaygılardan uzak Müslümanları daha evrensel düşünmeye götüren önemli bir kavramdır.

Ümmet kavramı tevhit ve vahdet düşüncesini içerisinde barındırıyor. Ümmet kavramının birlik düşüncesiyle ilişkisinden bahsedebilir misiniz?

Ümmet kavramı Müslümanları birleştiren, kardeş kılan ve etnik yapıları eşitleyen, bir kılan dini bir kavram olduğu kadar aynı zamanda politik bir kavramdır. Politik alanda ümmet kavramı zaman zaman bir ülkede yaşayan dinî ayrım yapılmaksızın bütün insanlar içinde kullandığı yerler vardır. Bundan dolayı bazı Arap ülkeleri parlamento yerine Meclisi'l-Umme derler. Meclisi'l-Umme'ye girenler de Müslüman olma şartı da aranmaz. Ancak bu soruda kastedilen Ümmet kavramı üzerinden hareket edilerek önce Müslümanlar arası birlik ve beraberliğe giden yolun nasıl oluşacağı sorusudur. Bugün politik birliktelikleri sağlamanın yolu ahlaki, vicdani, insani

sorumluluklar kadar güvenlik ve ekonomik ihtiyaçlardan geçmektedir. Gerek küçük toplulukların gerekse devletlerin güvenlik ve ekonomi alanında birbirine ihtiyacı yoksa burada kalıcı birlik oluşturmak zorlaşmaktadır. Aslında bütün topluluklar ve komşu ülkeler gerek güvenlik, gerekse ekonomik olarak birbirlerine bağımlıdır. Komşu ülkeler arasındaki kavganın çoğu ya anlamsız, mantıksız ya da başka ülkeler tarafından yazılan senaryolar sonucu ortaya çıkar.

Ümmet düşüncesinin önündeki engellerden birisi de kavmiyetçilik düşüncesidir. Kavmiyetçi ve mezhepçi kimliklerin İslam kimliğinin önüne geçmesinin İslam Ümmeti açısından doğuracağı sonuçlar nelerdir?

Farklı bireylerin, ailelerin oluşturduğu yapılarla ortaya çıkan farklı etnik yapılar ve farklı mezhepler arasında farklılıkların oluşması son derece normal ve doğaldır. Önemli olan bu farklı yapılar arasındaki ilişkilerin hangi kriterlere göre düzenleneceğidir. Aynı aile yapısı içerisinde veya aynı mezhep içerisinde bile zaman zaman ihtilafların olduğu düşünülecek olursa farklı etnik ve mezhebi yapılar arasında meydana çıkacak sorunları çözecek mekanizma ümmetlik değerlerden oluşmalıdır. Vahiy merkezli ümmetlik kriterlerin çoğu bugün artık insanlığın da kabul ettiği evrensel değerlere dönüşmüştür. Adaleti, eşitliği, özgürlüğü ve güvenliği temel alan evrensel değerlerin çoğu İslami değerlerdir. Aslında bugün insanoğlu evrensel değerler adı altında birçok İslamî değerleri benimsemiş durumdadır. Buna rağmen hala dünyada savaşların çıkmasının nedeni ise adaletsizlik, güvensizlik ve ekonomik sömürülerden kaynaklanmaktadır. Çünkü yer-yüzünde bir avuç insan evrensel ve ümmetlik değerleri hiçe sayarak insani değerlere karşı savaşmaktadır. Burada önemli olan Müslümanların ümmetlik değerlerini ve ürettikleri bilgi ve tecrübeyi insanların anladığı dille paylaşmalarıdır.

Ümmet düşüncesi günümüz dünyası için ütopyik bir düşünce midir? İslam dünyasını bir şemsiye altına alabilecek uygulanabilir bir modelin ana prensipleri neler olmalıdır?

Ümmet düşüncesini ütopyik olduğunu düşünmek bütün evrensel değerleri hiçe saymak demektir. Eğer bugün Müslümanların tarihi birikimlerin-

Ümmet kavramı Müslümanları birleştiren, kardeş kılan ve etnik yapıları eşitleyen, bir kılan dini bir kavram olduğu kadar aynı zamanda politik bir kavramdır. Politik alanda ümmet kavramı zaman zaman bir ülkede yaşayan dinî ayırım yapılmaksızın bütün insanlar içinde kullandığı yerler vardır.

den istifade ederek Avrupalılar Avrupa birliği adı altında Avrupa Ümmet Birliğini kurabiliyorlarsa, Amerikalılar 50 den fazla devletçisi bir araya getirerek Amerika Birleşik Devletleri adı altında bir Amerikan ümmeti oluşturabiliyorlarsa tarihi, kültürü, coğrafyası, kıblesi, kitabı, peygamberi bir olan ve ekonomik olarak birbirine ciddi bağımlı olan toplulukların da bölgesel, ümmetlik birliktelikler oluşturmaları en akılcı ve en ekonomik çözümdür. Burada sorun ümmet kavramının siyasallaştırılıp bazı Müslüman kesimin bile ötekileştirilmesi sorunudur. Ümmet kavramı hiçbir cemaatin, hareketin veya partinin tekelinde olmayıp ümmet kriterlerini kabullenen herkesi kapsamalıdır. Dolayısıyla Orta Doğu halkları bütün etnik, mezhebi ve dini farklılıklarına rağmen ümmet birlikteliği oluşturabilirler. Adalet, güvenlik ve ekonomik imkânların ön plana çıkarıldığı bir birlik bütün kesimlerin ihtiyacına cevap veren önemli ümmetlik bir birlik olacaktır. Ümmetlik sistemin asgari şartları bütün etnik ve mezhebi yapıların kendini güvende hissettiği, fikirlerini özgürce yaşadığı, haklarını adilce abildiği bir yapıdır.

İslam dünyasının yaşadığı krizde Müslüman bireyler olarak bizlere düşen görevler nelerdir?

Müslüman aydınlar ve âlimler olarak görevimiz sosyal bilimlerin bütün imkânlarını ve verilerini kullanarak barış ve adalet temelli ümmetlik toplum modelleri geliştirmek için bir araya gelerek ortak akılla, ortak projeler üretmektir.

Halkın görevi ise bilim adamlarının ortaya koyduğu bu çözümler çerçevesinde barışı desteklemek ve katkıda bulunmaktır.

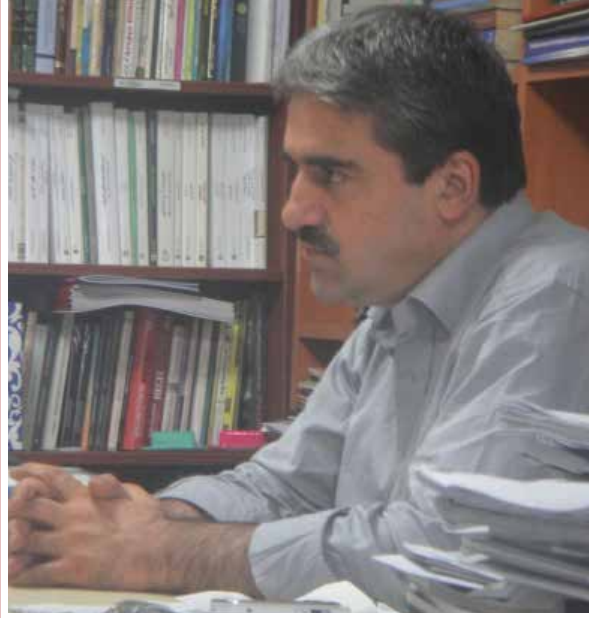
Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İslam Ülkelerinin sınırlarının cetvelle çizildiğine dair bir söylem söz konusudur. İslam ülkelerinin heterojen toplum yapılarına bölünmesinin günümüzde İslam coğrafyasının yaşadığı krizlere etkisinden söz edebilir misiniz?

Birinci Dünya savaşından sonra İslam topraklarının emperyal güçler tarafından gasp edildiği, işgale uğratıldığı, bölünüp, parçalandığı herkesçe malumdur. Ancak bu emperyalist işgalcilere ve oryantalist saldırılara karşı İslam dünyasının gerek askeri gerekse de bilimsel ve zihinsel hazırlığının olmadığı da bir gerçektir. Emperyalist güçler bu zaafımızı iyi değerlendirerek ümmetin çocuklarını önce birbirlerine düşürmüşler, sonrada teker teker işgal ederek yutmuşlardır. Bugün hâlâ ortak bir tarihin yazılmadığı, ortak bilimsel çalışmaların yapılamadığı, aynı ülkedeki âlimlerin ve aydınların bile çok az bir araya geldiği ve birlikte bir şey üretmedikleri düşünülecek olursa suçu sadece dışımızdakilere atma yerine daha sağlıklı içe dönük çalışmalar yapmamız gerekmektedir.

İslam dünyasına yönelik olarak son yüzyılda sistematik bir soykırım ve göç politikası izlenmektedir. Orta Doğu'da son yüzyılda milyonlarca Müslüman can vermiş ve evlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu noktada dünyanın egemen güçlerinin penceresinden Orta Doğu'ya bakacak olursak İslam ümmetini nasıl bir gelecek bekliyor?

Bütün insanlığın geleceği 5 tane ülkenin ipoteği altına alınmıştır. Bu 5 ülkenin arasında Özellikle 1,5 milyarlık İslam âlemini temsil eden ne bir ülke ne de kurum vardır. Dolayısıyla İslam ümmetinin çocukları yetim ve sahipsizdir. Buna bir de siyasal tecrübesizlik ve ekonomik sorunlar eklenince coğrafyamız bütün emperyalist güçlerin iştahını kabartmaktadır. Bu güçler bölgemizdeki halkları birbirine düşürerek yönetmektedir. Bundan kurtulmanın yolu ümmet bilinci oluşturmaktan geçer.

İslam dünyasının bir ümmet olarak bir araya gelmesi dünya düzeninde nasıl değişikliklere yol açacaktır?

Bugün İslam dünyası kavramı yeniden sorgulanmalıdır. Müslümanlar için yeryüzünün her tarafı mescit ve 3 kişinin bir araya geldiği her yer cemaattir. Önemli olan ümmetik bir bilinçle hareket eden toplulukların, yöneticilerin, âlimlerin, aydınların ve kanaat önderlerinin olmasıdır. Ve bunların arasında bir araya gelme ve ortak hareket etme iradesinin oluşturulması ve geliştirilmesidir.

Bugün İslam dünyası dediğimiz Müslümanların sözde çoğunlukta olduğunu söylediğimiz ülkelerin büyük bir kısmında özellikle yöneticilerde ne bu bilinç ne de irade vardır. Çünkü bu devletlerin çoğu zatından müteharrik değildir. Müslüman halkların demokrasi ve özgürlük taleplerinin bastırılması da henüz bu ümmetik iradenin bastırılması da henüz bu ümmetik iradenin yöneticilerde oluşmadığını gösterir. Ancak her şeye rağmen çatışma yerine bu ümmetik iradenin oluşması ve gelişmesi için daha uzun yıllar çalışmamız gerektiği ortadadır.

İslam dünyasının bir araya gelmesi dünyaya ne vadediyor?

Ümmetik değerler çerçevesinde bir araya gelerek oluşturulacak ekonomik, siyasal, kültürel ve askeri birliklikler, zulme ve sömürüye karşı, evrensel değerleri savunan dünya ile uzlaşmamızı ve ortak hareket etmemizi kolaylaştıracaktır.

Müslümanlar olarak bütün insanlığın anladığı evrensel bir dil geliştirerek, ümmetik değerlerimizi daha iyi ifade edebiliriz. Evrensel ve ümmetik değerleri savunanlar bir araya geldiği zaman dünya 5'ten daha büyük hâle gelecektir.

Türkiye İslam dünyasının birlikteliği için çalışmalarını yoğunlaştırmış durumda. Türkiye'nin bu adımları İslam ümmeti adına o topraklarda nasıl karşılık buluyor ve bu bağlamda Türkiye'den beklentiler nelerdir?

Türkiye tecrübesi bütün dünyada takip edilen, üzerine tezler makaleler yazılan bir tecrübedir. Ancak bu tecrübenin anlatımı içeride başarılı olduğu kadar yurt dışında aynı düzeyde başarılı değildir. Son 15 yılda Türkiye'den beklentiler artmış, ancak Türkiye'deki kurumlar henüz bu beklentilere cevap verecek düzeyde değildir. Özellikle insani yardım konusunda çok büyük hizmetlere imza atan Türkiye kültürel ve siyasi tecrübesini paylaşma noktasında aynı düzeyde başarılı olduğu söylenemez. Türkiye ile ilgili tecrübelerin yazılımı, anlatımı genelde başkaları tarafından yapılmaktadır. Birikimlerimiz henüz öteki dillerde yer bulmamıştır. Dolayısıyla yurt dışında kendimizi çok iyi ifade ettiğimiz, anlattığımız söylenemez. Bunun bir istisnası vardır. O da günlük 15 dilde yayın yapan Anadolu ajansıdır. Anadolu ajansı geldiği nokta itibarıyla Türkiye'nin en stratejik ve en önemli kurumlarından birisidir.

Diyanet İşleri Başkanlığının bu süreçte üzerine düşen sorumluluklar nelerdir?

Daha kaliteli ve uluslararası düzey standartlarda kadrolar yetiştirmektir. Yurtdışında görev alacak Diyanet görevlileri başta Arapça olmak üzere gittikleri ülkelerin Milli dillerini iyi bilmek zorundadırlar. Türklerin açtığı camiler ümmetin öteki çocuklarının da rahat gidip gelebildikleri merkezler olmalıdır.

Son olarak Amerika da Maryland'da açılan İslam kültür merkezi ve camisinin bu niyetle açılması umutlarımızı artırmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı İslam ümmeti için ne anlam ifade ediyor?

Diyanet sadece Türkiye'nin değil dünyadaki bütün Müslümanların umudu haline gelmiştir.

Bundan dolayı başta Diyanet İşleri Başkanının konuşmaları olmak üzere Diyanet'in bütün yayınları en az 15 dilde yayınlanarak o ülkelerde basılmalıdır. Barış ve hoşgörüyü temsil eden, yerel mezheplere müdahale etmeyen bir Türkiye Diyanetinin olmadığı yerlerde Vadiyi İslam adına çatışmacı, bölücü, çarpık, saldırgan hatta şiddet yanlısı bazı akımların işgal ettiği malumdur. Buradan bakılacak olursa Türkiye'nin sorumluluğu arttığı kadar diyanetten de beklentiler o kadar artmaktadır.

Ömer KORKMAZ

Pakistan/İslamabad'da Uluslararası İslam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans ve dinler tarihi alanında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Ankara İlahiyat'ta Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı'nda "Günümüzde Zerdüştlük" başlıklı teziyle doktora tezi hazırladı. Bir süre Sivas Cumhuriyet üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. İslam Dünyasında kurulan ilk STK'lardan biri olan Uluslararası Müslüman Öğrenci Teşkilatları Federasyonu (IIFSO)'nun genel başkanlığını yaptı. Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı D-8'in kuruluşunda etkin rol oynadı.

Refah Yol Hükümetinde başbakan danışmanı olarak çalıştı. Daha sonra eğitim alanında faaliyetlere yoğunlaştı. Yurtiçinde ve yurtdışında İslam Dünyası ve eğitim ile ilgili konularda birçok seminare ve konferansa katıldı; çeşitli gazete ve dergilerde makaleleri yayınlandı. Korkmaz 5 dil bilmekte ve dil eğitimine dair çeşitli kitapları mevcuttur. Hâlihazırda Sürekli Eğitim ve Dayanışma Derneği (SEDAV)'nin kurucusu ve yönetim kurulu başkanıdır. Cuma akşamları TRT Arapça'daki "LİGAAT TÜRKİYE" program sunucusu, Cumartesi akşamları güncel gelişmelerin tartışıldığı "Min İstanbul" adlı programın analistlerinden birisidir. Başbakan Davutoğlu'nun Ortadoğu'yla ilgili Başmüavirlerinden birisidir.

Fetih Ahlakı yahut Gönüllerin Fethi

Dr. Sadık ERASLAN
Başkanlık Vaizi

“Allah’ın yardımı ve zaferi gelip te insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamt ederek O’nu tespih et ve O’ndan mağfiret dile...” (Nasr, 110/1-3.)

FETİH, kaynağını Kur’an ve Hz. Peygamberden (s.a.s.) alır. Kur’an’da fetih, Allah’ın lütuf ve yardımının bir eseri olarak ifade edilir. (Fetih, 48/1; Nasr, 110/1.) Fetih, aynı zamanda Allah yolunda mücadelede müminlere zafer kazandırmaktır. Tabii ki kapıları açan da zaferleri kazandıran da Allah’tır. Bu husus, Fetih suresinde; “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik... (Allah) sana şanlı bir zaferle yardım eder.” sözleriyle Hudeybiye anlaşmasından hemen sonra Hz. Peygambere

müjde edilmiştir. Nasr suresinde de, “Allah’ın yardımı ve zaferi gelip te insanların bölük bölük Allah’ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamt ederek O’nu tespih et ve O’ndan mağfiret dile...” (Nasr, 110/1-3.) şeklinde, Mekke fethine işaret edilerek zaferin açıkça Allah’ın yardımının sonucu olduğu vurgulanmıştır.

İslam fetih ve cihadında zaferin silah ve asker gücünden ziyade Allah’ın yardımıyla gerçekleşebi-

leceği inancı esastır. Kur’an, bu konuda Huneyn olayını örnek göstererek fetih zaferlerinde Allah (c.c.)’in yardımından gafil kalınmaması gerektiği hususunda Müslümanları uyarır. (Tevbe, 9/25.) Ayrıca Kur’an meşhur Hudeybiye Antlaşması’nı fetih olarak adlandırarak bunun, savaşız da gerçekleşebileceğini hatırlatır. (Ebu Cafer en-Nuhhas, Irabu’l-Kura’n, IV, 129, Beyrut, 2000; Mucahit, Tefsiru Mucahit, I, 607, Mısır, 1989; bkz. Ibn Hişam, Siretu’n-Nebeviyye, III, 316, Tarihsiz.) Nitekim Hudeybiye hem fetihtir ve hem

de cihattır. Fakat kıtal yani savaş olmayıp aksine barıştır. Fetih, çünkü yapılan anlaşma ile Müslümanlar, müşriklere karşı o güne kadar sahip olamadıkları yeni bir statü kazanmışlardır. Böylece kendilerine karşı koyabilecek bir güce sahip oldukları müşriklere kabul ettirilmiştir. Aynı zamanda bu anlaşma ile o gün için henüz Müslüman olmamış toplumun, zaman içerisinde İslamlaşmasına kapı açılmıştır. Diğer bir ifade ile müstakbel sahabe ile savaşmanın önüne geçilmiştir. Yani İslami tebliğin ve İslamlaşmanın önündeki kapalı kapılar açılmıştır. Böylece Hudeybiye, aynı zamanda toprak ve ganimetlerin değil, onun yerine gönüllerin kazanılması sonucunu doğurmuştur. Öyle ki, "Hudeybiye'ye kadar böyle büyük bir fetih yoktur" diye ifade edilir. Zira savaşların sona ermesiyle oluşan sükunetli ortamdan istifade, İslamlaşma çok daha hız kazanmıştır. Böylece Mekke Fethine kadar geçen iki sene içerisinde Müslüman olanlar, İslam'ın başlangıcından o güne kadar ihtida edenlerden fazladır. (Ibn Hişam, *Siretu'n-Nebeviyye*, III, 322, *Tarih*siz.) Zaten fetihten gaye de budur.

Bu gerçeği, en açık şekliyle daha sonra gerçekleşen Mekke fethinde görüyoruz. Hz. Peygamber, dünya tarihinde eşine rastlayamadığımız bir davranış sergileyerek; azılı düşmanlarının de kanının dökülmemesi için elinden gelen her türlü tedbiri almıştır. Nitekim maksat hâsıl olmuş ve Mekke halkı İslam'a kazandırılmıştır. Ayrıca genel bir af ilan edilerek yıllarca Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanlara zulüm eden bu insanlar

bir anda affedilmişlerdir. Böylece İslam fetihlerinde, kin, düşmanlık ve intikam duygularıyla hareket edilmemesi gerektiği de ortaya konmuştur.

Buna rağmen bazı gayrimüslim unsurlar tarafından, İslâm dininin kılıç gücü ile ve kan dökülerek yayıldığı ileri sürülmüştür. Fetih'ten sadece savaşın kastedildiği yanlışına düşülmüş veya bile bu konu çarpıtılmıştır. Zira genel olarak fetih denince cihat, cihat denince de savaş akla gelmektedir. Oysa fetih (*Fetih*, 48/1-3.) ve cihat (*Tevbe*, 9/73.) ayrı ayrı şeyler oldukları gibi, cihat ve kıtal (*Mumtehine*, 60/8-9.) (savaş) da aynı şeyler değildir. Kur'an'da fetih her zaman savaşı ifade etmediği (*Mucahit*, *Tefsiru Mucahit*, I, 607, *Mısır*, *Tarih*siz.) gibi, Hz. Peygamber'in de, Medine'nin Kur'an davetiyle İslamlaştığını buyurması bu gerçeğin çok açık bir ifadesidir. (*Ibnu'n-Neccar*, *Muhibuddin Ebu Abdillah*, ed-Durretu's-Semine fi Ahbari'l-Medine, I,33, *Daru'l-Erkam*, *Tarih*siz.) Zira burada sadece tebliğ söz konusudur. Ayrıca İslam Tarih'inde, burada yer veremediğimiz nice savaşız fetihler de vardır. (Bkz. *Belazuri*, *Futuhu'l-Buldan*, s.127,128, *Mısır*, 1932; *Ezdi*, *Fütuhu's-Şam*, s.98,99 *Kahire*, 1970; *Ibnu'l-Cevzi*, *el Muntazam fi Tarihi'l-Mülûki ve'l-Umem*, c.IV, s. 143, *Beyrut* 1992.) Bu da bize göstermektedir ki, fetih denince zannedildiği gibi, hemen savaş akla gelmemelidir. Zira Özellikle asırsaadet fütuhatında savaşa, son çare olarak başvurulmuştur.

İslam fetihleri hiçbir zaman başka inanç sahiplerinin yaptığı gibi bir işgal ve sömürü değildir. İslam savaşı felsefesi savunma esaslıdır. Düşmanın da olsa kanının dökül-

mesi asıl hedef değildir. Gaye tebliğin ve İslami davetin önündeki engellerin kaldırılmasıyla insanların maddi ve manevi hayatlarının kurtarılmasıdır. Onun için, herhangi bir düşman ordusu ile karşı karşıya gelen Müslümanlar, hiçbir zaman hemen silahlı mücadeleye girişmezler. Öncelikle karşı taraf temsilcileri ile irtibat kurulmaya çalışılır. Yerine göre, karşılıklı olarak elçiler gider-gelir; yazılı veya sözlü mesajlar gönderilir. Müslümanlar öncelikle karşı tarafı İslâm'a davet eder. Bu gerçekleştiği takdirde herkesin, Müslümanların sahip olduğu tüm haklara aynen kavuşacağı ve kardeş muamelesi göreceği karşı tarafa iletilir. Bunu kabul etmediklerinde bu sefer barış teklif edilir. Belli şartlarda barışa da razı olmayan ve İslam'a düşmanlıklarında ısrar edenlere de son çarenin savaş olacağı bildirilir.

Aksi takdirde suçsuz ve gönüllü insanların Allah'ın dinine girmeleri mümkün olmaz. Karşı taraftaki silahlı güçler, İslâm'a davetin bu insanlara ulaşmasına engel olmuş olur. Allah'ın dinini tebliğ ve davet önündeki engelleri ortadan kaldırmak da Müslümanlar için görev kabul edilir. (bkz. *El-Bati*, *Muhammed Sait Ramazan*, *el-Cihad fi'l-İslâm*, s.19-28, *Şam*, 1993.)

Diğer önemli bir husus ta, fetihler esnasında düşmanla çarpışma kaçınılmaz olduğu takdirde, Müslümanlar için savaş dokunulmazları konusudur. İslam Tarihi boyunca ve Osmanlı'nın sonuna kadar Müslümanlar bu kurala dikkat etmişlerdir. Genelde İslâm düşmanlarının işgallerinde çoluk çocuk, kadın-erkek farkı gözetilmeyerek

topyekûn bir cezalandırılmaya gidildiği halde Müslümanlar, yaşlılara, çocuklara, kadınlara, din adamlarına, mabetlere ve silah taşımayanlara dokunmazlar. Ayrıca Müslümanlar, istisnai bir zaruret hali ortaya çıkmadıkça da, kamu yararına olan ziraat mahalleri ve benzeri yerlere de zarar vermezler. Onların görevi iyilikte bulunmak ve toplumu ıslah etmektir. (Şihabu'd-Din eş-Safii, Ahmet bin Farh, Muhtasau Hilafiyati'l-Beyhaki, V, 48, Riyad, 1997.) Bu, Allah Rasulünün kesin talimatı gereğidir. Müslümanlara has değişmez İslami ve ahlaki bir kuraldır.

Özellikle Müslümanlarla barış içerisinde yaşamayı kabul eden ve zimmet ehli denilen gayri Müslimlerin haklarının korunması Hz. Peygamberin hassasiyetle dikkat çektiği konulardandır. Onların da Müslümanlar gibi her türlü hakları İslam'ın koruması altındadır. Hz. Peygamber, zimmiye zulüm ve haksızlık yapmayı, gücünün üstünde vergi yüklemeyi, arzusu dışında bir şeyini almayı yasaklamıştır; haksız yere bir zimmiyi öldürenin cennetin kokusunu bile alamayacağını bildirmiştir. (Ibn Hibban, Sahih, XI, 238, NO: 4880,4881, Tarihsiz; el-mevsuatü'l-Fikhiyye el-Kuveytiyye, VII, 127, Kuveyt.)

Fetihler yoluyla sadece ülke ve beldeler elde edilmemiş aynı zamanda bu sayede çok sayıda ihtida olayları gerçekleşmiştir. Böylece gün geçtikçe Müslümanların sayısı çoğalmış ve İslamiyet güç kazanmıştır. Bu gerçek, başta Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmak üzere hemen hemen bütün İslam kaynaklarında yer almaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in hayatının

Medine döneminde bizzat kendisi tarafından verilen mücadeleler sonunda gerçekleşen zaferler de, sünnet olgusu içinde fethin yerini göstermek için yeterlidir.

Medine savunması için hendek kazma çalışmaları sırasında vurulan her balyoz darbesi sonunda Yemen, Şam ve benzeri yerlerin fethinin mucizevi olarak görülmüş ve bildirilmiş olması, fetih olgusunun önemini diğer bir göstergesidir. (Ibn Hişam, es-Siretu'n-Nebeviyye, III, 219, Tarihsiz.) Nitekim verilen müjdelere kısa bir müddet sonra aynen gerçekleşmiştir.

Ayrıca, fetihlerdeki hedefin sadece ganimet malı elde etme iddiasının de ne kadar asılsız olduğu, yine Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Mekke fethi sonrası gerçekleşen Huneyn Gazvesinde elde edilen ganimet taksiminde görülmüştür. Zira burada, ganimetin büyük payı, esas muharip güç olan Müslümanlar yerine, "müellefe-i kulüp" denilen henüz yeni Müslüman olmuş Mekkelilere verilmiştir. (Ibn Hişam, es-Siretu'n-Nebeviyye, IV, 392,393, Tarihsiz.) İsmi üzerinde, gönül kazanma tercih edilmiştir. Bu, aynı zamanda Allah Rasulünün Müslümanlar için gösterdiği bir hedefdir. Bu hedef, âlemlere rahmet olan Hz. Peygamber'in, tebliğ ve fetih hayatı boyunca değişmez düsturu olmuştur. Daima dünya metaini vermiş ve yerine gönülleri kazanmıştır.

Diğer önemli bir husus da, bu gönül fethinde, başta emanet sıfatı olmak üzere Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ahlaki prensiplerinin rolüdür. Hatta denebilir ki, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in o büyük ahlaki,

İslam fütuhunun temel etkileyici gücünü teşkil etmiştir. Zira netice itibarıyla fütuhun herhangi bir bölgede kalıcılığı, tebliğe dayanmaktaydı. Tebliğ ise Müslümanların günlük hayatlarında güzel örnek teşkil etmeleri ile olmuştur. Bu durum İslam fetih ahlakının en önemli ve değişmez özelliklerinden biridir.

Özellikle İslam davetçileri hem muharebelerden evvel ve hem de sonra, bu örneklikle tebliğden geri kalmamışlardır. Tabii ki, tebliği yapan kişilerin İslam'a davette başarılı olabilmelerinin olmazsa olmaz şartı o güzel ahlaki önce kendilerinin yaşamakta olmalarıydı. Nitekim İslam orduları, başta aştap olmak üzere bu özelliklere sahip davetçilerle doluydu. Öyle ki, bazen bunlar, canları pahasına da olsa ordudan evvel varır ve insanları İslam'a davet görevini yerine getirirlerdi.

Bunun çarpıcı örneklerinden biri, eski ilim merkezlerimizden olan Semerkant'ta mezarını ziyaret ettiğimiz Hz. Peygamber'in amcazadesi Kusem bin Abbas (r.a.)'tır. Kusem (r.a.), henüz İslam orduları Maverannehr bölgesine varmadan önce, bir İslam davetçisi olarak; sadece tebliğde bulunmak üzere Medine'den kalkmış binlerce kilometre mesafe kat ederek Semerkant'a varmıştır. Ancak burada yapmakta olduğu davet esnasında gayrimüslimler tarafından şehit edilmiştir. İşte İslam orduları da ancak bu ve benzeri tebliğcilerden sonra bu bölgeye seferde bulunmuşlardır. Yani silahlı güç mücadelesinden evvel silahsız davetçiler tarafından tebliğ görevi yerine getirilmiştir. An-

cak bu çabalar neticesiz kaldıktan sonra, silahlı güçler devreye girmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Nitekim fethin etkilerini “İntişar-i İslam Tarihi” isimli eserinde anlatan İngiliz tarihçi Arnold şöyle der: “İslam ordusu komutanı Ebu-Ubeyde bin Cerrah, Dimaşk yakınlarındaki Fihl Kasabasında iken Suriye Hıristiyanlarından bir mektup alır. Bu mektupta aynen şu ifadeler yer almaktadır: “Ey Müslümanlar! Bizanslılar bizim dinimizden olmakla beraber, sizi onlara tercih ederiz. Çünkü siz bize karşı verdiğiniz bütün sözlerinizde durdunuz. Siz Bizans’a göre bize çok daha merhametli davrandınız. Bizans’ın aksine bize herhangi bir haksızlık yapmaktan daima kaçındınız. Bize zarar verecek davranışlardan daima uzak durdunuz. Dolayısıyla sizin idareniz, bizim için onlarınkinden çok daha iyidir. Çünkü Onlar bizim evlerimizi, tüm mal ve mülklerimizi bizden zorla aldılar.” (Arnold. T. W, İntişar-i İslam Tarihi, s. 58, İstanbul 1943.)

İşte tarih boyunca İslam ordularının ortaya koyduğu bu örnek fetih ahlakı, yabancıların da dikkatinden kaçmamıştır. Vicdanlarının sesini dinleyen bazı müsteşrikler, Müslümanların hakkını teslim etmişlerdir. Tabii aynı zamanda İslam’ın yayılışı esnasındaki mücadeleyi barbarlık kabul eden ve Hz. Peygamber dâhil Müslümanları kan dökücülükle suçlayan kendi dindaşlarını yalanlamış olan bu kişilerden biri de Barthold’tur. O bu konuda şöyle der: “Müslümanlığın süratli yayılış sebebinin yalnız kılıç kuvvetinde, şiddette, baskıda aramak, Ortaçağ Hristiyanlığının İslamlara

karşı beslediği korkunç taassup ve husumetin şuurlu ve şuursuz bir tezahüründen başka bir şey değildir. Tamamıyla tek taraflı ve çok basit bir izah şeklidir. Hâlbuki her büyük tarihi hâdisede olduğu gibi bunda da birçok amillerin tesiri olduğu, her zaman ve mekâna göre, bu amillerin ehemmiyet derecelerinde de mühim farklar bulunduğu muhakkaktır.” (Barthold, W, M. F. Köprülü, İslâm Medeniyeti Tarihi, s. 105, Ankara, 1963.)

Özet olarak, İslam fetihlerinin bir ahlakı vardır. Bu ahlak, yukarıda bazı örneklerini verdiğimiz kural ve prensiplerden oluşur. Bu ahlakta zulüm yoktur. İşkence yoktur. Meşru yollar dışında; kin ve intikam gayesiyle kan dökmek

yoktur. Fetihler, işgal ve sömürü değildir. Her türlü hak hukuka riayet edilir. Anlaşmalara sadakat esastır. Müslümanlara sığınanlara Allah (c.c.) ve Rasulü (s.a.s.) adına eman verilir. Bu emanı alan, kim olursa olsun dokunulmazdır. Fetihler, zannedildiği gibi bir kan dökme ve toprakları işgal ederek ganimet elde etme hevesi değildir. Aksine İslam’ın getirmiş olduğu medeniyet ve güzelliklerin malla, canla ve en önemlisi de Allah’ın yardımıyla insanlığa ulaştırılması çabasıdır. Nitekim ilk İslam fetihlerinin, böyle kısa zaman içerisinde; baş döndürücü bir hızla bu kadar geniş topraklarda gerçekleşip ve günümüze kadar kalıcı olabilmesi bunun eseri ve delilidir.

İstanbul'un Fethi

İslam fetihlerinin bir ahlakı vardır. Bu ahlakta zulüm yoktur. İşkence yoktur. Meşru yollar dışında; kin ve intikam gayesiyle kan dökmek yoktur. Fetihler, işgal ve sömürü değildir. Her türlü hak hukuka riayet edilir. Anlaşmalara sadakat esastır.

“İşte sana zulümleri yüzünden ıppıssız kalmış evleri!
Şüphesiz bunda bilen bir kavim için bir ibret vardır.”

(Neml, 27/52.)

Kur'an Bakış Açısıyla Tarih ve Tarihî Eserler

Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

“SEBEPLERİN tekrarı sonuçların da tekrarını getirir” genel geçer ilkesi bir sosyal bilim olan tarih için de geçerlidir. Her tarihî olayın arkasında -kendi gösterebilir, göstermesin- mutlaka bir sebep, bir hareket noktasının bulunduğu açıktır. Buna göre akıl, tarihteki olumsuz olayların benzerlerini yaşamamak için onları oluşturan sebeplere meydan vermemek; olumlu olanları yeniden yaşamak için onları meydana çıkaran ortamı oluşturmayı gerekli kılar. Bu mantıki denklemin gereğini yerine getirmekle getirmemek arasındaki fark, tarihten ibret almakla almamak arasındaki farkla özdeşdir. Merhum Mehmet Akif'in “Tarihe tekerrürden ibarettir diyorlar, hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi” şeklindeki yakınması; tarihin sadece yeniden yaşanması istenmeyen olumsuz olaylarına atıf yapan bir bakış açısına dayanıyor.

Milletlerin hafızası konumundaki tarih nesiller arasında bağın devamını sağlayarak toplumsal devamlılık düşüncesine zemin oluşturur. Bu da, geçmişte işlenen hatalardan kaçınma, güzelliklerin devamını sağlama, geleceği görme imkânını sunar. Öte yandan tarih sunduğu bilgi ve tecrübe ile uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde etkin rol oynar.

Kur'an-ı Kerim tarihin kuru bir geçmiş bilgisi olmadığı ilkesine işaretle insana, geriye dönüp bakmayı ve gördükleri üzerinden düşünmeyi teşvik eden güçlü çağrılar yapar. Hakkı ve hakikati görme yolunda geçmiş/tarih bilgisi bir mihenk taşı gibi genel Kur'anî mesaj içinde temel bir unsur olarak devrede tutulur ve bir ibret dersi olarak zihinlere nakşedilmesi istenir. “Ey basiret sahipleri ibret alın.” (Haşr, 59/2.) çağrısı bu yolda temel ilke olarak öne çıkar. Bu çağrı yakın geçmiş, uzak

geçmiş ayrımı yapmaz. Hz. Peygamber'le yaptıkları sözleşmeyi bozan Beni Nadir Yahudilerinin, ihanetlerine bedel olarak yurtlarını terk etmek zorunda kalmalarından tutunuz, Hz. Âdem'den beri insan soyunun sergilediği bazı hayat sahnelerine kadar pek çok kilit olay ve sosyolojik tutum devreye sokulmuştur. Buna göre Kur'an'ın tarihe yüklediği temel rol insanın yaratıcıya giden yolda önünü açacak olan akli muhakeme ve ibret mekanizmalarına geçmiş bilgisini malzeme olarak sunmaktır.

İbret, bir şeyin ötesine geçmek anlamına gelen “ubür” kökünden geliyor. Eldeki somut verilerin arka planına inerek bunların ortaya çıkış sebeplerini bulup düşünce ve muhakeme yolu ile bunlardan pay çıkarmak demektir. İbret olgusu, tarihi olaylar üzerinden gerçekleştirildiği takdirde geçmişten alınan tecrübenin hâle ve geleceğe yansıtılma imkânını vermesi bakımından daha güçlü bir yapıcı etki gösterir.

Tarih bilgisi ya doğrudan sözlü anlatım temelli bilgiye, ya da geçmişe ait meskûn mahal kalıntıları, sanat eserleri, aletler, yazılı belgeler gibi “tarihî eser” genel adıyla anılan somut malzemeye dayanır. Kur'an'ın bu her iki araçtan da yararlandığını görüyoruz. Nitekim geçmiş toplumların konu edildiği anlatımlarda onların yaşadıkları coğrafya ve topoğrafyalara ve buralarda kurdukları yerleşim yerlerine, ekonomik düzeylerine, ahlaki durumlarına, inançlarına, yöneticilerine ve bunların halka karşı tutumuna da odaklanır. Buradan, insan yapısının daima haktan sapma eğilimine, peygamberlere karşı takındıkları umursamaz ve acımasız tavırlara sızramalar yapar. Bir adım sonrası ise ilahî kontrol mekanizmasının devreye

girmesi ile toplumların ilahî cezaya çarptırılmaları sebep-sonuç ilişkisi içinde zikredilir. Bütün bunlar “bakın, görün, düşünün, gereğini yapın” anlamında “Ey basiret sahipleri ibret alın” manşeti ile idraklere sunulur. Kur’an-ı Kerim’in bu yolda, konulara sosyal tarih perspektifiyle bakmayı teşvik eden bir yaklaşım içinde olduğunu söylemek mümkündür. Kıyamet gününde bin bir mazeret üretme gayretine girecek olan zalimlere “Zulmedenlerin yerlerinde oturmuş değil miydiniz? Onlara ne yaptığımız ise size belli olmuştu. Size örnekler de vermiştik.” (İbrahim, 14/44-45.) denilecektir.

Bu örnekler genellikle Kur’an’ın ilk muhataplarına yakın bölgelerde (ağırlıklı görüşe göre Arap Yarımadası’nın kuzeybatısında) yaşayıp azgınlıkları sebebi ile helake uğratılmış Âd ve Semud kavimleri üzerinden verilmiştir. “Ad ve Semud kavimlerini de helak ettik. Bu, onların (harap olmuş) yurtlarından size besbelli olmuştur.” (Ankebut, 29/38.) ayetinde açıkça zikredilen bu toplumlara ve onların akıbetlerine başka ayetlerde isimleri verilmeden atıflar yapılmıştır. Bu bağlamda Kureys ticaret kervanlarının Şam yolculukları sırasında onların yurtlarına sık sık uğradıkları hatırlatılarak hâlâ mı ibret almayacakları soruluyor. (Saffat, 37/137-138.) Buralarda akıl sahipleri için ibretler olduğu hatırlatılıyor. (Taha, 20/128.) Nihayet “Biz nimetleri içinde şımaran nice memleket halkını helak etmişizdir. İşte kendilerinden sonra içlerinde pek az oturmuş yurtları! (O yurtlara her zaman olduğu gibi) biz varis olduk, biz.” (Kasas, 28/51.) gibi ince ayar bir tehditle karşı karşıya bırakılıyorlar. Aynı tehdit bir önceki sahneyi tamamlayan bir üslupla “Onlar güven içinde dağlardan evler yontuyorlardı. Onları da sabaha çıkarırken o korkunç uğultulu ses yakalayiverdi. Kazanmakta oldukları şeyler kendilerine bir fayda vermedi.” (Hicr, 15/79-84.) ayetinde de devam ediyor.

Kur’an’ın atıf yaptığı bu tarihi mekânlara ait kalıntılar, tarihe tutulan birer ibret aynası gibi bugün “Medain-i Salih” diye anılan bölgede görülebiliyor. Şüphesiz sayısız başka eserler de söz konusu. Ne acıdır ki “İŞİD” yaftası ile ortaya çıkan grup bu tür eserlerin en önemlerinden biri olan Irak-Musul’daki Asur döneminden kalma üç bin yıllık antik şehir “Nimrud”u dozerlerle, buradaki heykelleri de balyozlarla tahrip etti.

Gerekçeleri de putperestliğin izlerini yok etmek. Dinî emirlerin ruhundan habersiz kalarak işin sadece dış yüzüne bakmanın insanı nerelere götürdüğüne ibretle şahit oluyoruz. Bu kalıntıların nasıl olup da Irak ve Şam fetihlerini gerçekleştiren sahabilerin dikkatinden kaçtığı (!) düşünülüyor. Bu tür meskûn yerlerin tamamen imha edilmesi hâlinde ilgili ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olan bir tür tefsir malzemesinin imha edilmesi anlamına geleceği de düşünülüyor.

Kâbe’nin içinde ve çevresinde bulunan putların Rasûlullah tarafından tahrip edilmesi olayı ise tamamen farklı bir şeydir. Ortadan kaldırılması hedeflenen putperestlik inancının aktif merkezi unsuru konumdaki putlar elbette tahrip edilecekti. Ancak geçmiş putperest toplumlardan kalan mekân ve nesnelere eski konumlarını yitirmişler ve geçmişi görmemizi sağlayacak konuma gelmişlerse artık bunları “putperestlik alameti” kefesine koymak geçmişe yönelik çarpık bir yaklaşımın eseri olur. Kur’an o eserleri kırın, dökün demiyor; ibret almamız için gündemimize taşıyor.

Gerçekte bütün putlar beyinlerdeki asıllarının yansımasıdır, gölgesidir. Put beyinde oluşmadan taşı yontulmaz. Putlar önce beyinlerde vücut bulup sonra maddileşiyorlar. Bunları imha etmenin yolu, beyinleri tevhit ile aydınlanmaktan geçiyor. Putu imal edecek beyni aydınlatmak gerekir. Kur’an önce bu önemli işe girişti. Fiilen “iş gören” putları ondan sonra kırdı. Ama eski ümmetlerin mesken kalıntılarını imha etme emri yerine “ibret alın” atıfları ile onlara dikkat çekti. Hz. Musa’nın kavmi Mısır’dan çıkış yolculuğu sırasında gördükleri putperest bir toplumu kast ederek, “onların nasıl ilahları varsa sen de bize bir ilah yap” (Araf, 7/138.) dediklerinde zaten gönülleri putlara doğru kayıp gitmişti. Yine, Samiri onları ikna edememiş olsaydı Hz. Musa’nın yokluğunda tapındıkları altın buzağının vücut bulması (Taha, 20/85-98.) mümkün olur muydu?

Kur’an verilerine göre tarih ve tarihî eserler insanın geçmişini görmesi, halini geleceğini ilahî çizgi doğrultusunda düzenlemek üzere dersler çıkaracağı birer aynadır. Bu aynaları muhafaza etmek kadar onlara bakacak gözün ve kalbin de sağlıklı olması önemlidir.

Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) tarafından rivayet edildiğine göre,

Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Rabbini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin hâli, diri ile ölünün hâline benzer.”

(Buhari, Deavat, 66.)

Dirilişin Sırrı: Zikir

ELİFERDEM

Diyanet İşleri Uzmanı

“**İMAN** edenlerin Allah’ı zikretmekten ve inen haktan dolayı kalplerinin saygıyla ürpermesinin zamanı gelmedi mi?” (Hadid, 57/16.) diye soruyor Âlemlerin Rabbi. Geldi de geçiyor bile. Zira Rabbimize verdiğimiz kulluk sözünü unutmaya başladık gün geçtikçe. Hayat telaşesi bizi kısıvrak yakalayiverdi, her gün bir başka bahaneyle erteler olduk O’nu anmayı, zikrinden an be an uzaklaşır olduk. “Beni anın ki ben de sizi anayım.” (Bakara, 2/152.) demişti oysa Yaratan. Televizyon ve bilgisayar karşısında akıp giden zamana aldırmayan, telefonla konuşmak uğruna bütün işini bırakan bizler, O’nu anmaya vakit bulamadık. Kısalttıkça kısalttık ibadetlerimizi, azimetleri terk edip ruhsatlarla yetinir olduk. Heyhat, onlara da gereken özeni gösteremedik. Kendimizi veremedik Rahman’a bir namaz süresince, huşuya eremedik.

“Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız sizi, Allah’ı zikretmekten alıkoymasın.” (Münafıkun, 63/9.) buyurmuştu Rabbimiz. Malların ve evlatların yanı sıra akrabalarımız, arkadaşlarımız, işimiz ve aşımız, makamımız da alıkoydu bizi Rahman’ı anmaktan. Her

biri O’nun ikramıydı bu dünya nimetlerinin, bizi Rabbimize daha da yakınlaştırması, zikrimizi şükürümüzü artırması gerekirdi aslında. Ama bu nimetlerle öylesine meşgul olduk ki biz, nimeti vereni unuttuğumuz gibi teşekkürü de hatırlamadık; olanı azımsadık, hep daha fazlasını aradık. Hani “Allah ve Rasulü’nü her şeyden daha fazla” sevecektik ya mümin olarak, bu ikisi dışındakilerin sevgisi ağır basmaya başladı içimizde. Dünyalıklara meylettikçe onların sevgisi kök saldı gönlümüzde ve gün geldi bu sevgi hayatımıza yön veren yegâne rehber oldu.

“...(Kulum) Beni andığında onunla beraberim... O bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım... (Buhari, Tevhid, 15.) diye müjdelemişti bizi Yüceler Yücesi Rabbimiz. O, kendisine yaklaşmamız için türlü vesileler sıralamış ve kendi rızası için yaptığımız her işi ibadet saymışken biz, görmezden geldik bütün bunları. “Bana dua edin, duanıza cevap vereyim.” (Mü’min, 40/60.) çağırısına da kulak vermedik, hep başka yerlerde aradık devayı. Nihayetinde biz O’ndan uzaklaştıkça O da uzaklaştı bizden. Kalbi-

mizden çekti nurunu, karanlıklar içinde bıraktı. Hakk'a kapanan kalbimizin üzerini gaflet örtüsü bürüdü. Sevgi, merhamet gibi latif duyguların barınağı olmaktan çıktı kalbimiz, nefsani ve şeytani duyguların odağı oldu. İnceliğini, rikkatini kaybedip sertleşti, kaskatı kesildi. Hissedemez olduk böylece; samimiyetimizi yitirdik, bencilleşip cimrileştik, hep nefsimizi önceledik, günah işlemek artık bizi hiç rahatsız etmedi. Kalbimizin mahiyeti bozulunca azalarımız da terketti görevini. Hakkı göremedi gözlerimiz, yeryüzünü baştanbaşa kaplayan Rab-bani ayetleri göremedik yanı başımızdaki yoksulu göremediğimiz gibi. Rahmani çağrılara kapandı kulaklarımız, vicdanımızın sesini duymadık, tıpkı mazlumun feryadını işitemediğimiz gibi. Hayra uzanamadı ellerimiz, ayaklarımız hayır kapılarına varamadı. Ruhsuzlaştık böylece, hayatımız anlamını kaybetti. Sonuçta yaşayan bir ölüden farkımız kalmadı.

Baharla canlanan ölü toprak gibi zikirle dirilmenin zamanı şimdi. Ne kadar günahkâr olsak da varalım Mevla'nın kapısına, için için ağlayıp hâlimizi arz edelim. Tövbe edelim günahlarımıza bıkmadan, yorulmadan. Gizli ve aşikâr yakarışlarla O'nun engin rahmetine sığınalım, günde belki yüz belki bin kere istiğfar ile günahlarımızı dökelim, kendimizi affettirelim.

İbret nazarıyla bakalım hayata. Esen rüzgârdan yağın yağmura, göklerin ve yerin yaratılışına nazar edelim. Hayatı siyah beyaz görmeyi bırakıp "Allah'ın boyasıyla" boyanan bu kainatı temaşa edelim. Her yerde O'nu görelim, her eseriyle birlikte O'nun başka bir esmasını fark edelim. Farkettikçe hayretimiz artsın O'nu hep tespih ve takdis edelim. Hayran olalım O'na, tekbirlerle, tehlillerle imanımızı tazeleyelim.

Besmeleyle başlayalım her işimize. Yeni güne başlarken, elbisemizi giyerken, ağzımıza ilk lokmayı koyarken, aracımıza binerken... O'nu analım ki her işimizde O'nu

her an yanımızda bulalım. Hamdedelim Alemlerin Rabbine, aldığımız nefesten başlayıp saymakla bitmez nimetler için şükretmeye devam edelim. Kadrini bilelim her birinin, bizden muhtaç durumda olanları görüp halimize binlerce şükrü çok görmeyelim.

El açıp yalvaralım, Rabbimize dua edelim. Sayısız nimetlerinden hangisini istiyorsak çekinmeyip ihtiyacımızı dile getirelim. Yalnızca O'na dayanalım, O'na sığınalım her türlü şerden, istiaze getirelim. Korkularımızı, üzüntülerimizi, sıkıntılarımızı paylaşalım onunla, yalnızca kötü zamanlarda değil refaha erince de unutmayalım O'nu anmayı. Sevincimizi, coşkumuzu yine O'nunla paylaşalım. Mevlamızı dost edinelim ki O da bizim dostumuz olsun veliyyullah olalım.

Rasulullah'ın tavsiyesi üzere "Dilimiz her daim yaş kalsın" Rabbimizin zikriyle. (*Tirmizi, Deavat, 4.*) Tövbe ve istiğfarla, tespih ve takdisle, tekbir ve tehlille, şükür ve dua ile zikredelim O'nu. O'nu analım her vesileyle, yaratılmışların ahengine eşlik edelim, kainattaki canlı cansız herşey gibi biz de zikredelim O'nu daima. Zikredelim ki kalbimizden gaflet perdesi insin. Dilimizin zikri kalbimize insin, kirini pasını silsin de onu Hakk'ın nuruyla doldursun. Hakikate ayna olsun yeniden kalplerimiz, tefekkürle coşsun. Rahman'ı anmakla aradığı huzuru bulsun. (*Ra'd, 13/28.*) Kalbimizi besleyen zikir azalarımıza da hayat versin sonra. Gözlerimiz hakikati görsün, kulaklarımız hayır kulağı olsun. Zikrimiz fikrimize yön versin, ne yaparsak "Allah için" yapalım, O'nun rızasından başka kaygı taşımayalım. Bütün duyularımızla hissedelim varlığımızı, hayatı dolu dolu yaşayalım. Velhasıl zikirle tutunalım hayata, zikrullahla diri kalalım ve Rasulullah'ın şu manidar sözlerini hiç unutmayalım: "Rabbini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin hâli, diri ile ölünün hâline benzer." (*Buhari, Deavat, 66.*)

O, kendisine yaklaşmamız için türlü vesileler sıralamış ve kendi rızası için yaptığımız her işi ibadet saymışken biz, görmezden geldik bütün bunları. "Bana dua edin, duânıza cevap vereyim." (*Mü'min, 40/60.*) çağırısına da kulak vermedik, hep başka yerlerde aradık devayı. Nihayetinde biz O'ndan uzaklaştıkça O da uzaklaştı bizden.

Tevhit Sanatçısının Gizli Hazinesi: **İNSAN YÜZÜNDEKİ SIR**

Leyla İPEKÇİ

BAKTIĞIMIZ her şeyde O'nun (c.c.) isimlerinin tecellisini okumak, nereye dönersek O'nun yüzüne döndüğümüzü bilmek, O'nun yüzü dışındaki tüm yüzlerin helak olacağını bilmek... İşte ayetlerin ışığındaki bu görme biçimlerimiz tevhit sanatında 'güzel'in edebini oluşturuyor.

Eşyanın hakikatine güzel'in içinden yaklaşmak isteyen tevhit sanatçısının an'da olmanın üslubunu geliştirme gayretini anlamaya çalışırken: Onun eserlerinde zaman ve mekân algısını aşkınlıştıran mucizeler, harikuladelikler ve olağanüstülüklerin en 'gerçek' halleriyle var olduğunu fark ederiz. Neden böyledir peki? Bunu yazı boyunca açmaya çalışayım.

Allah'ın (c.c.) sıfat ve isimlerinin (ve Zat'ının) tecellilerini her şeyde görmek bir kalp ilmi gerektiriyor.

O'nu kendinden, kendini O'ndan gayrı görmeye başlamışsa insan: Tüm görmekliğini 'gözün gördüğüyle sınırlı' bir bakışa hapsedmeye başlar. Hakikati gözıyla gördüğüne indirgeyen ve bunu yine de gerçeğin tamamı zanneden birinden ahireti tanınmasını ve sanat eserlerinde 'ora'yı 'bura'ya getirmiş gibi bir ilahi edeple 'bura'yı tahayyül etmesini bekleyemezsiniz. Ne de 'burayı' 'ora'nın çağrışımlarıyla ifade etmesini...

Böyle bir sanatçının sığınacağı en kalın örtü, Batı kaynaklı eserlerde sık sık karşımıza çıkan, tasvirdir. Eşyayı çağrışımlarla, anılarla, bellekten aldığı esinlerle ve en çok da benliğinin sınırlı terimleriyle tarif etmenin sanatını icra eder o. Harikuladeliklere, mucizeye kanat çırpamaz. Hakikatin ruhuna değil, sadece cismine taliptir tabiri caizse.

Tasvirle kendini sınırlayan sanatçı, sureti putlaştırır. Tahayyül etmeyi unutturur. Ya da önemsememez. Metafiziği tabiatla sınırlı tutar böyle bir bakış. Kâinata yayılmaz. İnsanı kâinatın en büyük sırrı olarak algılamaktan imtina eder. Ten ile can arasındaki ilişkiyi eksik kurar. Maneviyat yoksa gerçek de yoktur ve gerçeğin yüzündeki katman katman perde kaldırılmayı bekliyor demektir.

Güzelliğin evrensel yüzü aşka bakıyor oysa. Ve aşk tarifle de, tasvirle de sınırlanamıyor. 'Seven ve sevilen'in ne hayatta, ne sanatta tasvire ihtiyacı vardır. Görme'nin ilahî boyutuna açıldıkça, gözün bir mecaz olduğunu görebilen bir kalp bahşedilmiştir çünkü insana. Evet, gerçeği tasvirle ifade etmek; bakışımızı göze indiriyor ve suretin ardındaki sireti perdeliyor. Tahayyül ise yukarıda anlattığım

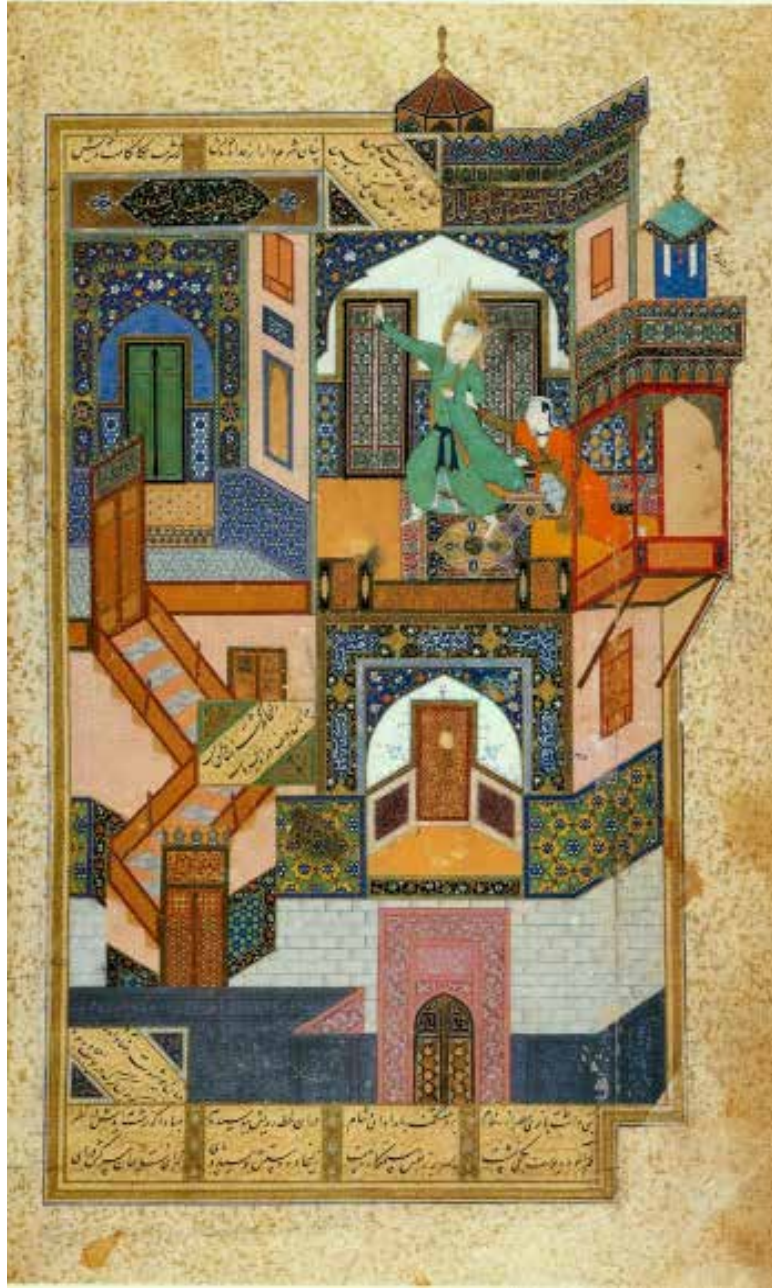
gibi bir görmenin daha katmanlı anlamlarına taşıyor bizi. Başka görmeklere doğru!

Denildiği gibi “O’nu gözler bakmakla göremez. İman hakikatiyle (şüpheden arınmış, emin) bakan kalp görebilir.” O hâlde, kalbin mucizeyi inkâr edemeyeceği gerçeğini de bu bahse eklemeliyiz. Sanırım insan yüzündeki sır da buradadır biraz. Her türlü mucizesiyle, harikuladeliğiyle ve olağanüstülüğüyle hakikatimize ayna tutmaktadır. O halde sanatta güzel’in ölçülerini oluştururken, bizim geleneğimizdeki ‘en güzel kissa’nın kahramanı Hazreti Yusuf’un güzelliğine çarpılmamak mümkün değildir.

Züleyha’nın Yusuf’a (a.s.) duyduğu aşk, onu önce tenine esir eder, Yusuf’u da haksız yere zindana yollar. Fakat Yusuf’un yüzünde tecelli eden güzelliğin ilahî niteliği onun kalbine dek işlemiştir. Ve baktığı, dokunduğu, işittiği her şey, her zerre Yusuf olup çıkmıştır.

Mesnevi’deki ifadeyle “Züleyha öyle bir hale gelmişti ki, çörek o-tundan öd ağacına dek, her şeyin adı Yusuf idi ona göre. Yusuf’un adını başka adlarda gizlemişti Züleyha. Yusuf suresinde belirtildiği üzere, Züleyha diğer kadınların kendisi hakkındaki dedikodusunu işitince onlara bir ziyafet düzenler ve ellerine meyve kesmeleri için birer bıçak verdikten sonra Yusuf’a “çık karşılarına” der. Kadınlar Yusuf’un yüzünü görünce kendilerinden geçer ve şaşkınlıkla ellerini keserler. Züleyha onlara şöyle cevap verir: “İşte bu beni hakkında kınadığımız kimsedir.”

Züleyha, yıllar süren sınavında bir bakıma Yusuf’taki güzelliğin kendisindeki aşka ait olduğunu

Ve aşk tarifle de, tasvirle de sınırlanamıyor. ‘Seven ve sevilen’in ne hayatta, ne sanatta tasvire ihtiyacı vardır. Görme’nin ilahî boyutuna açıldıkça, gözün bir mecaz olduğunu görebilen bir kalp bahşedilmiştir çünkü insana. Evet, gerçeği tasvirle ifade etmek; bakışımızı göze indiriyor ve suretin ardındaki sireti perdeliyor.

gösterecektir. Yusuf'taki güzellik, kaynağına bir davettir. İlahi güzelliğe. Evet yazının başında insan yüzünün bütün harikuladelikleri ve olağanüstüklükleri barındırdığını söylerken, bir bakıma bunu kast ettim. Allah bütün güzellikleriyle âleme tecelli eder. Bizim diğer varlıkları sevmemizin altında yatan biraz da bu değil midir! Yüzdeki mucizeye şahit olmak. Sevdikçe mucizevi biçimde güzelleştirmek baktığını.

Her varlık kendi kabiliyetine göre ilahi güzelliğin mazhandır. Her birimiz O'nun (c.c.) cemalini görmeye mahir olarak geliyoruz bu dünyaya. Züleyha her şeyde Yusuf'un güzelliğini görmektedir, çünkü bu mecazi aşk ondaki ilahi aşkı açığa çıkaracaktır. Aşk'ın en açık delili seven yüzdür, sevilen'in hakikatine bürünmüştür. Gördükçe sever sevdikçe güzelleştiririz. O kadar ki çirkin, yamuk hiçbir şey kalmaz. Öteki ortadan kalkar, hepsi de kendi olur. Şebüsteri, Gülşen-i Raz adlı eserinde şöyle der: "Sevgilinin cana canlar katan yüzü her zerreyi perde etmiş, her perdenin altında gizli olan o yüz!"

Aşk'ın temelinde güzelliğin bulunmasıyla biraz daha devam edelim o halde. Sanatta güzelliğin kriterleri ve ölçüsü insan yüzünün güzelliğinden kaynaklanan fitri ölçüdür diyebiliriz. Ki birimi sevgi, aşk olan. 'Sevgi üzere' yaratılışımızın ekseninde bu mucizevi güzelliği izleyebiliyorsak, tevhit sanatçısının eserlerinde de bunun ifadelerini tasvire sığmayan üsluplar üzerinden yakalayabilmeliyiz.

O'nun güzelliğinin tecellilerini her Yusuf'ta, her zerrede görebilmemiz, 'ilk zikir' olan sevgi Allah'tan geldiği içindir. "Allah güzeldir,

güzelliği sever" hadisindeki anlam katmanlarına bir ilk adım olarak, bu hadisi bazı ilahi ifadeler eşliğinde bir daha okuyalım:

Allah Teala "yaratığı her şeyi güzel yaratmış" ise (32:7); "En güzel şekilde yarattığı" (95:4) insanın asli doğasına güzellik duygusunu nakşetmişse; "Katından indirilenlerin en güzeli"ni (39:55) ihsan etmişse; "Kendisinde pek güzel örnek bulunan" (33:21) 'en sevgili'yi âlemlere rahmet olarak seçmişse; O'na en güzel isimlerle dua etmemizi istemişse (7:180)... "Her şeyi sapasağlam ve yerli yerinde yapan Allah'ın sanatı" (27:88) bu alametlerle belirginleşmez mi tam da...

Buna ilave olarak 'ihsan' mertebesinden de bahsetmek gerek. İhsan, Cibril hadisi olarak bilinen hadiste "Allah Teala'ya, O'nu görüyormuş gibi ibadet etmek" olarak tanımlanmıştır. Ama bu sadece ritüel olarak ibadet anlamında değil, tüm hâl ve davranışlara sirayet ederek, her eylemimizi bir ibadet şuuruna dönüştürme gayretidir. İhsan kelimesi hüsn'den türemiştir. Her işi güzel yapmak, bütün mahlûkatla bağımızı güzelleştirmeyi teklif eden kuşatıcı bir bilinç akışı diyelim buna. Bu makamdaki kişi her yerde ve her zaman O'nun huzurunda bulunduğu şuuru taşır. Öyleyse sevmeye uğraşı güzelliğe mazhar olmanın en temel sorumluluklarından biridir sanırım. Hayatın ve sanatın da ana malzemesi.

Hazreti Yusuf (a.s.) ise Züleyha'nın kışkırtıcı teklifini reddederek bu sorumlulukla davrandıysa eğer, güzelliğinin kemaline erdiğindenidir. İnsan güzelliğinin zirvesi Yusuf'taki gibi 'kâmil iman ve takva' olduğunda, güzelliğin şaşmaz ve

itibari olmayan ölçüsü kalbimizde kendiliğinden açığa çıkıyor diyebiliriz. Her birimiz Yusuf'un ilahî yüzüne bakarken hayret ve hayranlıkla elimizi kesebiliriz artık!

İbn Arabi, sevginin sebebinin güzellik olduğunu ve güzelliğin ise Allah'a ait (güzelliğin O'nun Zat'ından dolayı sevmekte) olduğunu anlatır: "Bir varlığı güzelliğinden dolayı seversen, sadece Allah'ı sevmiş olursun. Çünkü güzellik O'na aittir." Bu büyük bir umut değil midir insanlığın nurlanması için? En güzel surette yaratılan insan, güzel'den geldiği için kalbinde onu bilip tanyabiliyor, sevebiliyor. Peki sevmeseydik? Var olmamızın anlamı kalırmıydı? Ya yâr olmamızın? Ya sanat icra etmemizin?

Güzellik ile aşk arasındaki bu bağı sıkıca tuttuğumuzda, vahyin belirlediği değeri sanatta da idrak edebiliriz demektir. Tevhit sanatçısı için güzellik göreceli bir kavramdan ibaret değildir. Hudutları, tutumu, edep ölçüleri, kuralları, mahremi ve ima perdeleri vardır. Hayret ve hayranlığı, haşyet ve umudu, celal ve cemali birlikte barındırır. Gayba bakan nitelikleriyle muhatabının yüzündeki saklı bir ifadeyi işaret etmeye niyetlidir. İnsanlığını ona iade etmeye aşkın ve içkin bir davet taşır. Tıpkı insan yüzü gibi. Hem sınırlı, hem sonsuz, hem biricik, hem bir'dir.

"Dünyanın değerli ya da boş olduğuna karar verecek olan eninde sonunda eşyanın gerçek kaynağıyla ince bir şekilde bağlantısı bulunan güzelliştir." der Titus Burckhardt. İslam Sanatı / Dil ve Anlam adlı eserinin en sonunda. Ve o hadisi zikreder. Biz de zikredelim bir daha: "Allah güzeldir, güzeli sever."

Görünmeyen Üniversitenin Müderrisi

MEHMET ZAHİT KOTKU

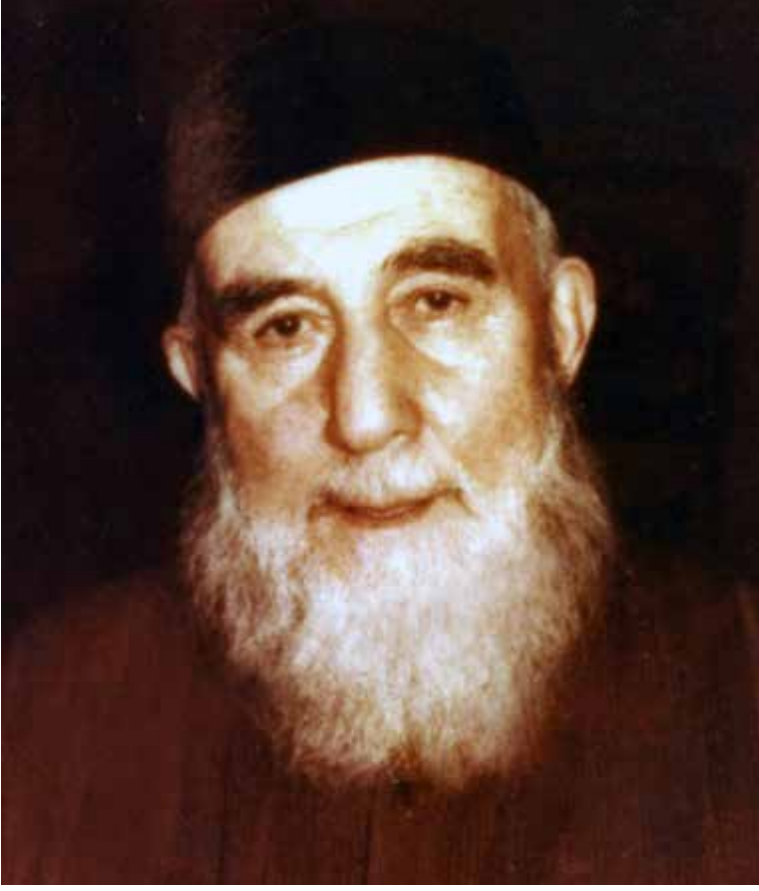
Kâmil BÜYÜKER

KULAĞIMDA ve kalbimde farklı bir tat ve duygu uyandıran onun dilinden aktarılan ilk duyduğum söz: “Kardeş, arkadaşlık pekey demekle kaimdir” di. Yani kardeşliğin, arkadaşlığın devamı kardeşinin, dostunun kahrını çekmek ve ona “pekey” yani “peki” demekle kaim olacağı idi. Sonra bu sözü söyleyen zatın “Görünmeyen

Üniversite” olduğunu öğrenmiştim. (Ersin Nazif Gürdoğan, *Görünmeyen Üniversite*, İz yay. 1991, s. 18.) Mekân İskenderpaşa, anlatılan kişi ise her şeyin yerli yerine oturduğu, güzel ahlakın bizatihi yaşayarak tedris edildiği son dönemin en tesirli görünmeyen üniversitesinin müderrisi ve mürşidi Mehmet Zahit Kotku idi.

Bilmek meziyet, yapabilmek devlet

“Bilmek bir meziyet ise, yapabilmek daha büyük bir meziyet ve devlettir.” diyen Mehmet Zahit Efendi sadece anlatan bir müderris değil, hayatı ile anlattıklarını ika-me eden bir mürşitti. Fotoğraflarında rastladığımız o mütebessim

Tam manasıyla bir ruh mimarı ve gönül inşacısı mürşit ve mürebbi olan Mehmet Zahit Efendi, bugünün insanına da tebliğ ve irşat yolunda önemli şeyler söylemektedir. Önemli olanın çok söylemek, yüksek perdeden söylemek değil, az ve öz söylemek ancak kalpten söylemek olduğunu yaşantısı ile ortaya koymuştur.

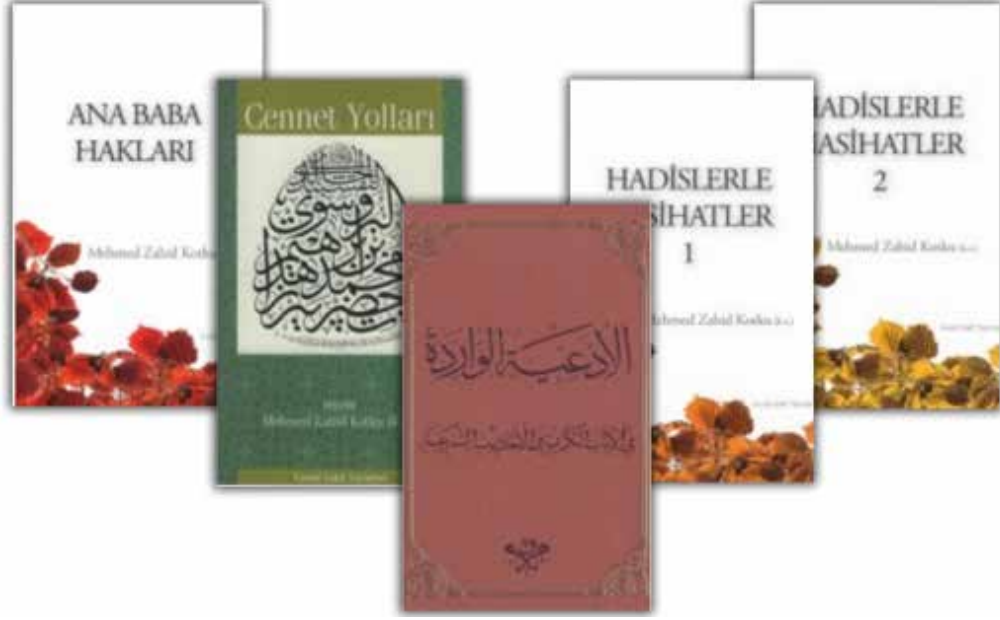
çehre, etrafında sayısız talebinin de açılan bu çığırda yürümesine vesile olmuştur.

Mehmet Zahit Efendi hicri 1315 (1897) senesinde Bursa'da Kale içinde Türkmenzade çıkmazındaki baba evinde dünyaya gelir. Aslen Kafkasyalı olan aile Bursa'ya 1880'li yıllarda gelip yerleşmiştir. Babası İbrahim Efendi Bursa'ya geldiğinde 15-20'li yaşlardadır. Ve Hamza Bey medresesinde tahsil görüp, muhtelif yerlerde imamlık yapar. Bursa ovasında İzvat köyünde imamlık yaparken 70'li yaşlarda vefat etmiştir. Annesi Sabire Hanım ise 1900'li yıllarda Mehmet Zahit Efendi 3-4 yaşlarında iken vefat etmiştir.

İskenderpaşa'da tesis edilen ilim ve tasavvuf akademisi

Gerek ilim tahsili, gerekse tasavvuf/tarikat yolunda önemli bir merhale kaydeden Mehmet Zahit Efendi, 1952 yılı Aralık ayında Gümüşhanevi Dergâhı'ndan arkadaşı Abdülaziz Bekkine'nin vefatı üzerine görevi onun vazife yaptığı Zeyrek'teki Ümmü Gülsüm Mescidi'ne nakledildi. Bu mescidin istimlakı söz konusu olunca Fatih İskenderpaşa Camii'ne tayin edildi (1958). 22 yıl aralıksız, kapısını herkese açan Mehmet Zahit Efendi yaptığı sohbetler ile büyük bir manevi çekim alanı olmuş, sayısız ilim adamı ve her meslek grubundan insan kendisine intisap etmiştir. Sohbetlerinde hep açık anlaşılır, sade bir üslupla konuşan Mehmet Zahit Efendi, bu özelliği dolayısıyla İskenderpaşa Camii'ni bir medrese haline getirmiştir. Sohbet meclislerini ve devamı da esas alan Gümüşhanevi ekolünde Mehmet Zahit Efendi de sohbetlere ve devamlılığa büyük önem verirdi. "Sohbeti ve Sohbeti Yapanları Sevmek" konulu dersinde şunları söylemiştir:

"Ebu Said Hazretlerinden rivayet olunan hadis-i şerifte iki şeyden bahsedilmektedir; birisi hayır işlerini sevmek, (Güzel sohbetler de bu hayır işlerinden sayılmaktadır.) İkincisi ise, bu hayır işlerini ve tatlı sohbetleri yapanları sevmektir. Hadis-i şerif bize bu kişiyi sevmeyi hem emreder ve hem de bereket, yümn, artma, ziyade, afiyet ve bütün belalardan selamet bu iki şey ile beraberdir der. Çünkü Allah Teala, marufu halk ettiği gibi, ona layık kimseleri de halk etmiştir ve bunları birbirlerine

sevdirmiştir. Binaenaleyh sen de bunları sev ve yaptıkları hayırları da sev, kurak yerlere yağmurlar yağınca oralar nasıl yeşillenir ise, bu hayırları sevenler ve hayırlı işleri yapanlar da tıpkı yağın yağmurlar gibi onlar da kalpleri yeşillendirir, nurlandırır, hayatlarına hayat bahş ederler.” (Mehmet Zahid Kotku, *En Güzel Ameller, Seha Neşriyat*, 1985, s. 46.)

Sakin, telaşsız, öfkesiz, suçlamasız, neler yapılması gerektiği konuşulan sohbetler

Mehmet Zahit Kotku insan eğitimini esas almış, kendini fertlerin iç dünyalarının zenginleştirilmesine adanmıştı. Görev yaptığı camilerde her pazar ikindi namazının ardından Ramuz’l-ehadis dersleri vermiş, cuma vaazları ve önemli günlerdeki konuşmaları yanında özel sohbetleriyle de halkı eğitmeye çalışmıştır. (Mahmut Esat Coşan, “Mehmet Zahit Kotku”, *DİA*, c. 26, s. 227.) Ona gelenlerin sıkıntılarını dinler, kısa ancak öz tavsiyelerde bulunurdu. Öte yandan kendisi hiçbir

zaman günübirlik şeyler üzerinde durmaz, sürekli güzel insan olmanın inceliklerini anlatırdı. Her gördüğüne selam verir, herkesi güler yüzle karşılardı. Sohbetleri sakin, telaşsız, öfkesiz, suçlamasız ve başkalarının eksiklikleri üzerine değil de, neler yapılması ya da neler yapmamamız gerektiği üzerinde yoğunlaşırdı. Hocafendi, sürekli insanların gönlünü zenginleştirmede ve ruhlarını çağın kirlerinden arıtmada ana yöntemin eğitim olduğunu sabırla vurgulardı. (Gürdoğan, 82.) Tam manasıyla bir ruh mimarı ve gönül inşacısı mürşit ve mürebbi olan Mehmet Zahit Efendi, bugünün insanına da tebliğ ve irşat yolunda önemli şeyler söylemektedir. Önemli olanın çok söylemek, yüksek perdeden söylemek değil, az ve öz söylemek ancak kalpten söylemek olduğunu yaşantısı ile ortaya koymuştur.

Ebediyete hazırlayan son hac yolculuğu

Mehmet Zahit Efendi vefatından

takriben bir sene önce rahatsızlanmış ve 7 Mart 1980’de bir mide ameliyatı geçirmiştir. Talebelerinin beyanlarına göre 1980 yılı Ramazan orucunu tutmuş, teravih namazlarını da kılmış, yine ders ve vaazlarına devam etmiştir. O sene hac yolculuğuna çıkmış ve hac dönüşü 6 Kasım 1980 Perşembe günü rahatsızlanmıştır. 13 Kasım tarihinde ise ebedi yolculuk için son saatlerde yani saatlerin 11:50’yi vurduğu vakitte Mehmet Zahit Efendi vefat etmiş, cenazesi 14 Kasım 1980 Cuma günü Süleymaniye Camii haziresine defnedilmiştir.

Gümüşhanevi yolunun rehberlerinden Seyyid Mehmet Zahit Efendi geride Iskenderpaşa gibi bereketli bir ilmi ve tasavvufi ekolün yanı sıra kıymetli eserler de bırakmıştır. Tasavvufi Ahlâk (I-V, İstanbul 1979), Cennet Yolları (Hadislerle İlim), (İstanbul 1985), Ana Baba Hakları, (İstanbul 1991), Nefsin Terbiyesi (İstanbul 1983), eserlerinden sadece bir kaçadır.

Bir Medeniyet Projesi

AHİLİK

Teşkilatlanmasıyla; tüketici hakları ve rekabetin korunması, kooperatifçilik, sivil toplum kuruluşu, sigortacılık, ürün standardı ve kalite, ombudsmanlık gibi günümüz için önemli kavramların Anadolu'daki öncü kuruluşu olmuştur.

Çağatay Yasin KARABOĞA

Esnaf ve Sanatkarlar Genel Müdürlüğü Ahilik ve Şura Daire Başkanı

AHİLİK. XIII. yüzyılda Anadolu coğrafyasında vücut bulan bir esnaf teşkilatı olmasının yanı sıra, insanlığın en önemli değerlerine hizmet eden, kaynağını İslam medeniyetinden almış, Anadolu Selçuklu devletinin mayasında, Osmanlı Devletinin kurulmasında ve cihan devleti olmasında son derece etkili olmuş bir medeniyet projesidir.

Yaşamak için yaşatmanın yanında, mükemmel insanı ve mükemmel toplumu hedefleyen ahilik sistemi, Anadolu insanına, helal yoldan alın teri ile geçinme, başı dik, kendine güvenen, minnetsiz

yaşam yeteneğini kazandıran bir ruh aşılmasıdır.

Teşkilatlanmasıyla; tüketici hakları ve rekabetin korunması, kooperatifçilik, sivil toplum kuruluşu, sigortacılık, ürün standardı ve kalite, ombudsmanlık gibi günümüz için önemli kavramların Anadolu'daki öncü kuruluşu olmuştur.

Ahiler her daim devletin yanında olmuşlar, yeri geldiği zaman ticaret ve zanaat erbabı, yeri geldiği zaman idareci ve asker olarak devlete hizmet etmişlerdir.

Ahilik sistemi; temeline ticari ah-

lakı oturtmuş; iyilik, şefkat, merhamet, doğruluk, helal kazanç, birlik ve beraberlik gibi insani değerleri yücelten bir değerler manzumesi olmuştur. Bu değerlerin kaynağını ise Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) sünnetleri oluşturmuştur.

Ahiliğin temel prensiplerini yansıtan kaynak eser fütüvvetnamelerde yer alan ahiliğe ait bazı öğretilere aşağıda yer verilmiştir:

- Namazı bırakmamak.
- Hakk'a, hukuka, hakkaniyete riayet etmek.
- Dünya yaşamına esir olmamak.
- Hayâ (ar, utanma) sahibi olmak.
- Nefsin esiri olmamak.
- Helal yoldan kazanmak.
- Muhtaç ve düşkün olan kimselelere yardımda bulunmak.
- İyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak.
- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak.
- Hata ve kusurları daima kendi nefsinde aramak.
- Maiyetinde ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek.

• Allah'ın emir ve yasaklarına uymak.

• İçi dışı, özü sözü bir olmak.

Yine, fütüvvetnamelerde geçen üç açık ve üç kapalı Ahilik prensibini şu şekilde belirtebiliriz:

Ahi:

1. Eli açık olmalı; cömertlikte bulunan insan "veren el alan elden hayırlıdır." hadis-i şerifi ışığında Hak Teala'nın lütfuna mazhar olur.

2. Kapısı açık olmalı; yani, misafirperver olmalı. Nebevi ahlakın gereği de budur.

3. Sofrası açık olmalı; yani, bir dilim ekmeğini bile paylaşabilmeli. Unutulmamalıdır ki bereketin anahtarı bu düsturda gizlidir.

4. Gözü kapalı olmalı; yani, harama ilişmemeli, ayıbı açığa çıkaran değil gizleyen olmalı. Bu şekilde Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.

5. Dili bağlı olmalı; yani, kimseye kem söz söylememeli, gıybet etmemeli ve hiçbir zaman iftira da bulunmamalı. Çünkü dil insan ruhunun aynasıdır ve o ayna her zaman pür-i pak olmalıdır.

6. Beli bağlı olmalı; yani, kimsenin namusuna, haysiyet ve

şerefine göz dikmemeli. Çünkü hayâ iman gereğidir.

İşte yukarıda belirttiğimiz prensiplerin bugün de esnaf ve tacirimize, işçi ve işverenimize kısaca, ticaret hayatının temelini aktarılması toplumun refahına önemli katkılar sağlayacaktır.

Hakkı, hukuku tesis etmiş, adaleti her daim yüceltmiş bir medeniyetin mensupları olarak;

Asırlar öncesinden günümüze uzanan ve yeni neslin yoluna ışık tutacak olan ahilik kültürünü daha iyi tanınır, bilinir hâle getirmek, manevi ve millî köklerimizi ahilikle buluşturmak ve gelecek nesillere bu kültürü en güzel şekilde aktarmak, ahilik değerlerini çağımız gerekleri doğrultusunda yeniden hayata geçirerek ekonomik, sosyal ve kültürel hayatımıza kazandırmak, milletimizin önemli hasletlerinden biri olan yardımlaşma, birlik ve beraberlik duygusu ile ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları bünyesinde barındıran ahilik değerlerini günümüz Türkiye'sine taşımak ve dünyaya tanıtmak toplumsal vazifemiz olmalıdır.

Maddenin kutsallaştığı ve mananın önemini yok olmaya başla-

Maddenin kutsallaştığı ve mananın önemini yok olmaya başladığı günümüzde; maddeye ve manaya ibretli bir şekilde basiretli gözlerle bakmayı öneren ahilik sistemi ecdadımızca bütün beşeriye hediye edilmiştir.

dığı günümüzde; maddeye ve manaya ibretli bir şekilde basiretli gözlerle bakmayı öneren ahilik sistemi ecdadımızca bütün beşeriye hediye edilmiştir.

Bu nedenle, ahilik değerlerini lacityyla ne kadar fazla yaşar ve yaşattırırsak, bu değerler o miktarda ahlakın, ticaretin ve sanayinin kısaca bütün yönleri ile sosyal ve iktisadi hayatın temel kaideleri arasında yer alacak, haksız rekabetin azaldığı, güvenli ticaretin arttığı, ürün standardının yükseldiği ve hepsinden önemlisi de birlik ve beraberlik duygusunun hâkim olduğu bir ortamı ve kardeşliğimizin pekişmesini tesis etmiş olacağız.

“Ey insanlar! Modern dünya size insanlığınızı, erdemlerinizi kaybettirmesin! Semavi âlem içinizde, arayın bulacaksınız, kapıyı vurun, açılacaktır.”

Prof. Dr. Ali KÖSE

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

MARTİN LİNGS

Bir Modern Zaman Dervişi

12 Mayıs 2005'te kaybettik onu. Bir perşembe gecesiydi. Sufilerin zikir gecesiydi perşembe. O gecede Rabbine uyku hâlinde kavuştu. Martin Lings olarak gelmişti dünyaya, ama Ebubekir Siraceddin olarak veda etmişti. 96 yaşındaydı. Yüzyılın sufisiydi. Ölümünü duyan tüm dünya Müslümanları “İnna lillahi ve inna ileyhi raciun!” (Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz!) mesajlarıyla teessürlerini bildirmişlerdi birbirlerine.

Bir İngiliz'di o. Batılı olarak dünyaya gelmişti, ama Doğulu olmuştu. Köyde doğmuş köyde ölmüştü bir Doğulu gibi. Ömrünün belki son 20 yılını köyde geçirmiş, münzevi bir hayatı tercih etmişti. Ama iki köy arasında birçok durakta oyalanmıştı. Hem Doğu'ya hem Batıya uğrayan duraklardı bunlar. Hem yıldızları hem de şehrin gece ışıklarını seyretmişti bu duraklar-

da. 1909'da İngiltere'nin Burnage köyünde (Lancashire) Protestan olarak başlayan hayat, 2005'te Londra yakınlarında yine bir köyde Müslüman olarak son bulmuştu. Hem de herkesin kendisinden razı olduğu bir sufi olarak.

Saflığını kalbinin yüzüne yansımada okumak mümkündü onun. Adını değil, kalbini ve yüzünü sufi yapmayı tercih etmişti. Tıpkı ikinci isim olarak aldığı “nur saçan” anlamına gelen Siraceddin gibi.

Melek yüzlü Batılı Müslüman bilge

Türkler de çok sevdi onu. Hikmet arayışının modern insana bakan yüzünde köşe taşı olan eserleri Türk okurlarının başucu kitabı oldu. Hz. Muhammed'in Hayatı bunlardan sadece biriydi. Yirmiye yakın eser bıraktı geriye. Bilgelik mührünü taşıyordu hepsi de.

Eserlerinin en fazla çevrildiği dil Türkçe'ydi. Türkiye ziyaretlerinin en sonuncusunda, 1996 yılında, İstanbul Belediyesi'nin düzenlediği Doğu'dan Batı'dan konferanslarını ihya etmişti. Cemal Reşit Rey tarihî günlerinden birini yaşamıştı o gün. “On Birinci Saatte Müslümanların Görevleri” başlıklı bir konuşma yapıyordu. “Melek yüzlü” bu bilge ihtiyarın sanki ötelere gelmiş bir edayla yaptığı bu konuşmaya meftun olmuştu yüzlerce insan. Lisanını bilmeseler de lisan-ı hâlini çok iyi anlıyorlardı. 12 Mayıs 2005 günü, onun Şeb-i Arus gününde, Türk meftunları da “İnna lillahi ve inna ileyhi raciun!” demişti onun için gönülden. Protestanlıktan sonraki durağı ateizmdi Martin Lings'in. Üniversite'yi Oxford'da İngiliz Edebiyatı bölümünde okumuştun. 1932 yılında mezun oldu.

1935'de Litvanya'ya gitti; Kaunas Üniversitesi'nde Anglo-Sakson ve Orta Çağ İngilizcesi dersi vermeye başladı. Ateistti, ama dünya dinlerine meraklıydı. Bu merakı onu 1938'de 29 yaşında Müslümanlığa taşıdı. Kuzey Afrikalı Müslümanlar vasıtasıyla Şeyh Ahmet el-Alevi eş-Şazeli'nin (ö. 1934) öğretisiyle tanıştı. Onu kendisine rehber edindi; Ebubekir Siraceddin'di artık.

Ahmet el-Alevi onun hayatını değiştiren adamdı. Yıllar sonra o da hayatını değiştiren adamı Yirminci Yüzyılda Bir Veli (1961) başlıklı bir kitapla ölümsüzleştirdi. 1939'da, 14 yıl ikamet edeceği Mısır'a gitti. Kahire Üniversitesi'nde, Shakespeare üzerine dersler verdi. Shakespeare uzmanlığını daha sonra Shakespeare'in Kutsal Sanatı (1966) başlıklı bir kitapla eserleştirdi. Kasım 2004'te Londra'da verdiği "Sufi or not Sufi" başlıklı konferansta da Shakespeare'in yazılarında tasavvuftan izler taşıyan mistik unsurlar olduğunu savundu.

1948'de hanımıyla birlikte hacca gitti. 1952'de İngiltere'ye döndü. Yüksek eğitimini Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu'nda Arap Dili ve Edebiyatı okuyarak devam ettirdi. Daha sonra British Museum'da çalışmaya başladı ve müzede bulunan çoğunlukla da Arapça olan Doğu elyazmalarının katalogunu hazırladı. Emekli oluncaya kadar da British Museum'da çalıştı. Kur'an yazmalarının bulunduğu bölümlerin anahtarları onun elindeydi. British Museum'daki görevi sırasında Londra Merkez Camii'nde sohbet halkaları düzenledi. Birçok İngiliz'i İslam'la tanıştırdı. Eserleri Türkçeye de çevrilen ve daha çok İslam ve İnsanlığın Kaderi

kitabıyla tanınan İngiliz mühtedi Gai Eaton bunlardan birisiydi. Bu sohbet halkaları aynı zamanda Londra'da yaşayan Müslümanların ufuklarını açıcı dersler de içermekteydi.

Batılılara İslam'ın güler yüzünü anlatıyordu

Gerçek İslam'ı tanımak isteyen Batılıların ilk adreslerinden birisiydi Martin Lings. Frithjof Schuon ve Rene Guenon gibi seleflerinin başlattığı "Batılı entelektüelleri tasavvulla buluşturma eylemi"nin belki de günümüzdeki son temsilcisiydi. Ona göre İslam'ın güler yüzüydü tasavvuf. What is Sufism? (Tasavvuf Nedir?) başlıklı eseri bir elkitabı oldu ve birçok Batılının kütüphanesini süsledi yıllarca. Doğu'yu ve Batı'yı bilen irfani bir bakışla modern dünya insanının muhtaç olduğu şeyin ne olduğunu göstermeye çalıştı kendi kültürünün insanlarına. Varlığı anlamak ve anlamlandırmak için yapılmış bir çağrıydı onunkisi: "Ey insanlar! Modern dünya size insanlığınızı, erdemlerinizi kaybettirmesin!" diye başlayan. "Semavi âlem içinizde, arayın bulacaksınız, kapıyı vurun, açılacaktır" dedi ırkdaşlarına. Tabii ki, kapının nasıl vurulacağını da gösterdi. Modern dönemde insanın Allah'la yakınlığını, dolayısıyla da varlığın sırrını kaybettiğini, ama bu sırı vakıf olma kabiliyetini tekrar kazanabileceğini düşündü. Çünkü "her ne kadar biz Allah'tan uzak idiysek de, O bize çok yakındı."

On Birinci Saat başlığını taşıyan eseri "modern dünyanın bunalımı"nı anlatıyordu. On ikiye ancak bir saat kalmıştı; zaman tükeniyordu. Bir âhir zaman tasviriydi on birinci saat. "Hiç vakit kaybetmeden on birinci saatin

sorumluluklarını yerine getirmek zorundaydık. Zamanın sonunda yapılması gereken şey, ölümden sonraki hayatı düşünmek ve ona hazırlık olmalıydı." Ama hiçbir zaman felaket tellallığına soyunmadı. Modern çağın olumsuzluklarını bilgece eleştirilerle dile getirdi. Modern çağın manevi bir hayat imkânı taşıdığını da ıkrar etti. Âhir zamanda, yani saat on birden on ikiye doğru yapılacak manevi cehdin fazlasıyla mükâfatlandırılacağını düşündü. Hikmeti her yerde aradı. "Hikmet müminin yitiğidir, nerede bulursa alır!" prensibini düşüncesine, eserlerine taşıdı. Zaten on birinci saat temsilini de İncil'deki bir darb-ı meselden almıştı.

Gelenekçi ekolün en önemli temsilcilerinden birisiydi. Ama ataların kendi birikimlerini bize aktarmaları değildi gelenekçilik ona göre. Sadece vahyin muhafaza edilerek gelecek nesillere aktarılmasıydı. Bu nedenle de gelenek, din demekti onun lügatinde. Hakikati geleneksel ekolün öncülleriyle değil, dinin öncülleriyle açıklamaktan çekinmedi. Gelenekçi ekolün bazı mensupları veya Batı'daki bazı sufiler gibi sufizmi başka dinlerin terminolojileriyle sunmaya çalışmadı.

Tasavvufun Kur'an'a ve peygambere dayandığından son derece emindi. Hucviri'den naklettiği şu sözlerle kalpten inanmıştı: "Peygamber döneminde tasavvufun adı yoktu, ama kendi vardı. Şimdi ise adı var, kendi yok."

Ruhun şad olsun Martin Lings... Şimdi Hakikat'le buluştun... Hakikat yolunda bizlere çok şey öğrettin... Öğrettiklerin için çok teşekkürler...

Dua

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Diyabet İşleri Uzmanı

EĞER duanız olmasaydı Rabbim size ne ehemmiyet verirdi?" (*Furkan, 25/77.*) diye buyuran Rab Teala, sana duan kadar kıymet vermedi mi? Dua, öyle tesirli bir ibadet ki duanla kendisine kul olmanın idrakine varmanı diledi. Seni kulluk makamına çıkarmak ve kendi cömertliğini nazara vermek istedi. Yoksa nasıl anlardın aciziyetini, çaresizliğini ve ona olan nihayetsiz muhtaçlığını. Yoksa nasıl hissederdin O'nun sonsuz gücünü, kudretini, yüceliğini.

Dua, O'na sunulan yakarışların en halisane, en içten en hesapsız olanı. Düşün ki, karanlık gecelerden daha karanlık bir anda, kimsenin el veremeyeceği, ulaşamayacağı bir yerde sen el açtığın anda, huzurunda divana durup hacetini arz edebiliyorsun. O'nun kapısını çalıyor, ondan medet umuyorsun. Kendi kulluğunu idrak, Onun kudretini ikrar etmek demek değil de nedir dua? Arzdan semaya uzanan yakarışların ulaştığı yegâne makamdır onun makamı. Ve yine o makam, hiçbir muhtacın geri çevrilmediğidir.

Uçsuz bucaksız denizde, gecenin karanlığında, balığın karnında bir umut ile Rabbine yakaran Yunus Peygamber, Rabbinin yakarışlarını duyduğunu ve ona bir çıkış yolu açacağını biliyordu. İç içe üç katmerli bir karanlık içindeydi de Rabbine şöyle niyazda bulundu:

"Senden başka ilah yoktur. Sen bütün eksiklerden uzaksın, yücesin, ben zalimlerden oldum." (*Enbiya, 21/87.*) Tek ümidi Rabbi olanların ve tüm varlığı ile Rabbine tutunanların, nasıl ihsanlara mazhar olacağını misalidir Yunus peygamber. Üç karanlığı delip geçen niyazlar, yakarışlar icabetsiz kalmadı ve Rabbi müjdeyi verdi nihayet Yunus'a: "Biz de onun duasını kabul ettik ve onu tasadan kurtardık. İşte biz, inananları böyle kurtarıyoruz." (*Enbiya, 21/88.*)

Eğer dilin Rabbe dua için açıldıysa, dua etmeye muvafık olduysan bunu Rabbinin bir ikramı kabul et. Zira sana dua etme iştiağı ve gücü bahşeden Allah Teala, sana daha pek çok ihsanlarda bulunmayı da murat etmiştir. Efendimiz kendisine dua kapısı açılan kimseye rahmet kapıları da açılır müjdesini veriyor. (*Tirmizi, Deavat, 101/3548.*) "Bana dua edin, duanızı icabet edeyim." (*Mü'min, 40/60.*) diye buyuran Mevla, muhtaçlığını arz eden kulunu elbette geri çevirmez. Zira Allah verdiği sözden caymaz. (*Al-i Imran, 3/9.*)

Duaya ne kadar muhtaç olduğunu bilsen ondan bir lahza ayrılmaz, o koruyucu silahı yere bırakmazdın. Ama insan kendini müstağni gördükçe Rabbinden ve duadan uzaklaşır, ilahî yardım ve rahmetten de nasibi kalmaz. Kendisine dünyalıktan verilir ama bilmez ki

Ne zaman Cenab-ı Hak seni duaya muvaffak kılsa, bil ki sana ihsan etmeyi dilemiştir.

İbn Ataullah İskenderi

ahireti berbat olmuştur. Kibirleşip de ibadet ve dua etmeyenlerin akıbetlerini haber veriyor Rabbimiz dua ayetinde. (Mü'min, 40/60.)

Bazen de ye'se düşersin duadan uzak dursun. Duam kabul olmadı yanılışına düşersin, sakın düşme. Bak Rabbimiz nasıl müjdeliyor kullarını: "Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınlım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm." (Bakara, 2/186.) Ama rabbin muradı senin istediğin şekilde değil de başka türlü de tecelli etmiş olabilir. İnsan hayrı ister gibi şerri de ister. Bilemez ki istediği, dua ettiği onun hayrına değildir. Ancak Yüce Allah, ibadetin kendisi, özü olan duanın da mutlaka karşılığını verir. İsteği hakkında hayırlı ise verilir, değilse mükâfatı ahirete saklanır ya da yaptığı dua günahlarına kefarete olur. (Tirmizi, Daavat, 9.)

Duanın da bir adabı, erkânı vardır unutma! Gizli ve sessiz yakarışlarla, ısrarla ve gönülden, korku ve ümit arasında yaparsan indi ilahide makbul olur o dua. Öncesinde seni duaya muvafık kılan Rabbe hamt ve Rasulüne salavat etmen duanın adabındandır. Zira böyle dua etmeyi öğretti ashabına Yüce Nebi. Seher vaktinde, rahmet kapıları açılır ki, duaların icabet vaktidir. Niyazlar, yakarışlar kanatlanır, Rabbe ulaşır. Sadece nefsin için isteme, zira

duaya muhtaçtır her insan. Üstelik günahsız ağızla yaparsan duayı icabete daha şayan sayılır. Kim beridir günahtan diye sorarsan, hiçbir nefis diğer bir nefsin günahını taşımaz. Bundan sebep kardeşin, eşin, dostun için yaptığın dua, günahsız ağızla yapılan duadır, der Hz. Mevlana.

Sonu gelmez ihtiyaç ve isteklerle malul insan, nasıl da muhtaçtır Yüce Mevla'ya. Tüm kapılar kapansa da O'nun kapısı her zaman açık, hazineleri sonsuzdur. Verdiği zaman hesapsız verir de hiç eksilmez rahmet hazinelerinden. Cömertlerin en cömerdi olan Hak Teala, aciziyetini, zayıflığını ve hacetini kendisine arz eden kullarını geri çevirmez ve mahrum etmez. "Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz." diye dua etmemizi buyuran Rabbimiz, vermeyeceği şeyi kuluna ister miydi? O'nun kapısı ümitsizlik kapısı değil aksine ümitlerin ve muştuların kalplere aktığı ümit kapısıdır. Duanın en güzelini, en özünü, en kabule şayan olanını yapan Efendiler Efendisinin duasıyla bitirelim:

"Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik, güzellik ve nimet ver, ahirette de iyilik, güzellik ve nimet ver, bizi cehennem azabından korusun." (Buhari, De'avat, 55.)

Ensar Şehri Kilis ve Ubeyde

Sema YİĞİT
Ankara İl Başvaizi

Ubeyde babası iş aramaya gittiğinde evinin erkeği oluyor misafir ağırlayan ve yedi aylık kızkardeşi Nihal'in de ağabeyi aynı zamanda. Büyüklerinden öğrenmiş olduğu misafirperverliği ispatlıyor minik elleriyle buyur ederken bizi...

KILIS, büyüklerin sohbetinde adını sıkça duyduğum benim için esrarengiz ve büyümlü bir mekân olarak çocuk zihnimde yer eden bir şehir...Bu nedenle belki de bu şehre hep muhabbet duydum. Ama Kilis'i sevmek için çok daha güçlü nedenlerim var artık. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından ülkemize sığınan mültecilere ev sahipliği yapan şehirlerden biri Kilis. Ev sahipliği

dediysem, kendi nüfusundan çok daha fazla mülteciyi ağırlayan türden. Yani dünya üzerinde eşine rastlanılmayan bir insanlık dersi veriyor Kilis halkı tüm dünyaya. Ve işte tam da bu nedenle Ensar Şehri olarak anılmayı hak ediyor...

Uçağımız iniyor ve beni karşılamak için gelmiş güzel insanlarla buluşuyoruz. Gaziantep Havalimanı'ndan Kilis'e doğru yola çıkıyoruz. Geceyi Kilis Polisevi'nde geçirip sabah tam sözleştiğimiz saatte buluşuyoruz. Programımız sabah saat onda. Kilis İl Müftülüğümüzün Dünya Kadınlar Günü münasebeti ile düzenlediği "Göç Bağlamında Kadın ve Dayanışma" konulu konferans için buradayım. Tam iki gün önce yani 8 Mart'ta Kilis üzerine sınır ötesinden roketler atıldı ve Dünya Kadınlar Gününde bir kadın ve bir çocuk hayatını kaybetti. Bu yaman çelişkiyi ruhumuzda hissediyoruz. Programa

katılım konusunda bu nedenle küçük bir endişe var, ancak salon hıncahınç doluyor. Kilis valimizin ve rektörümüzün muhterem eşleri de programımıza teşrif ediyorlar. İl müftümüzün açılış konuşmasının ardından konferansa geçiyoruz. İnsanlık tarihi kadar eski olan göç ve peygamberlerin hicretini konuşuyoruz. Hicret deyince Hz. Hacer'i anmadan olmaz. Allah Rasulünün Medine'ye hicretini hatırlıyoruz birlikte, Efendimizin kızı Hz. Zeyneb'i, tek başına hicret eden yiğit kadın Hz. Ümmü Gülsüm'ü de... şair Muhammed İkbâl'le bitiriyoruz konuşmamızı, şiirinde öldükten sonra Rasulüllah'a (s.a.s.): "Efendim sana bir şişe kan getirdim. Bu senin ümmetinin namusudur, şerefidir, vicdanıdır. Bu Trablusgarbda Çanakkale'de şehit olan askerlerinin kanıdır." diyor İkbâl. Ve Efendimiz bize de sorarsa ne getirdin diye. "Efendim! Sana bu asil milletin misafirperverliğini

getirdik. Kilis halkının merhamesini, Türkiye'nin devleti ve milletiyle bir bütün olarak sergilediği insanlığı ve cömertliği getirdik. Yanımızda bu yüzyılda insanlık destanı yazan güzel coğrafyamızın güzel insanların vicdanı var, yüreği var... Duygulu anlar yaşıyoruz...

Öğleden sonra Kilis Kız İmam Hatip Lisesinde bizi bekleyen kızlarımızla buluşuyoruz. Kabul olmuş dualarımız onlar bizim, aynı zamanda umutlarımız. Güzel şeyler olacak inşaallah bu memlekette, enerjilerinden, yüzlerindeki gülümsemelerden gençlik aşısı depoluyoruz. Yüce ideallere sahip olmanın, güzel amaçlar uğruna yaşamanın ve asla yılmadan hedefe doğru yürümenin, inanlı insan olmanın değerini konuşuyoruz birlikte. Değerli insan olmanın değerlere sahip çıkmanın aşamalarını birlikte keşfediyoruz. Ayrılmak zor oluyor onlardan, bir gece daha kalmamızı, bizi evlerinde akşam yemeğinde ağırlamak istediklerini söylüyorlar. Tebessüm ediyoruz bu sevimli davetlere ve belki bir gün tekrar buluşma duasıyla Kilis'i bir kez daha sevdiğimizi düşünerek veda ediyoruz gençlere... Ümidimiz daha bir artıyor gelecek adına, dünyamızda yaşanan tüm olumsuzluklara inat...

Artık biraz daha hızlandırıyoruz adımlarımızı. Çünkü Kilis'te yapmak istediğimiz bir ziyaret daha var. Sımira doğru yola koyuluyoruz. Öncüpınar Konteynerkente yaklaşıırken içeri girme ihtimalimiz üzerine konuşuyoruz yol arkadaşlarımla. Güvenlik nedeniyle girişler sınırlı ancak İl Müftümüzün telefonu işe yanyor ve bizi alıyorlar. Hemen gözümüzü Diyanet İşleri Başkanlığımızın aşevi takılıyor, gururlanıyorum bu hizmetten. Burada pişen yemek ve ekmekler sınırın ötesine

gidiyor, orada çadırlarda onbinlerce Suriyeli olduğunu öğreniyoruz. On iki bin kişinin kaldığı konteynerkent sokaklarında bir süre yürüyoruz. Rastgele bir ziyaret yapmak için bakınırken solumuzda pencerede bir çocukla selamlaşıyoruz. Derken içerideki kadınlar çıkıyor dışarı. Es-selamü aleyküm diyoruz ve aleyküm selam diyor hanımlar, ortak kelimelerimizi kullanıyoruz keyifle. İçeri girmek için izin istiyoruz, elbette diyorlar ve bizi buyur ediyorlar evlerine, defalarca tefaddal diyorlar. Konteyner evlerine değil yüreklerine çağırıyorlar âdeta. "Burası matbah" diyor mutfak olarak kullandığı iki odadan birini gösteriyor. Küçük bir banyo var kenarda, "hammam" diyor burası da. Geriye kalan diğer oda ise hem salon, hem oturma odası hem de misafir odası işlevi gören tek odaları. Bütün ev kamyon kasası büyüklüğünde bir alan diye düşünüyorum. Odaya doğru buyur ediyoruz, içeri girip oturmamız için ısrar ediyorlar. Az önce camda gördüğümüz çocuk koşarak odaya giriyor ve boş odada bize doğru dönüyor. Sağ eli ile yerdeki minderleri işaret ederek hiç konuşmadan, kıpırdamadan öylece duruyor minik bedeniyile. Göz göze geliyoruz, gözleri ile bizi kalbimizden tutup içeri davet ediyor büyük bir özenle... Ubeyde... Daha iki yaşında bir bebek sayılır hâlâ bana göre. Adı da bedeni gibi şahitlik ediyor minikliğine... Ubeyde... Minik kul... Ubeyde babası iş aramaya gittiğinde evinin erkeği oluyor misafir ağırlayan ve yedi aylık kızkardeşi Nihal'in de ağabeyi aynı zamanda. Büyüklerinden öğrenmiş olduğu misafirperverliği ispatlıyor minik elleriyle buyur ederken bizi... İçimde bir sızı yolunu kaybetmiş gibi ordan oraya geziniyor. İki yaşında bir çocuğu hızlıca büyüten

nedenleri düşünmemeye çalışarak oturuyoruz yerdeki minderlere. Gözlerini hiç ayırmıyor bizden Ubeyde, biz annesiyle konuşurken bilindik şımarıklıklar sergilemiyor. Ubeyde'nin annesi matematik öğretmeni olduğunu söylüyor Suriye'deyken, ama artık diyor ve yarım kalan cümlesini boyun bükerek öylece bırakıyor odanın ortasına. Kızkardeşini tanıstırıyor bizimle ve hemen yanıma oturan annesini. Çocukları seviyoruz bir süre, savaştan hiç bahsetmeden. Çocuklar, savaşı bile tahammül edilebilir bir duruma çevirebilen çocuklar...

Biraz daha sohbet edip izin istiyoruz kalkmak için. Hep bir ağızdan "gahve, gahve" diyorlar ve izin vermiyorlar. İtiraz etmiyoruz. Ubeyde'nin çektiğimiz fotoğraflarını gösteriyoruz telefonlarımızdan. Ubeyde içten içe memnun olmuş ama bunu çok belli etmek istemeyen bir koca adam gibi bakıyor telefonun ekranına. Kahvelerimiz geliyor. Suriye'ye özgü "hell"li (kakuleli) kahvelerimizi yudumluyoruz. Biz biriz, kardeşiz diyor konteyner komşusu olan hanım. Elbette kardeşiz diyoruz. Biz sizi Allah için seviyoruz ve dua ediyoruz... Bizim insanımızın ikram ettiklerinden onlar da bize ikram ediyor yüzlerinde hiç eksik olmayan bir tebessüm ve minnetle... Ne kadar da benziyor misafirperverliğimiz. Kardeşiz ne de olsa Müslümanız elhamdülillah... Vedalaşıyoruz, Allah'a emanet ediyoruz birbirimizi... Ubeyde eşlik ediyor bir süre yalınayak... minicik elleriyle el sallıyor bize kocaman yürekli Ubeyde... Ankara'ya dönerken buruk bir duyguyla, ensar olma bilincine hayat veren güzel insanları ve Ubeyde'yi bırakıyorum ama asla yalnız olmadıklarımı bilerek...

Kalemler Burak Sayfalar Refref OLUNCA

Yrd. Doç. Dr. Musa TOZLU

Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Sözlüklerde göge çıkma, yukarı çıkma aracı ve merdiven gibi anlamlara gelen miraç, terim olarak ise Hz. Peygamber'in hicretten bir yıl önce Recep ayının 27. gecesini, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişini ve oradan da göge yükselmesini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'in 17 ve 53. sureleri olan İsrâ ve Necm'de bu olaydan bahseden ayetler vardır. Ayrıca birçok hadis-i şerifte de o gece yaşananlarla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verildiği görülür.

Mevlit, regaip, miraç, berat ve kadir gibi mübarek gün ve gecelerin birtakım faaliyetler tertip edilerek tören, şenlik hatta bayram havası içerisinde kutlanması; ilk zamanlardan bugüne kadar İslam coğrafyasında varlığını muhafaza ettirmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise, II. Selim döneminde (1566-1574) camilerin kandillerle süslenmesinden dolayı kandil adını alan bu mübarek gecelerin kutlanması ayrı bir önem arz etmekteydi. Mevlit ve Kadir geceleri devlet erkânının en üst seviyede katılımıyla ve son derece ihtişamlı bir şekilde icra e-

Miraç, iki bölümden meydana gelmiştir. Burak eşliğinde Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidilişe gece yürüyüşü anlamında isra, oradan göğe yükselmeye de miraç denilir.

dilirken; Regaip, Miraç ve Berat geceleri daha sade törenlerle kutlanılırdı. Bu durumun sebebi olarak ikinci gruptaki geceler hakkında farklı rivayetlerin olması gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nde Miraç Gecesi'ndeki faaliyetlerin gelenek haline gelmesi, 1577'de III. Murat'ın fermanı ile olmuştur. O gece camiler ve minareler aydınlatılırken şehirdeki büyük camilere de mahyalar asılırdı. Gündüzden temizlenen camilere akşam ezanından sonra cemaat toplanmaya başlardı. Yatsı namazından önce konusu miraç hadisesi olan vaazlar verilir, namazdan sonra da mevlit ya da miraç mucizesinin anlatıldığı edebî eserlerin genel bir adı olan Miraciye okunurdu. Bunlardan biri okunmayacaksa hafızların okuduğu aşırı dinleyen cemaat ya evine döner ya da nafile namaz kılardı. (Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s. 83.)

Klasik Türk edebiyatında Hz. Peygamber'in miraç mucizesinin konu olarak ele alındığı eserlere Miraciye ya da Miraçname denilmektedir. Daha çok kaside ve mesnevi nazım şekilleriyle yazılmışlardır.

Nat ve mevlit gibi Hz. Muhammed (s.a.s.) sevgi ve övgüsüne bağlı olarak teşekkül eden ve oldukça rağbet gören edebî türlerimizdendir. Miraciye ya da Miraçnamelerin Recep ayının 27. gecesi camilerde ve özel dinî toplantılarda, tıpkı mevlitler gibi musikisiz olarak makamla okunması eski geleneklerimizdendir. Makamla okuma işini yapanlara ise miraçhan denilmekteydi. Bu tür Miraciyeler içinde Nayi Osman Dede (öl. 1729)'nin miraciyesi oldukça meşhur olup birkaç farklı makamda bestelenmiştir. (İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 285.) Nayi Osman Dede'nin miraciyesinin okuma merasimi şu şekilde gerçekleşmekteydi: Farz namazından sonra miraçhanlar, mihraba yakın bir yerde, bir kürsü etrafında toplanırken; hafızlar ve zakirler de onların çevrelerinde yer alırlardı. Töreni idare eden miraçhanın işareti üzerine bir hafız, İsra suresinden bir aşır okurdu. Sonra bahre çıkan iki miraçhan eseri icraya başlardı. Miraciyenin her mısramın besteyle okunmasından sonra hafızlar ve zakirlerin oluşturduğu koro "sallu aleyh",

“minne salah” ve “ikbel ya mucib” ifadelerinden birini makamına göre okurdu. Miraçhanların sayısı yeterliyse ikişer ikişer bahre çıkarlar, değilse iki miraçhan bu işi sonuna kadar götürürdü. Miraç gecesi Cebrail’in Hz. Peygamber’e süt ikram etmesini yâd etmek amacıyla olsa gerek, merasim sırasında da dinleyenlere ve okuyanlara şekerli soğuk süt ikram edilirdi. (Metin Akar, age. s. 83-84.)

Asli hüviyetiyle miraç yalnızca iki cihanın efendisi Hz. Muhammed (s.a.s.)’e mahsustur. Klasik Türk edebiyatı şairleri ise bu mucizeye kendi açılarından bakmışlar ve hadisenin bir izdüşümünü yaşamak ve yaşatmak adına hayal atlarına binip o gecenin yamaçlarında gezinmişlerdir. Bu kutlu geceye dair pek çok şair kalem oynatmıştır. Biz, 17. yüzyılda Bosna’da yaşamış ve aynı devlet dairesinde çalışmış olan iki şair; Sabit ve Âsım’ın miracıyelerinden hareketle o gece yaşananlara dair; fazlası yazının sınırlarının aşılmasına neden olacağından sadece birkaç örnek beyit vermek istiyoruz.

Mevlit, regaip, miraç, berat ve kadir gibi mübarek gün ve gecelerin birtakım faaliyetler tertip edilerek tören, şenlik hatta bayram havası içerisinde kutlanması; ilk zamanlardan bugüne kadar İslam coğrafyasında varlığını muhafaza ettirmiştir.

Rivayetlerde miraç hadisesinin, Hz. Ali’nin kız kardeşi ve Hz. Peygamber’in amcasının kızı olan Ümmü Hânî’nin evinde, yatsı namazından sonra istirahat ettiği esnada gerçekleştiğinden bahsedilir. Cebrail beraberinde gül renkli ve zümrüt eyerli bir hediye olan Burak’la gelir. Cenab-ı Allah’ın davetini kendisine iletir. Allah (c.c.) habibinin ilâhî âlemleri görmesini ve feza ülkesinin onun gelişiyle şeref bulmasını istemektedir:

*Harîm-i Kabe-i ulyâda devletle saâdetle
Serây-ı Ümmü Hânî idi ol şeb Hazrete me'vâ
(Sâbit)*

*Burâk ile gelüp ferhunde demde Hazret-i Cibrîl
Didi ey enbiyânın cümlesinden eşref ü alâ
(Âsım)*

*Selâm itdi sana Hallâk-ı âlem fart-ı izzetle
Bu gülgün u zümürred zîni hem itdi sana atâ
(Âsım)*

*Binüp gelsün habibim âlem-i lâhûtu seyr itsün
Kudûmından şeref bulsun fezâ-yı mülket-i kübrâ
(Sâbit)*

Miraç, iki bölümden meydana gelmiştir. Burak eşliğinde Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidilişe gece yürüyüşü anlamında isra, oradan göğe yükselmeye de miraç denilir. Miraciyelerde, isranın bir adımında gerçekleşmesi ve orada Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere namaz kıldırması şu şekilde ifade edilir:

*Nuhustîn hatvede Allâhu ekber bu ne süratdür
İkâmetgâhu oldı ol imâmun Mescid-i Aksâ
(Sâbit)*

*Geçüp pîş-i sufûf-ı enbiyâya muktedâ oldı
İmâm-ı hâfîzu'l-Kur'ân hatîb-i minber-i Levlâ
(Âsım)*

O gece, beşer âlemine ait tüm bilgilerin son noktası olduğuna ve cennet nehirlerinin de altından aktığına inanılan Sidretü'l-Münteha'ya geldiğinde; edebiyatımızda tavus-ı kutsi adıyla da bilinen Cebrail daha öteye geçemez ve üzüntüsünden dolayı inilti sesleri ufukları kaplar:

*Geçince Sidre'yi tâvus-ı kudsi kaldı bî-hem-dem
Aceb mi tutsa âfâkı sadâ-yı âh-ı vahşet-zâ
(Âsım)*

Bundan sonraki yol arkadaşı ise Refref'tir. Refref eşliğinde nur ve zulmetten meydana gelmiş yüz bin perdeden geçilir ve sonunda Hz. Peygamber özel bir yerde tek başına kalır:

*Anunla sad hezârân perde geçdi nûr u zulmetten
Kalup Refref de âhir gitti Ahmed yekkü vü tenhâ
(Sâbit)*

Burası şehâdet âlemine dair hiçbir şeyin olmadığı bir yerdir. Ne yer ne de gök vardır. Ne herhangi bir yön ne de tabiata dair bir unsur... Hatta arş dahi ortada yoktur:

*İrişdi bir yere kim şeş-cihet yok çâr-unsur yok
Zemîn ü âsumân nâ-bûd ü arş ü ferş nâ-peydâ
(Sâbit)*

Bazı tefsirlerde Necm suresi 10. ayete dayanılarak Cenab-ı Allah ile Hz. Peygamber arasında bir konuşma gerçekleştiği öne sürülür. Hatta tahiyat duası ve Bakara suresinin son iki ayetinin bu konuşma neticesinde hediye edildiği de söylenir. Şaire göre de o gece bir konuşma gerçekleşmiştir. Fakat harflerden ve sestem arınmış bir konuşmadır bu:

*O bezm-i pür-safâda çok suâl ü çok cevâb oldı
Tekellüm bî-hurûf ü bî-sadâ vü savt idi ammâ
(Sâbit)*

Miraç hadisesinin İslam âlemi açısından en önemli tarafı; hiç şüphesiz, beş vakit namazın o gece farz kılınmasıdır. İlahî âlemlerden ümmet-i Muhammed (s.a.s.)'e gönderilmiş bir hediyedir namaz. Bu durum anlatıldığı bir beyitte, kıymetli ve eşsiz bir inci olarak vasfedilir namaz:

*Getürdi hokka-i lalinde mevdû cânib-i Hakk'dan
Cemî-i ümmete beş dâne zî-kıymet dür-i yektâ
(Âsım)*

Miraciyeler, tıpkı naat, mevlit, hilye vb. gibi, bu ümmetin peygamberine olan sevgisi ve hürmetinin mahsulü edebî türlerdendir. Şairler, Miraç Gecesi'ni daha iyi idrak edebilmek ve bu eşsiz hadiseyi sonraki nesillere layıkıyla aktarabilmek adına kalemlerini Burak, sayfalarını da Refref yapmışlar ve yetenekleri nispetinde bu gecenin semalarında yol almışlardır.

Muhammet Emin GÜRDAMUR

Piyasanın Güçlerine DİRENEBİLMEK

HAYATIMIZ ve onu biçimlendiren her şey ışık hızıyla değişiyor. Bu değişimi hayra yoracak sebeplerden mahrumuz. Görünmez bir el mütemadiyen ihtiyaçlarımızı çoğaltıp bizi azaltıyor. Evlerimiz, işlerimiz, taşıtlarımız, iletişim biçimlerimiz, onların çevresinde şekillenen alışkanlıklarımız şiddetli bir hortuma maruz kalmışçasına eski yerlerinden sökülüyor, havalanıyor ve bir sonraki hortuma karşı daha savunmasız bir düzensizlik içinde etrafa saçılıyor.

Hangi tarih kitabı, yaşamın böylesine anbean yıkıma uğradığı, anbean savruluş içinde olduğu bir devirden bahsetti? Hangi fanus felaketlerin en büyüğünün gözle görünmeyen ordular marifetiyle ele avuca gelmeyen silahlarla insanogluna tattırılacağından haber verdi? Hangi bilgelik taşıdığı bütün anlamlarla birlikte insan soyunun piyasa adlı bir ayna karşısında paramparça olacağını, ayaklar altına alınıp ve süpürüleceğini öngörebildi?

Piyasa! Sözlükler onun insanların mal satmak için bir araya geldiği, arz ve talebin karşılaştığı alan olduğunu söylüyor. Çarşı-pazarın masumiyetine fersah fersah uzak bu muhteris kavram, geleneksel ticaretin istinat duvarlarını yıkıp yaşamın bütün alanlarına nüfuz ettiğinde insan çoktan onun büyümesine kapılmış, ağına düşmüş, çarmihına çivilenmiş olacaktı.

Charles Chaplin'in Modern Zamanlar'ı, fabrikanın üretim bandına bir türlü adapte olamayan, işi eline yüzüne bulaştıran bir kişi üzerinden modern zamana eleştiriydi. Ama asıl ironi, üretim çılgınlığının, işçilerin yemek paydoslarında kaybedecekleri zamanı telafi etmek üzere icat edilen yemek yedirme aparatına oturtulan Chaplin'in bir şey yiyemediğinde de makine tarafından ağzının silinmeye devam ediliyor oluşuydu. Ortada insana dair bir şeyin olmadığını imleyen sahne, hikâyenin bizatihi tamamıydı. Makineleştirilen ve çarklar arası sıkıştırılan insan metaforları, esasen standardizasyona maruz kalan modern bireyin beyaz perdede kendisiyle yüzleşmesiydi.

İnsanı üretim bandının başında veya makine dişlilerinin arasında harcayan yüzyılı kâbusun dibi zannedenler, insanlık adına umudunu yitirmemeleri için ancak fena halde yanıltılmışlardı. İstikbal, Chaplin'in hayal bile edemeyeceği süreçlere gebeydi. Bir fabrika düzeneğinden çok daha ince, çok daha sofistike yol ve yöntemlerle, insan bizatihi kendisini, daha doğrusu kitleler topyekun kendilerini canlı, nefes alıp veren, eğlenen, alışveriş yapan bir üretim bandı olarak

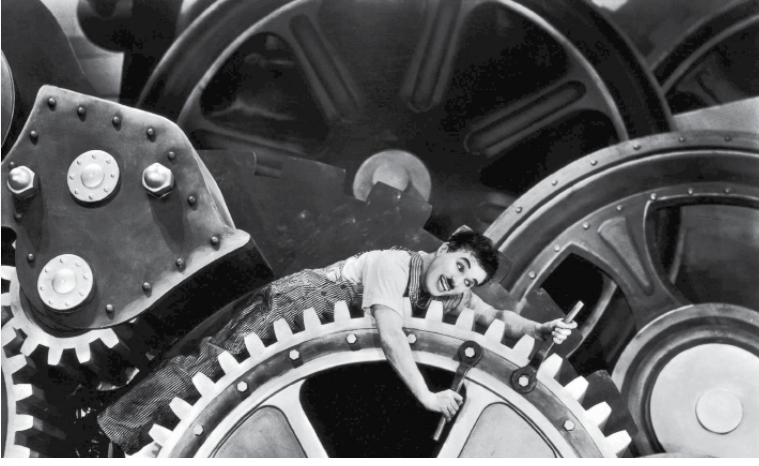
Akılın sarsılmaz rehberliğinde modern zamanların aynılaştıran, sıradan kılan zevksizlikleri ve falsoları, akılın alaşağı edildiği bir sonraki dalgada onarılmış, pansuman edilmiş ve yepyeni bir atmosfer eşliğinde insana yedirilmişti; postmodernizm.

bulacaklardı. Zevkleri, ilgileri, sosyal hesapları ve tarzlarıyla insanı sanal bir değirmenin hem taşı hem darısı yapmak ancak şeytanın aklına gelecek cinsten bir işti. Hem döllenemeyen hem döleyen insan, başına gelen şeyden habersizdir. Akılın sarsılmaz rehberliğinde modern zamanların aynılaştıran, sıradan kılan zevksizlikleri ve falsoları, akılın alaşağı edildiği bir sonraki dalgada onarılmış, pansuman edilmiş ve yepyeni bir atmosfer eşliğinde insana yedirilmişti; postmodernizm. Modern zamanların klişelerine, pozitivizmin didaktik şablonuna dudak bükerek akılın hegemonyasını yırtıp atmaya, özgürleşmeye, özgünleşmeye, biricikleşmeye yeltenen insan tam da bu saiklerle çalışan yepyeni bir cenderenin ağına düşecekti. Düştü de. İnsana dair sonuçlarından hareketle denilebilir ki, ne burnundan kıl aldırılmayan akıl katı egemenliği ve ne de onu tahtından eden postmodern dalga birbirinden farklı şeylerdi. Birincisi insanı doğrudan ve kabaca, ikincisi dolaylı ve ince bir taktikle şeyleştirdi. Sanatta ve hayatta meydana getirdiği çok boyutlu izdüşümleri bir kenara bırakıp postmodern durumun mottosuna göz atmak bile ortaya çıkan ahlaki açığı anlatmaya muktedirdir; anything goes! Yani, her şey uyar! Taşdığı imkân bakımından modernizmle arasında neden fark olsun ki? Ka-

pitalizmin büyük tekeri dönmeye devam ediyor.

Batı'dan başlayıp doğuya doğru yuvarlanan büyük ve korkunç çarkın arasına sıkışan ve çılgınlığı basan Kafka'nın Dönüşüm'ü, ailesinin geçimini sağlamak için gezici bir pazarlamacı olarak çalışan Gregor Samsa'nın bir sabah yatağında kendini bir böceğe dönmüş bulmasıyla başlar. Böceğe dönüşen insan bir çılgınlıktı. Ama bu çılgınlığın trajik yanı, hikayeyi tercümesinden okuyanlar için biraz daha derindeydi. Eserin orijinalinde kullanılan "ungeziefer" kelimesi Türkçeye "böcek" olarak çevrilmişse de Orta Almanya'da "ungeziefer"ın kelime anlamı, kurban edilmeye uygun olmayan kirli hayvan demektir. Hâşere gibi. Tiksinc, işe yaramaz, soğuk. Her tercüme gibi anlamın bir kısmı masaya dökülmüş, ama yine de çalıştığı firmaya köle olan Gregor'un özgürleşmesinin ancak kurban edilmeye bile layık olmayan bir böceğe dönüşmesiyle mümkün olduğuna dair açık gönderme zayıf olmamıştı. Gregor Samsa'yı odasında bir köşede ölüp gitmek beklemektedir.

İnsan için elverişli bütün sığınaklar, başta hanesi olmak üzere piyasaya teslim oldu. Artık evlerden konuşurken mübarek bir sığınaktan, bir limandan, bir ocaktan bahsetmiyoruz; farkında

olmadan alınıp satılan bir gayrimenkulden, ticari değere malik bir konuttan söz ediyoruz. Yeryüzünün sırtında dolaştığımız bineklerimiz, Allah'ın bize lütfu olan yavrularımızın, gittikçe daha literal bir gramere teslim olan ibadetlerimizin, hayır hasenatımızın çehresinde borsa göstergelerinin soğuk, kırmızı ve akışkan yazılarına benzer gölgeler oynuyor. En kötüsü de, insandan söz ederken aslında onun gelirinden, yaşam standardından, statüsünden bahsediyoruz. Hâlbuki kanayıp duran bunca yaranın müsebbibi olduğu kadar merhemiydi de insan.

Maruz kaldığımız fırtına, üzerinde deney yapılırken kontrolden çıkmış bir ucube gibi geçmişte insan elinden insani kaygılarla çıkmış bütün incelikleri yerle bir ettikten sonra, başını kaldırıp hayvani bir saldırganlıkla gelecekte tekrar kurulması muhtemel inceliklere hücum ediyor. Bu saldırı anında hayata dair herhangi bir incelik yer bulamıyor, tutunamıyor, nefes alıp veremiyor. Sadece şehir, hane ve insan değil bu fırtınaya maruz kalan; ensesinde boza pişirilen, tehdit altında olan bütün bir insanlık! Arkalarında kıyameti bırakarak yollara düşen mülteciler için bir giyim firmasının tasarlayıp piyasaya sürdüğü “çocuklar için mülteci kostümleri”, gelen tepkiler üzerine

dünyaca ünlü alışveriş platformu tarafından her ne kadar sumen altı edildiyse de, piyasanın kullanılmaktan hicap duyacağı hiçbir değer kalmadığını göstermesi bakımından trajik bir misal olarak hafızalarımıza kazandı.

Eski zaman dervişlerinden biri eğer dünyadan geçiyor olsaydı, lafı uzatmaz, yeryüzünün bütün gün batımlarının insana baktığını söylemekle yetinirdi. Tanpınar, “Her şeyin bir çaresi vardır. Fakat insan bozuldu mu, bunun çaresi yoktur.” demişti. Bugün de dünkü gibi kurban edilmekte olan insan. Ara sıra dekor değiştiren bu ilkel ayın, yeryüzünü yabanıl otlar gibi istila eden bir kötülükten değil, o kötülüğü tolere etmemizden, normalleştirmemizden besleniyor. Cümle insafsızlık bizim vurdumduymazlığımızdan nemalanıyor. Kaybettikçe daha da kaybetmemizin nedeni bu.

Acıları, zulümleri, ölümleri nesneleştiren, insanı amelleriyle birlikte rakamların boyunduruğuna iten süreçlere razı olmakla, o süreçlere alışmak arasında ne fark var? Asıl felaket, felakete alışmaktır. Vaktiyle Chaplin'in de bir savunma silahı olarak kullandığı yüz ifadesini hatırlayalım. Olup biten gayriinsani bütün süreçlere karşı içtenlikle kuşanacağımız şaşkınlık, bizim tam da öldürülmek istenen yerimize kalkan

olacak. İnsanı şeyleştiren bütün felaketleri şaşkınlıkla karşılamak bizi diri tutacak. Alışmak teslim olmaktır. İnsanı doğumundan ölümüne kadar yarış atı gibi koş-turan, durup dinlenmesine, nereden geldiğini, nereye gittiğini düşünmesine fırsat vermeyen bu çılgınlığa aklımız yattığı an, işte o an nesiller boyu kaybetmiş olacağız. Piyasalaşan dünyaya hayretle mukabele edebildiğimiz sürece nihai zaferi onlara tattırmayacağız. Biz hayret ettikçe onlar toparlayamayacak!

Doğan her bebeğe bir mucizeye bakar gibi baktıkça, uçan kuşu, akan suyu, güneşi, toprağı, ölü-yü, diriye ayet okur gibi okudukça, insan eliyle muhasara edilmiş sınırları aşip öteye geçtikçe, fitratın hormonsuz topraklarında yalnız ayak yürüdükçe, yürüyebildikçe; kelimelerin, kuramların, üretim bandının, görünür ve görünmez prangaların ve cümle ilkel ayınların üstesinden gelmiş olacağız. Gregor Samsa öldü, ölenler geri gelmez artık. Ama bize emanet edilmiş hayatlarımızı piyasanın şerrinden muhafaza edebiliriz. Milyarlarca insanı böceğe çevirenlere bir bedel ödebiliriz. Nasıl mı? Evimizi, soframızı, huzurumuzu fotoğraflayıp ucunu bucağını bilmediğimiz bir networka yüklemekten, ardında katıksız bir şirket işleyişi saklı olan sanal platformlara cümbür cemaat abanmaktan azıcık geri durarak... Kolay mı, değil elbette. Ne demiştik, piyasa denen muhteris, geleneksel ticaretin istinat duvarlarını yıkıp yaşamın bütün alanlarına nüfuz ettiğinde, insan çoktan onun büyümesine kapılmış, ağına düşmüş, çarımına çivilenmiş olacaktı. Ağ o ağ, çivi o çivi.

H Ü Z Ü N D İ Y A R I Kerbela'ya yolculuk

Doç. Dr. Enver ARPA
DİB Başkanlık Müşaviri

Kerbela; hüznün diyarı, Müslümanların üzüntü kaynağıdır. Kutlu elçilerinin göz aydınlığı sevgili torununun beraberindekilerle birlikte yürekler sızlatan şehadetinin mekânıdır.

KERBELA: hüznün diyarı, Müslümanların üzüntü kaynağıdır. Kutlu elçilerinin göz aydınlığı sevgili torununun beraberindekilerle birlikte yürekler sızlatan şehadetinin mekânıdır. Asırlardır acılanı terennüm edilen, kasideleri yazılan, türküleri bestelenen Kerbela'yı ilk defa ziyaret etme fırsatı bulmuştum.

Bağdat ziyaretimizin ardından Kerbela ve Necef'e gitmek üzere araçla yola koyulduk. Bize eşlik eden Iraklı kaptanımızla güven içerisinde devam eden neşeli bir yolculukla Kerbela'ya doğru ilerlerken karşımıza Kerbela'ya 50 km kaldığını belirten yol levhası çıkınca kelimelerle tarif edemeyeceğim bir duyguya kapıldım.

Sanki bir rüya görmüş gibiydim. İsmi duyulduğunda hüznü ve elemi çağrıştıran Kerbela'ya; ilim ve ulema diyarı, Hz. Ali Efendimizin ikametgâhı Küfe'ye yakınlığımızı hissetmeye başlayınca, merakım artmaya başladı.

120 km'lik Bağdat-Kerbela yolu 3 saatte ancak katedebildik. Yollarda yoğun bir trafik vardı.

Seyahatimiz Şii dünyasının “Erbain” olarak isimlendirildiği döneme denk gelmişti. Hz. Hüseyin efendimizin şehadetinin 40. gününe denk gelen “Erbain” Şii geleneğinde önemli bir ritüeldir. Şiiler, çeşitli bölgelerden kırkıncı günde Kerbela’da olacak şekilde yaya olarak yola çıkarak buraya doğru yürürler. Meşhet ve Basra gibi uzak bölgelerden gelecek olanlar seyahatimizin yaşandığı günlerde yola çıkmışlardı. Kimileri ise önceden gelip Kerbela’ya yerleşerek “Erbain”i beklemeye başlamışlardı. Öte yandan Irak’ta yaşanmakta olan çatışmalardan etkilenen pek çok insan, daha güvenli olan ve çatışma yaşanmayan bu bölgeye göç etmişti. Özellikle de çatışma bölgelerinde yaşamakta olan Şii Türkmenlerin yoğun bir şekilde bu bölgeye göç ettiklerini öğrendik. Erbain dönemi ve göç olaylarını bir araya gelince bölge oldukça yoğun bir trafiğe sahip olmuştur. Bu diyarlarda her şey Hz. Hüseyin’e endekslenmiş. Her taraf Hz. Hüseyin ismi veya onunla ilgili sözlerle süslenmiş. Farklı şiarların bulunduğu siyah ve yeşil flamalar neredeyse tüm direkleri, evlerin çatılarını, reklam panolarını, araçları donatmış. Seyahatimiz boyunca Hz. Hüseyin’in anılmadığı bir konuşma veya buluşma vaki olmadı. Burada hayatın tam merkezinde Hz. Hüseyin var. Belki de “Erbain” dönemi olduğu için bu yoğunluğa ulaşmıştı. Bu mevsimde Hz. Hüseyin yoğun bir şekilde gündeme taşınıyor. Ancak her ne sebeple olursa olsun manzara bizim aşına olduğumuz bir manzara değildi. Hz. Hüseyin elbette önem verdiğimiz, hunharca şehadetinden derin elem duyduğumuz bir değerimiz ancak sadece onun tek başına gündeme bu şekilde konması alışık olduğumuz bir durum değildi.

Küfe Camii

Hz. Hüseyin efendimizin şehadetinin 40. gününe denk gelen “Erbain” Şii geleneğinde önemli bir ritüeldir. Şiiler, çeşitli bölgelerden kırkıncı günde Kerbela’da olacak şekilde yaya olarak yola çıkarak buraya doğru yürümektedirler.

Kerbela’ya ulaşan üç yol bulunmaktadır ve bu yolların kenarlarında sayısı binleri bulan Hüseyiniler inşa edilmiş. Hüseyiniler, özellikle “Erbain” döneminde Kerbela’ya gelecek olan ziyaretçilere ücretsiz hizmet vermek üzere yapılmışlar. Yürüyerek Kerbela’ya doğru ilerlemekte olan ziyaretçiler bu Hüseyinilerde konaklayarak yolculuklarına devam ediyorlar. Yeni şahit olduğumuz ve oldukça yabancı bulduğumuz manzaraları merakla izleyerek yürütüğümüz yolculuğumuz öğle sa-

atlerinde Kerbela’ya varmamızla son buldu. Burada bizi karşılayan Nəcəfli kardeşimizin delaletiyle ilk önce “Hüseyniye Atebesi” olarak isimlendirilen Hüseyniye külliyesine gittik. Hüseyniye’de Hz. Hüseyin’in ve diğer bazı Kerbela şehitlerinin kabri bulunmaktadır. Üzerine görkemli bir mescit inşa edilmiş, kabir ve mescidin süslemeleri ise göz kamaştırıyordu. Şiiler ibadet mekânlarını ve kabirleri aşırı derecede süslüyorlar. Hüseyniye’deki süslemeler, renk uyumları, mimari tarz, insanı hayrette bırakacak derecede görkemli.

Caminin içi tıklım tıklım doluydu. “Erbain” matem günleri sayıldığı için herkes siyah elbise giymişti. Sadece Pakistan’dan gelmiş olan bir grubun beyaz Cellabiyeli olduğunu fark ettik. İnsanlar bir yandan namaz kılıyor, bir yandan ilahiler okuyordu. Türbe ziyaretçileri inanılmaz bir boyutta tazimde bulunuyorlardı. Türbeye dokunmaya çalışanlar büyük bir izdiham yaratıyordu. Biz ise uzaktan Fatiha okuyarak kenara çekildik.

Hüseyniye’de bir de cenaze törenine şahit olduk. Şehit olarak saydıkları birinin cenaze töreni

yapıldı. Resmi üniforma giyen kalabalık bir grubun sıra sıra dizili bir şekilde icra ettikleri bu törene camide bulunan cemaatin önemli bir kısmı da eşlik etti. Cenaze merasiminden önce kısa bir Kur'an okundu ve ardından ilahi ve marşlara geçildi. Katılımcıların okunan ilahiler eşliğinde kendinden geçtiği, kimisinin hüngür hüngür ağladığı bu merasim sırasında insanların hep birlikte "Lebheyk Ya Hüseyin" nidaları eşliğinde şehadet parmaklarıyla Hz. Hüseyin'e işaret etmeleri bize çok ilginç gelse de katılımcıları kendinden geçirecek derecede coşturucuydu. Gördüğümüz kadarıyla bu tür merasimlerle halkın motivasyonu arttırılmaya çalışılıyordu. Hz. Hüseyin camisinin tam karşısında Kardeşi Abbas'ın kabri ve üzerine aynı tarzla inşa edilen cami ve medreselerden oluşan "Abbasiye Külliyesi" bulunmaktadır. İhtişam yönünden Hüseyiniye'den pek de geri kalmayan Abbasiye Külliyesi de özel öneme sahip mekânlardan biri. İki külliye arasında bulunan ve üzeri kapalı alanda çeşitli savaş maketleri sergileniyordu. Oldukça ilgi çekici olan bu sergiyi inceleyerek yolumuza devam ettik. Hüseyiniye Külliyesiyle benzer görüntülere sahne olan Abbasiye Külliyesini ziyaret ettikten sonra Necef'e doğru yola koyulduk.

Kerbela Necef yolu da oldukça kalabalıktı. Yaya yürüyenler, araçlarla seyredenler, yol kenarlarında bulunan Hüseyiniyeler, yollara asılan flama ve resimler oldukça ilginç bir görüntü arz ediyordu. Buradaki Hüseyiniyelerde daha çok, Türkmen sığınmacıların bulunduğunu öğrendik ve Türkmen bir aileyi ziyaret etmek istedik. Bizi sevinçle karşılayan aile bi-

reyleriyle Türkçe konuşmak ayrı bir duygu yaşatırken beraberinde derin bir hüzün de yarattı. İnsanlar yerlerini yurtlarını terk etmiş, mallarını mülklerini bırakarak can havliyle buralara sığınmış ve çok zor şartlarda yaşamlarını sürdürüyorlardı. Aslında bunlar belki de şanslıydılar. En azından başlarını koyabilecekleri bir mekân bulmuşlardı. Çatışmalardan etkilenen diğer insanlar ise bu imkânlara bile sahip değillerdi. Şii mezhebine mensup Türkmen aile bireyleriyle konuşurken ara-

mızda hoş bir sohbet de yaşandı. 24 kişiden oluşan kalabalık bir aileydi. Çocukları çok sevimliydi; biraz sevmek istedik ve birine adını sordum. Çocuklar çekingendi ve isimlerini söylemekten imtina ediyorlardı. Baba, birinin adının Hasan olduğunu söyleyince "Hüseyin yok mu?" dedim. "Var, olmaz mı, bu da Hüseyin." dedi. "Zeynep yok mu?" dedim "Var." dedi. Fatumasız olması zaten düşünülemezdi. Şiilerin en çok koydukları tüm isimler vardı. Diyalogumuz tebessümle karşılandı ve tatlı bir muhabbetin ardından yolumuza devam ettik.

Kaptanımızın verdiği bilgiler eşliğinde Necef'e vardık. İlk iş olarak Hz. Ali efendimizin metfun bulunduğu "Aleviye Atebesi"ne gittik. Selam ve Fatihamızı saygıyla arz ettik. Aynı mimari tarz ve ihtişam burada da söz konusuydu. Ziyaretimizin ardından külliyenin etrafında bulunan ve genellikle hediyelik eşya satılan çarşuyu gezdik. Kerbela kültürüne ait ürünlerin yoğunlukta olduğu çarşı ilginç bir görünüme sahipti.

Ertesi gün Küfe'ye geçtik. Hz. Ali efendimizin şehit edildiği camiyi, ikamet ettiği evi, zaman darlığı ne-

deniyle maalesef uzaktan görmekle yetindik. Küfe Üniversitesi'ni ziyaret ederek bilgi aldık. Küfe, tarihte icra ettiği fonksiyonundan oldukça uzaklaşmış küçük bir ilçeye dönüşmüştü. Fıkıhta, dilde ve farklı konularda ekoller yetiştiren Küfe, zamanla bu fonksiyonunu Necef'e devretmiş görünüyordu. Herhangi bir güvenlik kaygısı olmayan Necef'te akşam saatlerini otantik bir çay bahçesinde kahve içerek, Iraklı dostlarımızla muhabbet ederek noktalandık. Ertesi sabah erken saatlerde Necef havaalanına intikal ederek ülkemize doğru havalandık.

Japonya'ya Bir Deniz Yolculuğu: ERTUĞRUL FIRKATEYİNİ

Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

Süleyman Demirel Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

1887 yılında Japon imparatorunun İstanbul'a gönderdiği resmi bir heyete karşılık, Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid de imparatora mücevherli imtiyaz nişanı ve diğer değerli hediyeleri götürmek üzere Japonya'ya bir savaş gemisi göndermeye karar verdi. Donanmaya ait Ertuğrul Fırkateyni bu işe tahsis edildi ve gemi komutanlığına da sultanın yaverlerinden Osman Emin Paşa tayin edildi. Temmuz 1889'da İstanbul'dan yola çıkan gemi, yol üstünde çeşitli limanlara uğrayarak 11 ay sonra 7 Haziran 1890 tarihinde Japonya'ya ulaştı. Japon imparatoru ve halkı tarafından sıcak ilgiyle karşılanan gemi ve mürettebatı, kendisine yüklenen misyonu layıkıyla yerine getirdi ve üç ay boyunca 50 kişilik

askeri bandosuyla halka çeşitli konserler verdi. Ancak gemi Eylül 1890'da geri dönüş yolunda okyanusun derin dalgalarına dayanamayarak Japonya açıklarında battı ve 609 kişilik mürettebatın sadece 69 kişi hayatını kurtarabildi. Kazada ölenlerin anısına daha sonraları Kuşimoto'da bir müze ve şehitlik anıtı yapıldı. Hakkında çeşitli romanlar yazılarak, sergiler düzenlenerek ve denizaltı araştırmaları yapılarak bu facianın anısı günümüze kadar yaşatılmaya çalışıldı. Hatta yakın zamanlarda Türkiye'de "Ertuğrul 1890" adıyla Türk-Japon dostluğunu dile getiren bir film de çevrildi. Böylece, Japonya'ya gönderilen Ertuğrul Fırkateyni zamanla Türk-Japon dostluğunun bir simgesi hâline geldi.

Ancak, Ertuğrul Fırkateyni'nin aynı zamanda Japonya'ya giderken yol güzergâhı üzerinde uğradığı limanlarda Hint ve Malay kökenli Müslüman halk arasında da önemli izler bırakmıştır. Geminin yol üzerindeki Müslüman beldelere uğraması, buralardaki Müslüman halkın gemiye büyük teveccüh göstermelerine sebep olmuş ve Müslümanların Osmanlı halifesine karşı olan saygı, sevinç ve sadakat duygularını artırmıştır. Mesela, gemi Hindistan'daki Bombay (bugünkü Mumbai) limanına Ekim 1889'da ulaştığı zaman, İngiliz sömürge yönetimi altında yaşayan Hint Müslümanları gemiyi görmek için âdeta limana hücum etmişler ve merdivenlerden düşerek baygınlık geçirenler olmuştur. Hatta bazı-

ları gemiyi “bağımsız Müslüman toprağı” olarak addedip namaz kılmışlardır. Gemi Bombay’da limanda iken, mürettebat gruplar hâlinde şehirdeki farklı camilere giderek resmî kıyafetleri üzerlerinde olduğu hâlde mahalli halk ile birlikte Cuma namazı kılmışlar ve camilerdeki halkın dikkatlerini üzerlerine çekerek halkın büyük bir hürmet ve saygısına mazhar olmuşlardır. Bombay’da basılan bir gazete, Osmanlı askerlerini İngiliz askerleriyle mukayese ederek ilkinin çok disiplinli ve terbiyeli olduklarını yazmıştı.

Ertuğrul Fırkateyni, Bombay’dan sonra Sri Lanka’nın Kolombiya limanına uğramış ve burada mahalli Müslüman halktan olan Osmanlı fahri konsolosunun başkanlığında bir heyet tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Bir hafta burada kaldıktan sonra gemi 15 Kasım 1889 tarihinde Singapur’a ulaşmıştır. Ancak gemi gerek hava muhalefeti gerekse gerekli bakım ve onarım çalışmaları sebebiyle birkaç ay burada kalmıştır. Bu zaman zarfında da hem geminin bazı bölümlerinin tamiri ve bakımı yapılmış hem de gemi mahalli halkın ziyaretine açılmıştır. Gemi komutanı ve arkadaşlarının imzalarını taşıyan 21 Kasım 1889 tarihli bir rapor, geminin tamiri yapılmadan hareket etmesinin doğru olmadığını ve bölgedeki diğer limanlara uğraması yönünde halktan talepler geldiğini, ancak bu konuda tamamen merkezden gelecek emirlere göre hareket edeceklerini bildirmişlerdi.

Bir Türk savaş gemisinin Japonya’yı ziyaret etmek üzere Singapur’a geldiği haberi, bölgedeki Malaylı ve Endonezyalı

Müslüman halk arasında duyulunca, bu durum halkta büyük bir coşku yaratmış ve gemi mahalli halkın ziyaretine açılmıştır. 13 Aralık 1889 tarihinde gemi komutanı Osman Emin Paşa, Singapur’dan Bahriye Nezaretine gönderdiği bir raporunda gerek Singapur’daki gerekse komşu adalardaki Müslüman halkın gemiye karşı teveccühlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Ertuğrul Fırkateyni’nin Singapur limanına gelişi, tüm komşu adalardaki ve ülkelerdeki Müslümanların, özellikle Sumatra ve Cava Müslümanları ile Tayland Krallığının tebeası olan üç yüz bin muvahhidin ve Malaka Müslümanlarının sevincini celb ettiği hususu, daha önce yüksek makamlarınıza sunulan mektuplarda ve telgraflarda arz edilmiş idi. Gemiye hümayunu mukaddes bir ziyaret mekânı olarak gören Müs-

lüman ziyaretçilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Gemiye gelip ve benimle özel bir görüşme talep eden ziyaretçilerin çoğu, yöneticileri olan İngiliz, Hollanda ve Tayland hükümetlerinin Müslüman halka reva gördükleri baskı ve zulümler hakkında şikâyetlerde bulunmaktadır ve bu durumlarına çare olmamız hususunda temennilerini ifade etmektedirler.”

Yine Osman Paşa iki hafta sonra Bahriye Nezaretine yazdığı diğer bir raporunda da, Sumatra, Cava ve diğer komşu adalarda yaşayan Müslüman halkın Osmanlı halifesine karşı duydukları bağlılığın çok kuvvetli olduğunu belirtmiş ve bir Osmanlı gemisinin Singapur’a gelişi, onların dinî duygularını inanılmaz bir şekilde artırdığını vurgulamıştır. Osmanlı Türk bayrağını bir kurtuluş vesilesi olarak gören buradaki

Bir Türk savaş gemisinin Japonya’yı ziyaret etmek üzere Singapur’a geldiği haberi, bölgedeki Malaylı ve Endonezyalı Müslüman halk arasında duyulunca, bu durum halkta büyük bir coşku yaratmış ve gemi mahalli halkın ziyaretine açılmıştır.

mazlum halkın yaşama ümitlerini ve mutluluklarını artırdığını not etmiştir. Hatta gemiyi ziyarete gelen heyetler arasında bulunan Singapur Kadısı halifeye iletmek üzere gemi komutanına 28 kişinin imzaladığı Arapça bir mektup sunarken, Cava adasından koşup gelen 25 kişilik bir heyet de Hollanda sömürge yönetiminin mahalli halka karşı uyguladığı ayrımcı politikalarından ve onların zulümlerinden bahseden bir şikâyet mektubu vermişlerdir. Sumatra adasının doğusundaki mahalli bir sultan da, gönderdiği bir veziri kanalıyla gemi komutanına Malayca bir mektup teslim etmiştir. Gemi komutanı, bu şikâyet mektuplarının muhtevasını kısaca bahsederek geminin o taraflardaki etkisinin Müslüman halk arasında çok fazla olduğunu vurgulamış ve Müslüman halkın hissiyatını anlatmak için bu konuda fazla söze gerek olmadığını belirtmiştir. Mektubunu “Bu babda izah-ı maddeye hacet kalmamış ve vürudumuzdan evvelce bu sulara hiç görülmeyen Osmanlı sancağını bu günlerde limanı sıklıkla ziyaret eden tüm küçük Müslüman gemilerinin üzerlerinde genellikle hemen dalgalandırmaya başlamışlardır.” diyerek tamamlamıştır.

Singapur’a yakın adalardan ve özellikle Malay Yarımadası’nın her tarafından kalabalık gruplar halinde gemiyi ziyarete gelenler, yanlarında çeşitli yiyecek ve hediyelik eşyalar getirerek gemi mürettebatına sunmuşlar ve onlar da dindaşlarının hediyelerini karşılıksız bırakmayarak Osmanlı paraları vermişlerdir. Mahalli Müslüman halk da, bunları birer

hatıra olarak saklamışlardır. Halkın yoğun ilgisi karşısında şaşırarak Singapur ve Malezya’daki İngiliz sömürge yetkilileri, geminin bir an önce limandan ayrılmasını istemişlerdir. Onbeş yıl sonra 1905 yılında Singapur ve Cohor’a uğrayan Eğirdirli seyyah Süleyman Şükrü, seyahatnamesinde buralarda görüştüğü bazı kişilerin elinde hâlâ bu paralardan bulunduğunu ve onları birer hatıra olarak sakladıklarını yazmıştır.

Geminin Singapur limanına uğraması, bölgedeki Müslüman halkı özellikle Cava’daki Arap kökenlileri ve Sumatra’nın kuzeyindeki Acelileri de harekete geçirmiş ve geminin kendi limanlarına da uğraması için girişimlerde bulunmuşlardır. Ertuğrul Fırkateyni Singapur limanında iken, geminin Hollanda denetimindeki bazı Endonezya limanlarına da uğrayacağı söylentileri yayılmaya başlamış ve bu söylentiler o kadar kuvvetli olmuştur ki, Endonezya’daki Hollanda Deniz Kuvvetleri komutanı herhangi bir sıkıntı çıkmaması için emri altındaki limanlara mahalli gemilerin taktıkları Türk bayrağına saygı gösterilmesi emrini vermişti. Bir Türk savaş gemisinin Singapur’da uzunca bir süre kalışı, Osmanlı halifesine sempati duyan mahalli halkı son derece memnun ederken, Endonezya’daki Hollanda sömürge yetkililerini ise bazı endişelere sevk etmişti. Bir kısım Hollanda sömürge basını, Müslüman halk arasında halifenin konumunu zayıflatmak için geminin eski ve dayanıksız olduğu ve personelinin açık denizlerdeki acemiliği hakkında yanlış haberler yaymaya çalışmışlardı.

Bu arada Ertuğrul Fırkateyni’nin Singapur’a gelişini büyük bir sevinçle karşılayan Aceliler derhal harekete geçerek bir heyet hazırlamışlar ve Singapur’a göndermişlerdi. Ayrıca, Açe Sultanı Muhammed Davud Şah Singapur’daki Seyyid Muhammed el-Sagoff adlı Arap asıllı Müslüman lidere bir mektup yazarak Açe’nin içinde bulunduğu durumu gemi kaptanı aracılığıyla Osmanlı halifesinin dikkatine sunması ricasında bulunmuştu. Ancak, Hollanda ablukası altında olan Açe’den güçlükle çıkan bu heyet, Singapur’a ulaşmadan önce Ertuğrul Fırkateyni limandan ayrılmış ve heyet amacına ulaşamamıştı.

Ertuğrul’un Japonya yolculuğu Endonezya’daki Hollanda sömürge idarecilerini endişelendirirken, bir Osmanlı gemisinin Japonya’ya gideceği haberini Cavalı Müslümanlar büyük bir sevinçle karşılamışlar ve halk halifenin gemisinin kendi limanlarına da mutlaka uğrayacağına inanmışlardı. Halifelik makamına gönülden bağlı bu insanlar, yerel yöneticilerin bu jestine son derece sevinmiş, limanı süsleyerek geceleri fener alayları yaparak kendilerini ve memleketlerini halifenin temsilcisini karşılamaya hazırlamışlardır. Ancak, geminin Singapur’dan doğrudan Japonya’ya gitmesi ve Cava’ya uğramaması, bölgedeki halkın, özellikle Osmanlı taraftarlığıyla bilinen Arap asıllıların hayal kırıklığına uğramasına yol açmış ve Batavya’daki (bugünkü Cakarta) Osmanlı başşehbenderinden (başkonsolos) geminin hiç olmazsa dönüş yolunda Cava limanına da uğraması için talepler-

Kaşinozaki Feneri yakınında Ertuğrul Şehitliği

de bulunmuşlardır. Batavya'daki Osmanlı Başkonsolosu Rıfki Bey, Lahey'deki Osmanlı sefiri Karaca Bey'e geminin dönüş yolunda Cava limanına uğrayabileceğini ve halkın bu yöndeki talebini ilettiler. Ayrıca o, Bahriye Nezaretine gönderdiği bir telgrafında da, Batavya limanında savaş gemisi Ertuğrul'un halk tarafından çok samimi ve hoş karşılanacağını bildirmişti.

Dönüş yolculuğunda geminin Cava'ya uğramasına olumlu yaklaşan Karaca Bey, 3 Temmuz 1890 tarihinde konuyla ilgili Hariciye Nezaretine gönderdiği bir yazısında, geminin dönüş yolunda Cava adasına uğramasını tavsiye ederken, Açe limanına uğramasından kaçınılması gerektiğini belirtmişti. Çünkü sefere göre, bu hem siyasi hem de güvenlik açısından sakıncalı görülmüştü. Açe'de hala Hollandalılar ile Açeliler arasında savaş devam etmekteydi ve Açe Sultanı hiçbir suretle Hollanda hakimiyetini kabul etmeyeceğini ve devleti ancak İslam halifesine teslim edeceğini ilan etmişti. Böyle bir siyasi or-

tamda ve fiili savaş durumunda bir Osmanlı harp gemisinin oraya uğraması, sefere göre devlete her bakımdan zarar verecekti. Yine sefirin değerlendirmelerine göre, eğer Ertuğrul Fırkateyni Açe limanına uğrarsa, bu Açe Emirini siyasi bakımdan teşvik, maddi ve manevi yönden de desteklemek anlamına gelebilir ve Osmanlı Devleti ile Hollanda arasında bir krize yol açabilirdi. Ayrıca, Hollandalılar gemiyi iyi karşılayıp halifenin manevi desteğinin kendilerinden yana olduğu yolunda propaganda yapabilirlerdi. Her iki mülahazadan dolayı geminin Açe'ye hiç uğramaması daha hayırlı olacaktı. Böylece, öteden beri Osmanlı halifesini en büyük hami olarak gören ve sularında bir Türk gemisinin sürekli bulunmasını isteyen Açelilerin bu talebi, içinde bulunulan şartlar çerçevesinde gerçekleşmesi mümkün görülmemiştir.

İstanbul'daki Osmanlı hükümet yetkilileri de, bu değerlendirmeler neticesinde Cavalı halkın talebini olumlu karşılayarak dönüş yolunda geminin Cava

limanına da uğramasına onay vermişlerdir. Hükümet yetkilileri, bunun geminin yolculuğunu sadece 400 mil uzatacağı, geminin buna dayanıklı olduğu ve hiç bir siyasi sakıncasının bulunmadığı mülahazalarıyla kabul etmişler ve bu değerlendirmelere dayanarak 15 Temmuz 1890 tarihinde Sadrazam, Sultana geminin Japonya'dan dönüş yolunda Cava'ya uğramasını teklif etmiş ve Sultan II. Abdülhamid de bunu hemen onaylamıştı. Sonuç, 23 Temmuz 1890 tarihinde Bahriye Nezareti tarafından gemi komutanına bildirilerek hava koşullarına bağlı olarak geminin Cava'daki Batavya (Cakarta) limanına uğraması talimatı verildi. Hollanda denetimindeki başka bir limana uğraması ise, tamamen oradaki Osmanlı başkonsolosu ile yapılacak görüşmelerden sonra değerlendirilecekti. Ancak, gemi geri dönüş yolculuğunda arkasında birçok kurbanı bırakarak Japonya kıyılarında okyanusun azgın dalgalarına karşı komamayıp denizde batmış ve Cakarta limanına uğraması da bu yüzden gerçekleşmemiştir.

Bununla birlikte gemi Japonya'ya giderken yol güzergâhı üzerindeki Müslüman beldelere uğrayarak sahip olduğu misyonunun bir kısmını yerine getirebilmiş, Hintli ve Malaylı Müslümanların samimi tevaccühlerine mazhar olmuş ve onların Osmanlı halifesine karşı duydukları sempati-lerini tazelemiştir. Ertuğrul şehitlerimizin geride bıraktıkları bu unutulmaz hatıralarını bir kez daha burada anarak aziz ruhları şad olsun diyelim.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KALAYCI

“TÜBA gibi Sosyal Bilimler alanının Türkiye’de şemsiye kurumu olarak nitelenebilecek bir yerden ilahiyat alanında bir çalışmaya ödül verilmesi psikolojik bir kırılma niteliği taşıyor.”

Sayın Hocam! 2015 Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından Bilimsel Telif ve Çeviri Eser alanında “Tarihsel Süreçte Eşarilik-Matürdilik İlişkisi” adlı eserinizle ödüle layık görüldünüz. Neler hissettiniz?

Öncelikle bizi var eden, varlığımızı anlamlı hâle getirecek sebepler bahşeden Yüce Rabbimize hamt olsun. Zira gayret bizden, tevfik O’ndan. Ülkemizin en üst düzey bilim organizasyonunda böyle bir ödüle layık görülmek elbette onur verici bir şey.

İlahiyat alanında bu ödülü alan ilk akademisyensiniz. Bununla ilgili neler söylemek istersiniz?

Bu eserle 2013 yılında Akdeniz İlahiyat Fakültesi İlahiyat Araştırmaları Yarışmasına başvurmuş ve oradan üçüncülük ödülü almıştım. O zaman da sevinmiştim; ama TÜBA’dan alınan ödül birkaç bakımdan önem arz ediyor: Birincisi, bilimin Türkiye’deki genel serüveni ve ilahiyat alanını bilimin dışına öteleyen tutumu hepimizin malumu. Dışarıdan bakanların zihinlerinde ilahiyat veya din alanı sanki bilimin dışında ve bilimden kategorik olarak ayrıştırılmış bir şekilde algılanıyor.

Bu açıdan bakıldığında TÜBA gibi Sosyal Bilimler alanının Türkiye’de şemsiye kurumu olarak nitelenebilecek bir yerden ilahiyat alanında gerçekleştirilmiş bir çalışmaya ödül verilmesi psikolojik bir kırılma niteliği taşıyor. Buna vesile olmuş olmak sevindirici.

İkincisi, ilahiyatın bilimin dışına itilmesi, bizim kesim tarafından da maalesef içselleştirilmiş bir durum. Bu çerçevede değer merkezli olarak ilim ve bilim arasında ayrımlar yapılıyor. Bugün bile bu yaklaşımın daha da derinleştirilmek istendiğini ve ilahiyatın dışa dönük entelektüel yüzünü oluşturan alt alanlarının olabildiğince devre dışı bırakılmaya çalışıldığını müşahade etmek gerçekten üzücü. Bunun beraberinde getirdiği şey ise belli: “içe kapanma”. Bir şey içe kapandığı ölçüde marjinalleşmeye, keskinleşmeye ve köşeli hâle gelmeye başlıyor. Hâlbuki bizim düşünce tarihimize baktığımızda, bu ayrımın son derece sathi ve anlamsız olduğu görülüyor.

Osmanlı ilim geleneği içerisinde ideal düzeyde bir âlim olabilmenin en önemli kriteri, diğer alanlardan ayrılmak değil bilakis olabildiğince farklı ve çok sayıda alana ortak olabilmek. Bu ise kuşa-

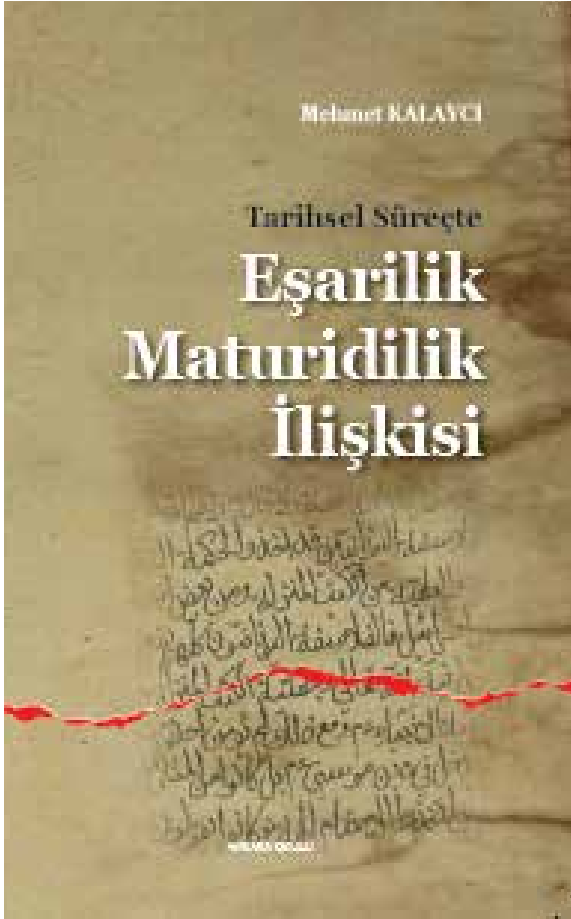
tıcı bir perspektifi ve bunun üzerinden, sahip olunan sınırların genişletilmesini beraberinde getiriyor. Bu açıdan şunu ifade etmek gerekir ki, bir ilahiyatçının geleneğe ve dinî ilimlere yüz çevirmesi veya bunları ta baştan değersiz addetmesi ne kadar yanlışsa, aynı şekilde akli ilimlere cephe alması ve kendi gerçekliğini sadece nakli ilimlere hapsetmesi de o kadar yanlış. Katulmasak, karşı çıksak bile bunu gerçekleştirebilmek için yine o bilgiyle yüzleşmemiz gerekiyor. Bu bakımdan da bu alanda çalışan biri olarak ortaya koyduğumuz bir çalışmanın TÜBA tarafından takdir edilmiş olması, bu ayırımın göreceliğini ortaya koyması ve kendimizi konumlandığımız düşünsel perspektifin sınırlarının genişletilmesine vesile olması bakımından önemli.

Üçüncüsü din alanı Türkiye'deki politik perspektiften en fazla etkilenen alan. 1950'li yıllara kadar yaşanan süreçte Pozitivist bakış açısının da etkisiyle din bırakın inceleme konusu kılınmayı, bizatihi varlığı dahi tehdit olarak algılandı. Önceki süreçte yaşanan gelişmeler, din alanı açısından bir yangın görünümündeydi. Bu süreçte pek çok insan bu yangından en önemli gördüğü şeyleri kurtarmaya çalıştı. Ancak 1950 sonrası süreçte işler normal seyrine girdiğinde bu kez başka bir sıkıntı kendisini gösterdi. O da önceki sürecin ü-

Din alanı Türkiye'deki politik perspektiften en fazla etkilenen alan. 1950'li yıllara kadar yaşanan süreçte Pozitivist bakış açısının da etkisiyle din bırakın inceleme konusu kılınmayı, bizatihi varlığı dahi tehdit olarak algılandı. Önceki süreçte yaşanan gelişmeler, din alanı açısından bir yangın görünümündeydi.

rettiği boşluğun nasıl doldurulacağı meselesiydi. Bu kez yangından kurtarılanlar üzerinden din alanının sınırları belirlenmeye çalışıldı. Din o kadar büyük bir toplumsal gerçekliğe sahip ki, bu sınırlar yeni gerçekliği kuşatacak kaplar olmaya yetmedi. Bunu bir barajın kapaklarının açılmasına benzetmek mümkün; bir kez açıldı mı su boşalana kadar kapatmak mümkün değil. Eğer o suyu taşıyacak yataklarınız yoksa her şeyi önüne katıp götürmesi ve bulanık bir renge dönüşmesi kaçınılmaz. Din alanında tam da bu yaşandı.

Neticede bu alanda oluşan boşluk, doğruluğu tartışmalı olan ve gerçekliğe tekabül etmeyen bilgilerle dolduruldu. Zaman zaman boşluk dışarıdan

Eşarilik ve Maturidilik arasındaki ilişkiyi biz hep itikadi bakımdan yaşadıkları birkaç görüş ayrılığı üzerinden tarif ederiz. Bu büyük ölçüde bizim mezhep algımızdan kaynaklanıyor. Mezheplerin sosyal bir kimlik olduğunu ve tarihsel süreçte bu türden işlevler gördüğünü genellikle ihmal ediyor, onları sadece mücerret fikirlerden ibaret görüyoruz.

yapılan ve üretildiği bağlam itibarıyla bu topraklara yabancı olan kitapların tercüme edilmesiyle kapatılmaya çalışıldı. Ancak bu maya da tutmadı. İlahiyat fakültelerinin rolü bununla bir yüzleşme ve hesaplaşma niteliği taşımasıydı. Ne var ki bu kez de iki yönlü bir açmaz kendisini gösterdi. Devlete hep mesafeli yaklaşan halk, ilahiyat fakültelerini devletin bir aygıtı gibi algılayıp toptan karşı çıktı. Bu yüzden ilahiyat fakültelerinde üretilen bilgiye pazarda itibar eden olmadı. Eserler ve kitaplar hep tezgâhlarda kaldı. Tadına bakılmayan şeyler hakkında olumsuz genellemeler yapıldı. Bu çalışmam, bu anlamda bir merak uyandırabilir ve “acaba neymiş sorusu” üzerinden ilahiyattaki içeriğe halkı ortak edebilirse ne mutlu.

İkinci açmaz ise halk ile akademisyenler arasında oluşan anlamsız mesafelerdi. Ne yazık ki ikisinin arasında köprü olabilecek ara kurumlar veya organizasyonlar ihdas edilemedi. Dahası halktan kopan veya dışlanan bazı akademisyenler, halk tarafından sahiplenilmemelerini yaptıkları işin doğruluğuna yordular. Ve aykırılıklar üzerinden zihin dünyalarını inşa ettiler. Hiç kimsenin söylemediği şeyleri söylemeyi marifet saydılar. Hâlbuki yapılması gereken belki de herkesin söylediği şeyi, şimdiye kadar söylenmemiş güzellikte ifade etmekten ibaretti. Ancak onların bu yaklaşımı üzerinden genellemeler yapıldı ve bu tutum tüm ilahiyat fakültesi mensuplarının sorgulandığı indirgemeci bir tutuma dönüştü. Bugün bile pek çok ilahiyatçının, on beş yıl öncesinin marjinal fikirlerle sahip ilahiyatçıları üzerinden tartıya vuruluyor olması gerçekten üzücü. Ödüle layık görülen bu çalışma bu bakış açısının değişmesine bir nebze olsun katkıda bulunabilirse ne âlâ.

Size ödülü kazandıran “Tarihsel Süreçte Eşarilik-Maturidilik İlişkisi” adlı eserinizden biraz bahseder misiniz?

Eşarilik ve Maturidilik arasındaki ilişkiyi biz hep itikadi bakımdan yaşadıkları birkaç görüş ayrılığı üzerinden tarif ederiz. Bu büyük ölçüde bizim mezhep algımızdan kaynaklanıyor. Mezheplerin sosyal bir kimlik olduğunu ve tarihsel süreçte bu türden işlevler gördüğünü genellikle ihmal ediyor, onları sadece mücerret fikirlerden ibaret görüyoruz. Bu yüzden de Eşarilik ve Maturidilik a-

rasındaki ilişkiyi bir etkileşim veya iletişim olarak değil, bir ihtilaf veya görüş ayrılığı olarak yorumlamaya yöneliyoruz. Ben bu çalışmada meseleye sosyal tarih penceresinden bakmaya çalıştım. Bu açıdan bakıldığında ise Eşarilik ve Maturidilik arasındaki ilişki, sadece fikri bir tartışmadan ibaret değildir; içinde siyaset, din ve kültür gibi unsurların yer aldığı çok denklemlili bir ilişki yumağıdır. İki kesim arasındaki ilişkiler tarihsel süreçte asla istikrarlı bir seyir izlememiş; bölgesel farklılaşmaya, siyasilerin tutumlarına, felsefe ve tasavvuf la olan etkileşime göre değişkenlik göstermiştir. Bu çalışmada ben, iki kesim arasındaki ilişkileri söz konusu değişkenler özelinde, bütüncül bir tarih perspektifinden hareketle ve geleneğin birlikteliği bağlamında tahlil etmeye çalıştım. Eşarilik ve Maturidiliği ait oldukları bağlamdan tecrit etmeden anlamaya; bunlara yalıtılmış gerçeklikler yerine diyalektik ilişkiler kümesi olarak bakmaya ve iki kesim arasındaki muhataplığı tüm yönleriyle ortaya koymaya çalıştım. Bu çalışmayı üç kavramla özetlemek mümkün: bağlam, muhataplık ilişkisi ve söylem.

Çalışma yönteminiz hakkında bilgi verir misiniz?

Şunu öncelikle belirtmek durumundayım: Doktora süreci inşa edilen şey üzerinden inşa olma süreci aslında. Ben bu çalışmada bunu fazlasıyla yaşadım. Aslında bu bir yolculuk niteliği taşıyor. Uzunca süren bir yolculuk. Bu yolculuğun ilk aşamasında erken dönemi, ehlişünnetin ilk dört asırlık bir zaman dilimindeki seyrini ele almıştım. Sonrasında kaldığım yerden, bize zamansal olarak yakın ancak içeriksel olarak uzak bir kesite odaklanmak istedim. Bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Zira orta döneme olan yabancılığımız had safhada. Her türlü gelenek tartışmasında, ilk birkaç asırlık zaman dilimine sıkışıp kalıyoruz. Buradan elde ettiğimiz resmi de sonraki sürecin tahlilinde bir turnusol kağıdına dönüştürüyoruz. Bu bence doğru değil. İkinci olarak bizim geleneğimiz birbirleriyle sıkı birliktelikleri üzerinden örgütlenmiş ve birlikte inşa olmuştur. Ama günümüzde disiplinler bazında olaya bakıyor ve ilimleri birbirinden ayırılmış olarak algılıyor. Böyle olunca da her disiplinin kendisine

göre bir tarih algısı ve anlayışı söz konusu oluyor. Halbuki bütün bu oluşumları birliktelikleri üzerinden anlamayı mümkün kılan bir tarihsel perspektif gerekiyor. Tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri incelerken, bunları birbirinden kopartmadan incelemek, incelemeye konu olan olay ve sorunları sadece bir mezhepler tarihçisi veya bir kelamcı, ya da bir felsefeci veyahut fıkıhçı gibi davranarak değil, geleneğin birlikteliği bağlamında tahlil etmek gerekiyor. İslam Mezhepleri Tarihi alanında olmam, bana bu türden bir hareketlilik imkânı sundu. Bu sayede farklı bağlamlara yönelik seyahatler gerçekleştirebilme ve gördüğüm, bulduğum ve önemseydiğim pek çok şeyi heybemde biriktirebilme fırsatı elde ettim.

Bu alanda çalışma yapan akademisyenlere neler tavsiye edersiniz?

İlahiyat alanında gerçekten standardı yüksek ve akademik kriterleri fazlasıyla karşılayan ve benim gerçekleştirdiğim çalışmadan çok daha nitelikli çalışmalar olduğunu, hâlen de bu türden bir üretimin sürdüğünü biliyorum. Kazandığım ödülün bu türden çalışmalara ön ayak olması veya hâlihazırda çalışanları cesaretlendirmesi en büyük temennim. Tekrar teşekkür ediyorum.

■ Yrd. Doç. Dr. Mehmet KALAYCI

Nevşehir'de doğdu (1978). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (2000). Hicri V. Asırda Ehl-i Sünnet adlı teziyle yüksek lisansını (2005), Tarihsel Süreçte Eşarilik Maturidilik ilişkisi adlı teziyle doktorasını tamamladı (2011). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi oldu (2001). Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nde çalıştı (2006-2007). Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olup, Osmanlı Sünniliği, Eşarilik-Maturidilik İhtilafı Metinleri ve Eşarilik gibi konular üzerinde çalışmaktadır.

Bir Mihrapta 46 Yıl

Cahillik körlüktür, topallıktır,
sağırlıktır. Bilmemek ayıp
değil, öğrenmemek ayıp.
İslam denen hakperest hamle,
terakki, aksiyon ve inkılap
dininde tembelliğin yeri
yoktur.

Esra IŞIK YENİYOL

Acıbadem Nimet Arpacı Camii
Kur'an Kursu Öğreticisi

BABAM Sabri Işık, 1945 yılında Bolu'nun Göynük ilçesinin Ekinçiler köyünde doğdu. 6 yaşında Kur'an dersleri almaya başlamış, 9 yaşında köyünün hocasından hafızlığa başlayıp, 11 yaşında hafızlığını tamamlamıştır. Bu arada 1953 yılında köyünde açılan ilkokula kaydolup 1958 yılında mezun olmuş aynı yılın Ekim ayında İstanbul Vefa'daki İmam Hatip Okulu imtihanlarına girmiş ve kazanmıştır. Yedi yıllık ortaokul ve lise tahsilini 1965 yılında tamamlamıştır. O yıllarda İmam Hatip diploması Yüksek Öğretim yapan okullarda geçerli olmadığı için lise dersleri imtihanlarına tekrar girerek Vefa Lisesini hariçten başarıyla tamamlamıştır. İmam Hatip'i bitirdiği sene (1965) İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nü kazanmıştır. Ayrıca imtihanlarına girip aldığı lise diploması ile de 1968 yılında İstanbul Hukuk

Fakültesi'ne girmiştir. 1973 yılında son sınıfta iken sağ sol çatışmaları ve anarşi sebebiyle fakülteyi bırakmak zorunda kalmıştır.

Daha üniversite 3. sınıf öğrencisi iken "Kitap Dünyası" adını taşıyan bir broşür bastırmıştır. Ve o zamanda okunmasını elzem gördüğü eserleri bu broşüre yazmıştır. 1968 yılına ait olan broşürde zamanın önemli yazarları ve eserlerini toplamış ve bu kitapların hepsini okuduğunu ifade etmiştir. Klasik eserleri olduğu kadar o dönemde yazılıp bugünlerin klasiği hâline gelenlerin de vaktinde kıymetini takdir edip hakkını teslim etmiştir. Broşürünü şu cümlelerle hitama erdirmiştir: "Ey Müslüman! Sen beşikten mezara kadar ilim istemesini emreden bir dinin salikisin. Sen, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ayetinin muhatabısın. Sen, "İlim talep etmek her Müslüman erkek

ve kadın üzerine farzdır." hadisini buyuran Rasulüallah'ın ümmetisin. Vaktim yok, işim çok, yaşım geçti, biz de cahil kaldık deme. Zararın neresinden dönersen kârdır. Hem dünyada, hem ahirette cahiller sınıfına dâhil olma. Çünkü Allah (c.c.) iki cihan sevgilisi habibine hitaben ayetinde: "Cahillerden uzaklaş, yüz çevir." buyurmuştur. Cahillik bu kadar fenadır, körlüktür, topallıktır, sağırlıktır. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp. İslam denen hakperest hamle, terakki, aksiyon ve inkılap dininde tembelliğin yeri yoktur. Son söz Allah dostlarından Şakiki Belhi'nindir: "Ey insanlar! Ölü iseniz kabre gidiniz, deli iseniz tumarhaneye gidiniz, çocuk iseniz mektebe gidiniz, akıllı iseniz Hak yolunda Allah kelamını okuyunuz, İslam'ı öğreniniz."

Bu arada tahsiline devam ederken zamanın ve İstanbul'un kıymetli

ilim ve fikir erbabı Kur'an üstadı ve musiki otoritelerinden dersler almış sohbet ve ilim meclislerinden faydalanmıştır. Necip Fazıl, Sebahattin Zaim, Mahir İz, Ali Rıza Sağman, Gönenli Mehmet Efendi, Mehmet Zahit Kotku, Hasan Akkuş, Ahmet Muhtar Büyükcınar, Abdurrahman Gürses gibi pek çok hoca efendiden dersler almıştır.

Babam Sabri Işık Hocaefendi öğrencilik hayatında yaz tatillerinde de harçlığını çıkarmak için İstanbul halinde kâtiplik yaptığını ve hayatın helal rızıkla kolay kazanılmadığını her zaman beyan ederdi. 1963 yılında Fatih Müftülüğü'ne bağlı Mehmet Ağa camiiinde ilk defa müezzin olarak memuriyet hayatına adım atmış, 1965 yılında Beyoğlu Müftülüğü'ne bağlı Arap Camiinde İmam Hatip olarak göreve başlamıştır. 1970 yılında başıamamlığa geçmiştir. Arap Camiinde başlayan ve aynı mihrapta 46 yıl devam eden imamlığını zevkle ve şevkle yaparken fikir ve cemiyet adamlığını da her zaman birlikte devam ettirmiştir.

Görev yaptığı Arap Camii için "Her camide farklı bir ibadet hazzı vardır. Burasının da çok ayrı bir yeri var. Bu camide ibadet eden huzur bulur. Bütün arzum bu feyizden bütün Müslümanların nasiplenmesidir. Benim en büyük mutluluğum bir camide, bir mihrapta ve bir minberde hizmet etmek." demiştir. 14 Mart 2010'da yaş haddinden Arap Camii'nden emekli olmuştur.

Ayrıca mihrapla birlikte okullarda da hizmete devam eden babam Sabri Işık, Kartal Maltepe Lisesi, Şişli Motor Sanat Lisesi, Gemi Yapı Meslek Lisesi gibi okullarda gençlere Din Bilgisi ve Ahlak dersleri vermiştir. Almanya, Belçika ve

Hollanda gibi ülkelerde muhtelif cami ve mescitlerde, konferans salonlarında gurbetçi kardeşlerimize vaaz ve irşada bulunmuş kız ve erkek çocuklara Kur'an'ı ve İslam'ı öğretmiştir.

Her cuma sabahı cuma vaktine kadar asla evden dışarı çıkmaz; evde cuma vaazı ve hutbesini hazırlardı. Benim ise en büyük zevkim hazırladıkları yazıları okumak ve ona Türk kahvesi yapıp ikram etmektir. İlk defa 1969 yılında "Kurtuluş Yolumuz İslam" daha sonra da "Hutbelerim" adlı kitaplarını okuyuculara sunmuştur. "Kırk yedi senelik imam hatiplik hayatımda en ulvi idealim bu eseri neşretmeyi gerçekleştirmektir." dediği 170 hutbeyi derleyip meslektaşlarının ve Müslüman kardeşlerimizin istifadesine sunduğu üç ciltlik eseri "Minberden Gönüllere"yi Şubat 2010'da yayınlanmıştır.

Takribi yarım asra yakın mihrabında hizmet ve irşatla geçirdiği Arap Camii'ni de "Arap Camii ve Galata" adlı kitabında tarihî, mimari özellikleri ve maneviyatı ile anlatmıştır. Ayrıca "İslam'da İnsan" ve "İslam'da Ticaret Prensipleri" isimli kitap çalışmaları da vardır. Bu arada Arap Camii ile birlikte İstanbul'un muhtelif camilerinde vaaz ve irşat programları da yapmıştır. Din görevlisi olduğu bu 47 yıllık zaman içerisinde kafiye başkanı ve din görevlisi olarak yüzlerce hacı ve umreci kardeşimize, hac ve umre ibadetlerini yaptırmıştır. Her hac zamamı ya Kâbe'de olurdu ya da kendi buralarda olsa da ruhu oralarda gezerdi. Yine bu sene kız kardeşimi hacca göndermiş ve hastayken dahi haccın nasıl yapılacağı ile ilgili onu bilgilendirmişti. Bayramdan iki gün önce arife sabahı kardeşim telefon açtı

ve babam için umreye gidiyorum dedi. Umresi bitince babam nasıl diye telefon açtığına onun o mübarek zamanda umresi yapılırken Hak Teala'ya kavuştuğunu haber verdik.

21 Eylül 2015 günü 46 yılın son noktasını koydu Arap Camii'nde. Beni bırakmadı dediği, ezan seslerinin İstanbul semalarına ilk kez yükseldiği camiiinin minaresinden bu kez yarım asırlık hizmet eden hadiminin sala sesi yükseliyordu. Cemaati, sevenleri, dostları, arkadaşları ve ailesi camiiinin bahçesinde ona son görevlerini yaptılar. İkinci namazından sonra eda edilen cenaze namazının arkasından Çamlıca Mezarlığı'nda ebedî istirahatine çekildi.

Babam üç kız evladına sahipti. Hepimize önce İmam-Hatip sonra üniversite tahsilini bitirtti. Şöyle dediğini hep hatırlarım: "Özellikle kız çocukları okutulmalı, tahsil yaptırılmalı ve ben size altın bileziğinizi taktım, bundan sonra nasıl bu davaya hizmet etmek isterseniz öyle hizmet edin." dedi. Annem için daima o olmasaydı ben buralara gelemezdim diye minnet duygularını ifade ederdi. Onun sözü özü birbirine uyardı. İnsanlara asla kin tutmaz, her davranışını Allah'ın rızası içinde olmasına özen gösterirdi, namazı vaktinde kılmamızı isterdi ve bize cemaatle kıldırır. Sevgili Babacığım benim için örnek bir insan ve örnek bir din görevlisiydi. Onun ilim ve irfanı, hayat felsefesi, hizmeti, irşadı her şeyi benim için örnekti. Bu davaya hizmet etmek için bende O'nun gibi İlahiyatçı oldum; İslam'a ve Kur'an'a hizmeti seçtim elhamdülillah. Şimdi onun amel defterini kapatmamak için gayret ediyorum.

ADALET her şeyi dengeli yapmak ve yerli yerine koymak, herkese hakkını vermek, her şeyi akıl ve mantığa, hikmet ve maslahata uygun olarak yapmaktır. Zulmün zıddıdır.

Rabbimizin esmayihüsnaşından biri olan “adl” aslında “adaletli olmak” anlamında mastar olup “çok âdil, asla zulmetmeyen, hakkaniyetle hükmeden, haktan başkasını söylemeyen ve yapmayan” anlamına gelir. Bir mastarın isim olması o mastarın içerdiği anlamın bütün kapsamıyla o zatta bulunduğunu gösterir. “Âdil” adaletli olan demekse “adl” adaletli olmanın ta kendisi olmak, adalet göstermek denince ondan başkası akla gelmemek demektir.

“Adl” olan Allah’ın bütün işleri adalete uygun olduğu gibi sözleri de hakkaniyetin ta kendisidir. O’nun her yaptığı yerli yerinde olduğu gibi her söylediği de şeksiz şüphesiz doğrudur: “Rabbinin kelimesi (Kur’an) doğruluk ve adalet bakımından tamdır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, hakkıyla iştir, hakkıyla bilendir.” (Enam, 6/115.)

O’ndan başka hâkim ü adl yoktur. Çünkü her şeyi hakkıyla gören, işiten, her şeyin içini, dışını, önünü, sonunu bilen ve her şeye gücü yeten ancak O’dur. İnsan bazen hayatta olup bitenlere bakarak Allah’ın adaletinde bir nevi eksiklik vehmeder. Bu durum dünyada olup bitenlerin sonuçlandırılacağı asıl hayatı dikkate almayı sınırlı akıllarla kevnîyatı çözmeye çalışmanın sonucudur. Allah’tan onu bunu isteyip de bu isteklerini kendileri için hayır zannedenler ve istekleri olmayınca kendilerine adil davranılmadığını düşünenler Allah’ın rahmetinin eseri olan sayısız lütuflarını hak etmek için ne yaptıklarını kendilerine bir kez olsun sormazlar. O’na gereği gibi iman edip

Mutlak Adaletin Yegâne Sahibi

Fatma BAYRAM

O’ndan gelen her şeye razı olanlar ise O’nun rızasının kendilerini, kendi rızalarından daha ziyade koruyup kolladığına bütün yürekleriyle inanır, kadere küsmek yerine kaderle barışık olmanın huzuruna ererler.

Rabbimizin adaletinden hiç şüphe duymayız ama O’ndan adalet değil af ve merhamet isteriz. Biliriz ki Allah Teala’nın affı, merhameti ve keremi olmasa; O

bize sadece mutlak adaleti ile muamele edecek olsa azaba duçar olmayan kalmazdı. Bu yüzden Allah’ın adaletinin sonucu azap, lütfu kereminin tecellisi merhamet ve kime neye göre muamele edeceği de hikmettir, denmiştir.

Adalet kavramı Kur’an’da düzen, denge ve ahenk anlamlarında da kullanılmaktadır. Yaratılıştaki her bir varlığın tüm ihtiyaçları ve birbirleriyle ilişkileri gözetilerek kime ne gerekiyorsa ona göre bir düzen kurmuş olması Rabbimizin diğer pek çok isimleri yanında adalet sıfatının da gereğidir. O, bu kâinatı bir mizanla yaratmış ve bizden de bu mizanı bozmamamızı istemiştir. (Rah-

man, 55/5-9.) Gazali de Allah’ın adaletinin ne anlama geldiğini anlamak için kâinattaki düzeni anlamak gerektiğini söylerken bunu kastetmektedir. Kıyamet günü de mizan kurulacak ve bütün meseleler adaletle halledilecektir. (Yunus, 10/54-55; Enbiya, 21/47.)

“Adl” olan Allah’ın adil olan kulları

İnsan olmak noksan olmak demektir. Bütün sıfatlarda olduğu gibi adalet konusunda da mükemmel olmak sadece Allah’a mahsustur. İnsanlar unutulabilir, arzu ve zaafına uyabilir, duygusal davranabilir... Tüm eksikliğimize rağmen Rabbimiz “Adl” ismiyle tecelli edince dünyaya bakışımızı değiştirir. Artık dünyaya kendi duygu ve çıkarlarımızın penceresinden değil, hakkın, hakikatin

“Adl” olan Allah’ın bütün işleri adalete uygun olduğu gibi sözleri de hakkaniyetin ta kendisidir. O’nun her yaptığı yerli yerinde olduğu gibi her söylediği de şeksiz şüphesiz doğrudur.

penceresinden bakmaya başlarız. Bunun şartı ise insanlardan beklentiyi kesmek ve onların elindeki hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktır. Bu bakış bizi ahlaki kemale ve ruhun denge haline ulaştırır. İslam ahlakçılarının itidal ve adalet kavramlarıyla ifade ettikleri bu denge ve kemalin oluşmasıyla davranışlarımız tüm aşırılıklardan korunmuş olur. Bakara surisinin 143. ayetinde geçen “vasat ümmet” tabiri de bu hâli ifade eder. Bu prensibe göre yaşayan insan yeme içmeden tutun da inanç, ibadet ve amellerine varıncaya kadar her konuda ifrat ve tefritten korunur, ailesini, işini, sosyal hayatını, ibadetlerini yerli yerine koyar. Çalışmanın, dinlenmenin, eğlenmenin, gezmenin, sorumluluklarının birbirinin yerini işgal ederek hayatının bir karmaşaya dönüşmesine izin vermez. Çünkü adalet sadece başkalarına karşı değil, bizzat kendimize karşı da göstermemiz gereken temel bir insan ihtiyacıdır. Kendinde hiç hata görmemek kadar her konuda kendini suçlamak, öz saygısını kaybedecek şekilde kendini eleştirmek de kantarın topuzunu kaçırmaktır. Bedenle ruhun ihtiyaçları, kendi gelişimiyle ailevi ve sosyal sorumlulukları, haklarıyla ödevleri arasında dengeyi gözetmek kendisiyle kendisi ve diğerleri arasındaki ilişkileri düzenlemek konusunda adalet anahtar kavramdır. Unutmamak lazım ki kendine hayrı dokunmayanın çevresine de bir iyiliği olmaz.

Adil bir insan olmak

Adalet sıfatının zaaf ve kudreti kişinin sahip olduğu insanlık vasıflarının zaaf ve kudretine bağlıdır. Ancak kişiliği kuvvetli insanlar adaleti yürütebilir. Allah korkusu, kalp selameti, keskin zekâ, idrak ve basiret, gerektiğinde cefaya tahammül, kudret ve cesaret, insaf ve merhamet, insanlığa muhabbet gibi vasıflara sahip olmayan kişiler adil de olamazlar. Korku, çaresizlik, aşırı duygusallık, gurur ve önyargı gibi olumsuz duygular adalet duygumuza zarar verir.

Adalet öğrenilen bir davranıştır ve öncelikle aile içinde öğrenilir. Ailede her yaş ve cinsiyetteki kişinin kendi durumuna göre ihtiyaçları ve hakları vardır. Bunların hepsinin adaletle gözetilmesi o ailede

yetişen kişileri haklar ve sorumluluklar konusunda hassas kılar. Çocukluğunda yakın çevresinde şiddetli haksızlıklar görmüş olanların yetişkinliklerinde çoğunlukla zalim bireylere dönüşmesi bugün psikolojinin üzerinde durduğu konulardan biridir. Peygamberimizin çocuklara adil davranma konusuna bilhassa dikkat çekmiş olması, sevgi ve ilgiden tutun da mali konulara varıncaya kadar çocuklar arasında ayırım yapılmamasını emretmesi bu açıdan manidardır.

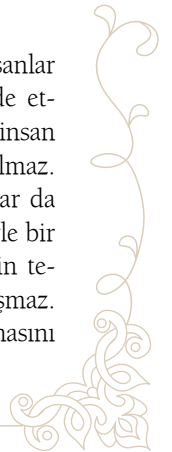
Adaletin bekçileri: Hâkimler ve yöneticiler

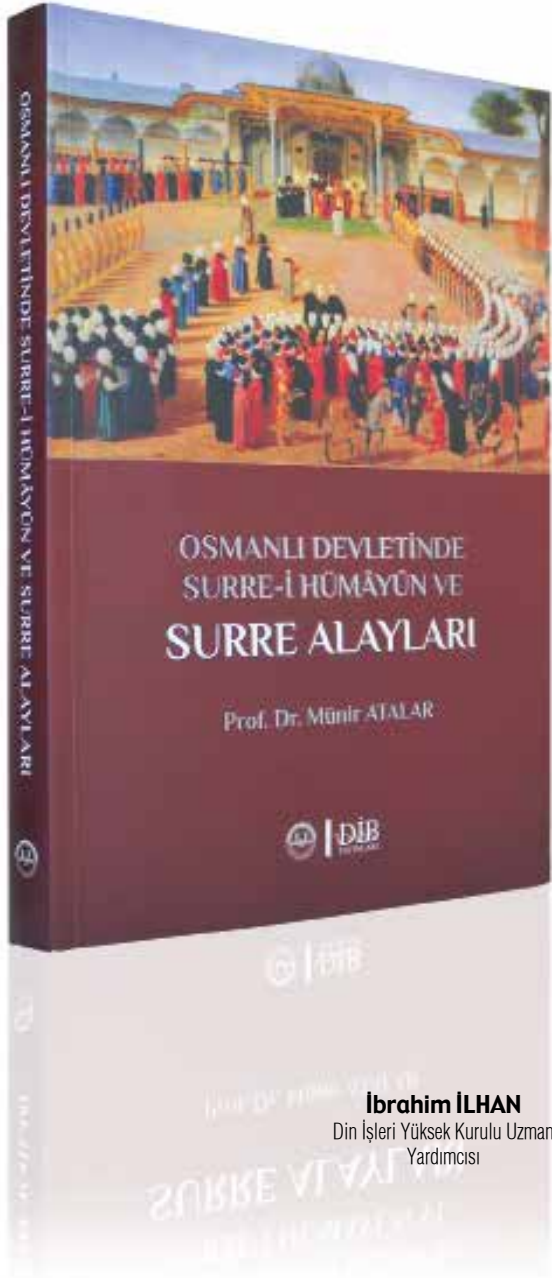
Yerler gökler adaletle kaimdir. Nasıl ki fiziksel var oluş bu dengeye muhtaçsa toplumların varlığını bekası da toplumu oluşturan unsurlar arasındaki adaletin korunmasına bağlıdır. (Nisa, 4/58)

Toplumun her ferdinin adil olması istenen bir özellik olmakla beraber adalet sıfatı bilhassa hâkimler ve yöneticiler için zaruridir. Toplumlar ancak insanlar hakkında kalem oynatma mevkiinde bulunanların adalet vasfını haiz olması ile yükselir. Bu nedenle Rabbimiz insanlar arasında hüküm verirken duygularımızın tesiri altında kalmamızı istemez. Ne yakınlık ve merhametin ne de kin ve nefretin adalet konusundaki hassasiyetin önüne geçmesine izin vermez. (Nisa, 4/135; Maide, 5/8.)

Efendimizin şu müjdesi adaleti en üstün değer olarak kabul edenler içindir: “Yönettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adaletli davrananlar, Allah katında, Rahman’ın yanında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklardır.” (Müslim, İmare, 18.)

Toplumda işler adaletle yürüdükünde insanlar görevlerini severek yapar, kimse hakkını elde etmek için araçlara koşma ihtiyacı duymaz, insan onuruna aykırı yollara girmek zorunda kalmaz. Başka şartlarda olsa işini savsaklayacak olanlar da kaytarmanın çıkar yol olmadığını bilirler. Böyle bir toplumda herkes huzur içinde yaşar. Adaletin tecellisine güvenir ve kişisel intikam peşinde koşmaz. Bu da toplumda düşmanlıkların ortaya çıkmasını engeller. Bu nedenle adalet mülkün temelidir.

Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayûn ve **SURRE ALAYLARI**

YAVUZ Sultan Selim Halep'e girdiği vakit Halep Büyük Camii'nde ilk cuma namazında hatip, hutbeyi Yavuz'un adına okumuş, halifenin adını belirtmeyerek Yavuz'u "Hâkimü'l-Haremeyni-ş-Şerifeyen (Mekke ve Medine Hâkimi)" diye anmıştı. Yavuz Sultan Selim, hatibin bu ifadesine müdahale edip "Hâkim" kelimesini "Hâdim (hizmetkâr)" şeklinde düzeltmiştir.

Arapçada "para kesesi" anlamına gelen "Surre", hac münasebetiyle Mekke ve Medine'ye yollanan hediyeleri ifade için kullanılmıştır. Haremeyn'e ilk kez Surre gönderilmesi Abbasi halifelerinden el-Muktedir Billah zamanında âdet olmuş, Fatimiler ve Kölemenler de bu âdeti uygulamışlardır.

Osmanlıda Haremeyn'e ilk kez Surre gönderen padişah Yıldırım Beyazıt olup, sonraları Yavuz Sultan Selim, Kanuni ile süreç devam etmiştir. Hatta Arabistan ve Suriye havalisinin Sultan Vahdeddin döneminde Osmanlı topraklarından ayrılmış olmasına rağmen halife sıfatıyla Haremeyn'e hediyeler gönderilmiştir.

Mekke ve Medine'ye hediyeler göndermenin üç önemli temel amacı vardı. Bunlardan birincisi ve en önemlisi bu kutsal beldelelere olan

İbrahim İLHAN

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzman
Yardımcısı

saygınlığı ve muhabbeti göstermek, ikincisi, bağımsızlık ve hükümlanlığı ilan etmek, üçüncüsü de Osmanlıda saltanat değışikliğini Haremeyn sakinlerine duyurmaktı.

Konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Münir Atalar'ın DIB Yayınları arasında yer alan "Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayün ve Surre Alayları" adlı çalışması bir giriş üç bölümden oluşmaktadır.

Yazar, giriş bölümünde Surre kelimesinin semantik tahliline ve Osmanlılara değin Surre'nin kısa bir tarihçesine yer vermiştir.

"Osmanlılarda Surre" adıyla başlayan birinci bölüm, üç ana başlık altında incelenmiş olup, birinci kısımda Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde Surre ile ilgili malumata yer verilmiştir. İkinci kısımda Hicazın Osmanlı topraklarına katılmasından sonraki dönem olan Yavuz ve Kanuni dönemine ait Surre'ye değinilmiş; üçüncü kısımda ise II Selim'den V. Mehmed (Reşad) dönemine kadar Surre ile ilgili bilgilere, Surre defterlerine dayandırılarak arşiv bilgi ve belgeleriyle sunulmuştur.

Atalar, ikinci bölümde, Surre-i Hümayun Törenlerine, Surre alayların güzergâhlarına, yol güvenliğine ve dönüşteki törenlere değinmiştir. Gönderilen hediyeler ve miktarları, yapı-

lan törenler tafsili olarak açıklanmıştır. Kara, deniz ve demiryollarıyla yapılan sefereler anlatılmış olup hac yolunda menzilhaneler (konaklama yeri) hakkında bilgi vermiştir.

Üçüncü bölümde Surre görevlileri ve Surre ile ilgili terimleri açıklayan yazar, Surre Emini, Müjdecı, Kaftan Ağası, Emirü'l-Hac, Curde, Akkâm, Name-i Hümayun vs. kavramlarını ele almış konu hakkında tafsili açıklamalarda bulunmuştur.

Osmanlı Devletinde Surre Alaylarının anlatıldığı bu eser, hem üslup hem de içerik bakımından oldukça doyurucu bir eserdir. Özellikle eserin hazırlanmasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Topkapı Sarayı Müzesi Arşivine dayandırılarak hazırlanmış olması tarihi bilginin doğruluğunu ispat açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırma yazarın da ifade ettiği gibi "Osmanlılar, Arap ülkelerini sömürme ve koloni haline getirme gibi, herhangi bir emperyalist düşünce ve teşebbüse asla sahip olmamışlardır" düşüncesinin bir nevi kanıtı niteliğindedir.

Prof. Dr. Münir ATALAR tarafından kaleme alınan ve DIB Yayınları arasında yer alan eser 384 sayfadır. Eserin 2015 yılında 3. baskısı gerçekleştirilmiştir.

KUR'AN

Dinlemesi farz, okuması sünnet olan bu mübarek kitap abdestli tutulur, yüce manalara işaret ettiğinden yüksekçe ve temiz pak yerlerde muhafaza edilir.

Esmâ CAN

PUSULASINI şaşırılmış, nicedir bir yol bulup düze çıkamamış insanlığa, alemlerin Rabbinden son bir çağrıdır Kur'an. Çokça merhametli olması hasebiyle, yeryüzünde kullarının kimselere boyun eğmeden izzetle yaşamalarını ve sadece Yaratan'a sığınıp dayanmalarını ister gönderdiği rehberle.

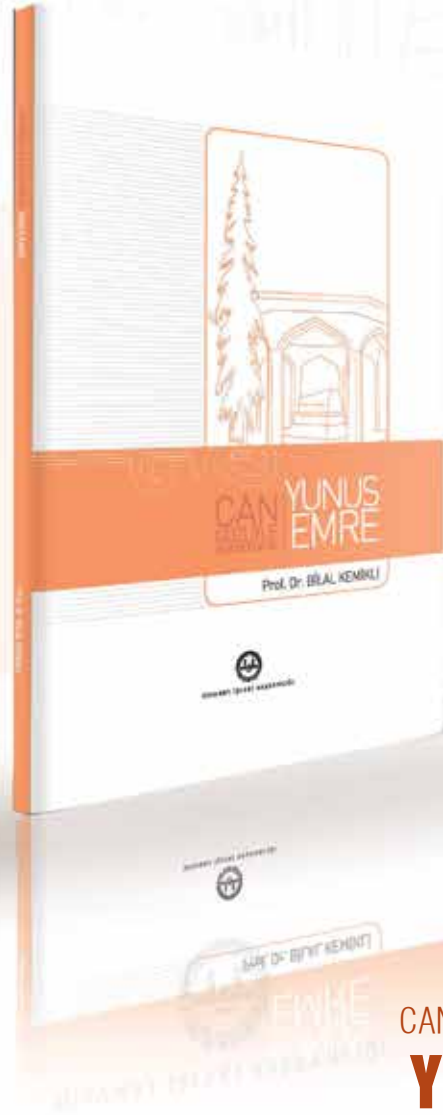
Kur'an-ı Kerim'in yolculuğu önce meşakkatli Mekke dönemi ardından gayretli Medine döneminde olmak üzere yirmi üç yıl sürer. Efendimize nazil oldukça vahiy kâtipleri tarafından yazılıp ezberlenmek suretiyle korunur. Hz. Ebu Bekir'in hilafetinde iki kapak arasına alınarak "Mushaf" hâline gelir. Her ramazanda o ana dek inen kısmı Cibril (a.s.)'e bir defa okuyan Efendimiz, vefatından önceki ramazan ayında iki defa okur. İşte bu karşılıklı okuma dinleme hâli, yüzyıllardır erkeklerin camide hanımların ise daha çok evlerde toplanıp mukabele yapmalarına vesile olur.

Dinlemesi farz, okuması sünnet olan bu mübarek kitap abdestli tutulur, yüce manalara işaret ettiğinden yüksekçe ve temiz pak yerlerde muhafaza edilir. İstiaze ve besmeleyle başlanır, güzel bir sesle tane tane ve huşuyla okunur. Öğrenmek, öğretmek, ezberlemek, tefsir etmek, hüküm çıkarmak gibi Kur'an ilimlerinin her biri hayırlı olsa da, ille O'nun ruhuna uygun amel etmektir esas mesele. "Kur'an'ın üslubuyla konuşan doğruyu konuşmuş olur. Onunla amel eden mutlaka mükafat görür. Kim onunla hüküm verirse adaletle hükmeder. Kim ona çağrılırsa doğru yola çağrılmış olur." buyuran Efendimiz (s.a.s.)'in maksadını idrak eden sahabe, okuduğu ayetin mahiyetine uygun davranmadan bir başka ayete geçmeyi uygun görmezler kendileri için.

Sabah namazından sonra huşuyla aşır okuyan dedeler, cami cemaatine ayetleri tatlı tatlı anlatan hocalar, hayatlarını hayra vakfetmiş hafızlar, mukabeleye yetişme telaşındaki anneler ve bu gayreti görererek büyüyen çocuklarla yakalanabilir arzu edilen huzur ve saadet.

Gönüllere inşirah, evlere bereket, bedene sıhhat, gözlere nurdur. Efendimiz (s.a.s.) "Gözlerinize ibadetten payını veriniz." buyurunca sahabe: "O pay nedir ya Rasûlallah?" diye sorarlar. "Mushafa bakmaları, onu tefekkür etmeleri ve hayrete sevk eden hakikatlerinden ibret almalarıdır." diye cevap verir.

YENİ YAYINLARIMIZ

CAN GÖZÜYLE BAKAN GÖRÜR
YUNUS EMRE

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İşte böylece, siz insanlara şahit olasınız, peygamber de size şahit olsun diye sizi vasat (örnek) bir ümmet yaptık. Biz bu yöneldiğın kibleyi özellikle rasule uyanlarla sırt çevirenleri açıkça ayırt edelim diye belirledik. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelecektir. Allah imanınızı asla zayi edecek değildir. Çünkü Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

(Bakara, 2/143.)

FIYATI: 6TL